

प्रस्तावना

1) पार्श्वभूमी :

आपत्ती ही नैसर्गिक असो किंवा मानवनिर्मित असो ही मानवी जीवनांच्या विविध अंगावर व पैलुंवर तिचा प्रभाव टाकत असते. मानवी जीवन हे अनादी काळापासून नैसर्गिक व मानवनिर्मित आपत्तींना तोंड देत संघर्षाने पुढे चालत आले आहे. आपला भारत देश हा भौगोलिक व अनेक इतर बाबींनी विशाल देश असून देशात मागील कित्तेक वर्षांपासून नैसर्गिक व मानवनिर्मित आपत्तींच्या घटना घडत आहेत. मागील कांही दशकात भारतामध्ये जसे ओरिसा राज्यामध्ये 1999 साली चक्रीवादळ घडले, सन 2001 गुजरात राज्यात भूज या ठिकाणी भुकंप झाला, 2004 मध्ये सुनामी, 2005 पूरस्थिती, 2013 मध्ये उत्तखंडातील महापूर, एप्रिल 2015 मधील नेपाळ राज्यातील भुकंप, 2016 चा मराठवाड्यातील दुष्काळ तसेच औरंगाबाद येथील फटाके दुकानांना लागलेली आग, 2017 मधील मराठवाड्यातील पुरजण्य परिस्थिती, 2018 ची मुंबई कमला मिल येथील आग दुर्घटना, मे 2019 मधील गडचिरोली जिल्ह्यातील नक्षलवादी हल्ला, जुन 2019 मधील मुंबई येथील खाजगी क्लासेसच्या इमारतीची आग दुर्घटना, इत्यादी मुळे दुखदायक अपदा घडल्या आहेत. तसेच मार्च 2020 मध्ये कारोना विषाणू संसर्गामुळे अनेक देशात राष्ट्रीय आपत्ती जाहीर केलेली होती. महाराष्ट्रातही आपत्ती व्यवस्थापन कायदा-2005 लागू करण्याची वेळ आलेली होती. त्यामुळे अशा नैसर्गिक व मानवनिर्मित आपत्तींपासून वाचण्यासाठी तसेच कमीत कमी नुकसान व्हावे यासाठी पुर्वतयारी हा एकमात्र योग्य मार्ग असू शकतो.

नांदेड शहर हे अनेक मोठ्या शहरांशी जोडल्या गेले असून ज्यात रेल्वेमार्गाने औरंगाबाद, परभणी, जालना, हिंगोली व इतर अनेक जिल्ह्यांशी जोडले गेले आहे. शहरात अनेक धार्मिक व सामाजिक घटना घडत असतात. नांदेड हे शहर महाराष्ट्रातील मराठवाडा या विभागात स्थित असून नांदेड शहराची झपाट्याने वाढ होत आहे. शहराची लोकसंख्या 5 लाख 50,000 पेक्षा जास्त असून शहर प्रगतीच्या दिशेने नवी वाटचाल करत आहे. नांदेड शहराचे क्षेत्रफळ नवीन इमारतींचे बांधकाम तसेच लोकसंख्येत होणारी दिवसेंदिवस वाढ ह्या बाबीं नैसर्गिक व मानवनिर्मित आपत्ती घडण्यास कारणीभूत ठरू शकतात.

मागील कांही वर्षांखाली नांदेड शहराच्या भागात भूकंपाचे सौम्य धक्के वारंवार जाणवून शहरात भितीचे वातावरण होते. शहरातून वाहत असलेल्या गोदावरी नदीस अनेकवेळा पूर आलेला असून नांदेड शहरवासियांना अनेकवेळा पूरस्थितीस सामोरे जावे लागले आहे.

उपरोक्त बाबींना अधिन राहून सन 2020 मध्ये विविध विभागांची माहिती संकलीत करून अद्यावत आराखडा तयार करण्यात आला आहे. जो आपत्ती व्यवस्थापनासाठी मोलाचे मार्गदर्शक ठरेल.

2) उद्देश :

1. सदरचा आराखडा हा आपत्ती व्यवस्थापन अधिकाऱ्यासाठी योग्य मार्गदर्शक असा ठरणे.
2. शहर प्रशासनाच्या प्रत्येक विभागास सदरचा आराखडा हा आपत्ती व्यवस्थापना संबंधी त्यांच्या दायित्व व कर्तव्यांचे मार्गदर्शक ठरतो.
3. आपत्ती व्यवस्थापनात आवश्यक साधन सामुग्री, कुशल मनुष्यबळ, जीवनावश्यक बाबींचा योग्य पुरवठा व व्यवस्थापन या पूर्ण बाबींची एकत्रित माहिती देतो. सदर व्यवस्थापनांमुळे आपत्ती दरम्यान सदरील बाबींचा योग्य वापरांमुळे आपत्तीच्या वेळी बहुमोल असे मार्गदर्शक ठरून परिस्थितीवर नियंत्रण करता येईल.

3) आराखड्याचे महत्व :

आपत्ती व्यवस्थापन चक्र ज्यात आपत्तीपूर्वी, आपत्ती दरम्यान व आपत्ती नंतर करावयाच्या प्रत्येक व्यवस्थापना संबंधी सविस्तर माहिती दिली आहे. या माहितीस अनुसरून जो कोणी आपत्ती व्यवस्थापन करेल तर त्यास आपत्तीपासून होणारे नुकसान निश्चित कमी करण्यास अतिशय मोलाचे मार्गदर्शक ठरेल.

आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा हा आपत्ती व्यवस्थापनाचा सर्वश्रेष्ठ आधार आहे. भविष्यात उद्भवणाऱ्या नैसर्गिक व मानवनिर्मित आपत्तीस सामोरे जाण्यासाठी आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा हा एक योग्य मार्गदर्शक असेल. आराखडा हा मर्यादित साधन सामुग्रीस योग्य रीतीने व्यवस्थापन करून उद्भवणाऱ्या आपत्तीस कौशल्याने हाताळण्यास मार्गदर्शक असतो.

नैसर्गिक आपत्ती व मानवनिर्मित आपत्ती ही कधी कोणास सांगून येत नसते, त्यात फक्त पुर्वनियोजन व पुर्व सुसज्जता हे आपत्ती पासून वाचण्याचे व आपत्तीत कमीत कमी जीवित हानी होण्याचे उपाय ठरू शकतात. वरील पुर्वनियोजन व पुर्व सुसज्जता ही अधिक अंमल करणारी व कार्यक्षम ठरण्यासाठी सदरच्या आपत्ती व्यवस्थापन आराखड्यानुसार तयार करणे योग्य राहिल.

नांदेड शहरामध्ये सर्वात मोठी आपत्ती ही भूकंप व पूर असून यापासून वाचण्यासाठी शहरी प्रशासनाद्वारे योग्य सज्जता व प्रतिबंधात्मक कार्यक्रम राबविले गेल्यास आपत्ती दरम्यान योग्य प्रतिसाद दिला जाऊ शकेल व होणारी जीवित हाणी कमी करण्यास सदरच्या आराखड्याची महत्वाची भूमिका राहिल.

2. नांदेड शहरासंबंधी माहिती

1) **स्थान** : शिख धर्माचे दहावे गुरु श्री गुरु गोविंदसिंघजी यांच्या वास्तव्याने पावन झालेल्या नांदेड शहराची रचना गोदावरी नदीच्या काठावर वसलेले शहर असून नांदेड शहर नांदेड जिल्ह्याचे मुख्यालय आहे. नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका क्षेत्राचा विस्तार 63.44 चौरस कि.मी. असून नांदेड शहर हे अतिवेगात विकसीत होत असलेले शहर आहे.

2) **क्षेत्र व प्रशासकीय विभाग** : नांदेड शहराचे क्षेत्रफळ 63.44 चौ.कि.मी. आहे. प्रशासकीय दृष्टीने नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिकेच्या प्रशासकीय क्षेत्रास एकूण सहा क्षेत्रात विभागले आहे.

3) **लोकसंख्या** : जनगणना 2011 नुसार नांदेड शहर कार्यालय अभिलेखात नुसार एकूण लोकसंख्या 5,50,564 आहे.

झोन क्रमांक	पुरुष	स्त्री	एकूण
तरोडा- क्षे.का.क्र.- अ	27922	25225	53147
शिवाजीनगर -अशोकनगर क्षे.का.क्र.- ब	109925	101540	211465
इतवारा- वजिराबाद- क्षे.का.क्र.- क	112015	104903	216918
सिडको क्षे.का.क्र.-ड	36290	32744	69034
एकूण संख्या	286152	264412	550564

नविन प्रभाग रचनेनुसार निवडणूक विभागाकडून प्राप्त माहितीनुसार प्रभागनिहाय लोकसंख्या खालील प्रमाणे आहे.

प्रभागनिहाय अंदाजित लोकसंख्या दर्शवणारा तक्ता

प्रभाग क्र.	प्रगाभाचे नाव	झोन क्रमांक / क्षेत्रीय कार्यालय	पुरुष	स्त्री	एकूण
1	तरोडा (खु.)	01 तरोडा-सांगवी	14177	13270	27447
2	तरोडा (बु.)		14897	13750	28647
3	सांगवी		13738	11328	25066
4	हनुमान गढ	02 अशोकनगर	14870	13732	28602
5	भाग्यनगर		12839	12378	25217
6	गणेशनगर	03 शिवाजीनगर	12972	12467	25439
7	श्रावस्तीनगर		13151	12585	25736
8	शिवाजीनगर		13755	12989	26744
9	नवामोंढा		12848	12384	25232
10	दत्तनगर	04 वजिराबाद	13673	12934	26607
11	हैदरबाग		15384	14074	29458
12	उमरकॉलणी		15318	14030	29348
13	चौफाळा / मदिनागनर		12417	12097	24514
14	होळी	05 इतवारा	14057	13189	27246
15	इतवारा		12414	12095	24509
16	गाडीपुरा		12402	12087	24489
17	गुरुव्दारा		14589	13545	28134
18	खडकपुरा /देगावचाळ	06 सिडको-वाघाळा	15272	13999	29271
19	वसरणी/कौठा		15461	14126	29587
20	सिडको/वाघाळा		21197	17949	39146
एकूण			285433	266006	550439

4) हवामान व पर्जन्यमान :

नांदेड शहराचे वर्षभर हवामान सर्वसाधारण कोरडे आहे. नांदेड शहराचे वर्षभर हवामान सर्वसाधारण कोरडे असून जुन ते सप्टेंबर या कालावधीत सरासरी पर्जन्यमान 901 मी.मी. आहे. शहराचे सरासरी तापमान 18 अंश से.ग्रे. तर कमाल तापमान 46 अंश से.ग्रे.पर्यंत असते.

5) भौगोलिक संरचना :

नांदेड शहराची रचना गोदावरी नदीच्या काठावर वसलेले शहर असून समुद्र सपाटीपासून हे शहर 489 मीटर उंचीवर आहे. भौगोलिक दृष्ट्या हे शहर 18.30 उ.अक्षांवर व 77.10 प. रेखांशाच्या छेदावर आहे. गोदावरी नदी पश्चिमेकडून पुर्वेकडे वाहते. शहरालगत गोदावरी नदीची लांबी 5.00 कि.मी. आहे.

6) सामाजिक व आर्थिक चित्र :

नांदेड शहरात विभिन्न जाती धर्माचे लोक राहत असून नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका शहराची अर्थव्यवस्था प्रामुख्याने शेती, व्यापारावर अवलंबून आहे. उद्योग व्यवसाय प्रशिक्षण, आरोग्य सुविधा यासाठी नांदेड शहरात स्थलांतरीत होणारे प्रमाण मोठे आहे.

तसेच नांदेड शहर शिख धर्माचे दहावे गुरु श्री गुरु गोविंदसिंघजी यांच्या वास्तव्याने पावन झालेले असून येथे दसरा, दिपावली दरम्यान गुरुद्वाच्याद्वारे आयोजित होणारे विविध सन साजरे केले जातात. अनेक जाती पंथाचे लोक येथे सामाजिक बांधीलकीने एकत्र येऊन गुण्या गोविंदाने राहतात.

7) शैक्षणिक सुविधा :

नांदेड शहरात खालील प्रमाणे दर्शविण्यात आलेल्या कला, वाणिज्य, विज्ञान व तंत्रज्ञान विषयक शैक्षणिक संस्थांचा समावेश होतो.

त्यात मनपाच्या 17 शाळा, जि.प. च्या 35 आणि खाजगी अनुदानित 238 शाळा आहेत.

एरिया	प्राथमिक शाळांची संख्या	माध्यमिक शाळांची संख्या	महाविद्यालय व इतर शैक्षणिक संस्थांची संख्या
नांदेड शहर	109	259	15

8) आरोग्य सुविधा :

नांदेड शहरात खालील प्रमाणे शासकीय व खाजगी आरोग्य सुविधांचा समावेश होतो.

अ.क्र.	आरोग्य संस्थेचे नांव	संख्या	अ.क्र.	आरोग्य संस्थेचे नांव	संख्या
1.	शासकीय वैद्यकीय रुग्णालय	01	2.	शासकीय आयुर्वेदिक रुग्णालय	01
3.	नांदेड शहरातील खाजगी रुग्णवाहिका	20	4.	नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिकेच्या रुग्णवाहिका	04
5.	नांदेड शहरातील रक्तपेढ्या	06	6.	अतिदक्षता विभाग	12

9) उद्योग धंदे : नांदेड शहर हे मोठी बाजारपेठ असून नांदेड शहरांतर्गत फर्टिलायझर फॅक्ट्री, ऑईल मिल्स, केमिकल लेबोरेटरीज, इ. तसेच शासकीय, खाजगी कंपन्यांचा समावेश होतो. नांदेड शहरात खालील दर्शविलेले उद्योग हे प्रामुख्याने औद्योगिक वसाहत, (एम.आय.डी.सी.) नांदेड येथे स्थित आहेत.

अ.क्र.	प्रमुख उद्योग व्यवसायाचे नांव	अ.क्र.	प्रमुख उद्योग व्यवसायाचे नांव
1.	वॉटर प्युरिफिकेशन	09.	ऑटोमोबाईल्स.
2.	मिल्क चिलिंग	10.	स्टोन क्रेशर
3.	सिमेंट पोल	11.	क्लोथ वॉशिंग
4.	पॉवर प्लाट (एम.एस.ई.बी. वर्कशॉप पॉवर हाऊस).	12.	प्लास्टीक, लेदर, पाईप
5.	फर्टीलायझर फॅक्ट्रीज	13.	केमिकल, लेबोरेटरीज
6.	प्रकाशन (पब्लीशर्स)	14.	मेटल स्टिल
7.	आईस फॅक्ट्री	15.	वूड कटिंग
8.	ऑईल मिल		

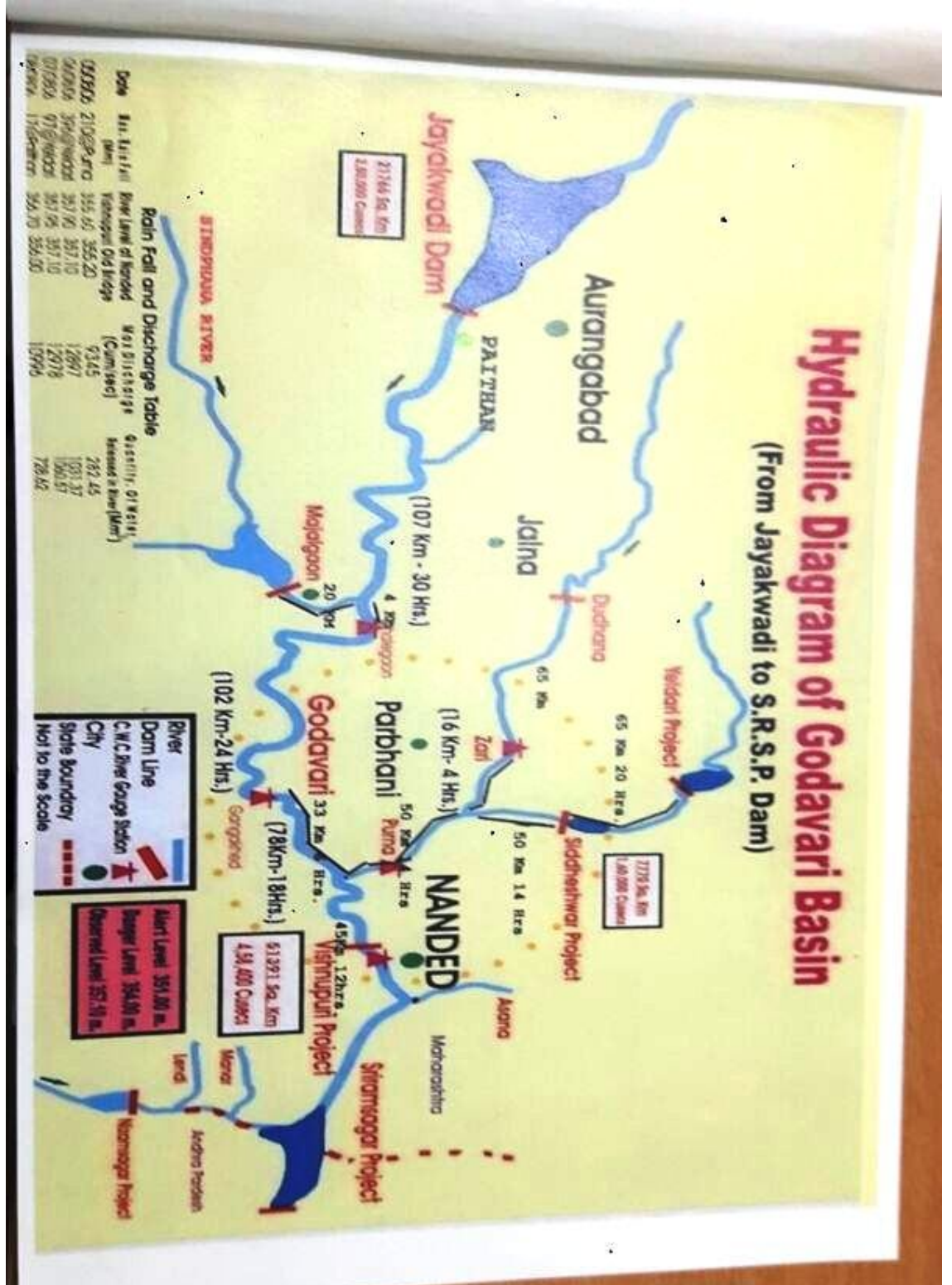
10) वाहतूक व दळणवळणाची साधने/माहिती जाळे :

नांदेड शहरात वाहतूक व दळणवळणाची अनेक साधने असून त्यात रस्ते, रेल्वे, विमान या वाहतूकीच्या माध्यमातून दळणवळण चालते. तसेच माहिती तंत्रज्ञानाद्वारे माहिती जाळ्याच्या माध्यमातून दळणवळण होते.

अ.क्र.	वाहतूकीचे माध्यम	विवरण
1.	रस्ते मार्गे	नांदेड शहर हे मुख्यतः मुंबई, दिल्ली, हैद्राबाद, नागपूर, बॅंगलोर इत्यादी मुख्य शहरांत रस्ते व रेल्वे मार्गाने जोडलेले आहे. शहरापासून हैद्राबाद 260 कि.मी. तर नागपूर 344 कि.मी. औरंगाबाद 250 कि.मी., पुणे 450 कि.मी. अंतरावर आहे.
2.	रेल्वे मार्गे	मुंबई, अमृतसर, हैद्राबाद, दिल्ली इत्यादी स्थानके रेल्वे मार्गाने नांदेडला जोडलेली आहेत.
3.	विमान वाहतूक	नांदेड शहरातील विमानतळ विस्तारीकरणाचे काम महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाकडून पूर्ण करण्यात आलेले असून विमानसेवा उपलब्ध झालेली आहे. नांदेड शहर मुंबई, हैद्राबाद व दिल्ली विमान वाहतूकीने जोडण्यात आले आहे.

11) नद्या व धरणे :

गोदावरी नदी ही जिल्ह्यातील सर्वात मोठी नदी असून नांदेड जिल्ह्याच्या मध्यवर्ती भागातून सुमारे 120 कि.मी. वाहते. गोदावरी नदीस नांदेड शहराच्या वरच्या बाजूस प्रवरा, मुळा, सिंदफणा, दुधना, पुर्णा या नद्या मिळतात. त्यावर मुळा, माजलगांव, दुधना, सिध्देश्वर, येलदरी व विष्णुपूरी प्रकल्प आहेत.

प्रकरण-2

नांदेड शहराचा आपत्ती इतिहास व जोखीम मुल्यांकन

अ.) शहराचा मागील आपत्ती इतिहास :

1. नैसर्गिक आपत्तीचे इतिहास :

- **भूकंप संबंधी** : नांदेड शहरात विवेकनगर, स्नेहनगर, तरोडा नाका, पोलीस कॉलनी व इतर भागात सन 2006 पासून जमीनीतून आवाज येवून भूकंपाचे सौम्य धक्के बसत आहेत. आजपर्यंत बसलेल्या धक्याचा तपशील खालील पुढील प्रमाणे आहे.

अ.क्र.	दिनांक	वेळ	महत्ता	भूकंप मापक केंद्र
1.	31.03.2007	05.08	1.5	लातूर
2.	31.03.2007	12.56	2.2	लातूर
3.	31.03.2007	14.31	1.8	लातूर
4.	31.03.2007	18.14	2.00	लातूर
5.	31.03.2007	20.57	2.8	लातूर
6.	03.04.2007	19.55	2.0	पाटबंधारे मेरी, नाशिक कॅम्प नांदेड यांचे नोंदीनुसार.
7.	03.04.2007	20.02	1.8	पाटबंधारे मेरी, नाशिक कॅम्प नांदेड यांचे नोंदीनुसार.
8.	08.04.2007	20.03	1.7	पाटबंधारे मेरी, नाशिक कॅम्प नांदेड यांचे नोंदीनुसार.
9.	19.10.2007	06.55	2.1	लातूर
10.	12.11.2007	20.18	2.9	दिल्ली व लातूर
11.	14.12.2007	15.58	2.7	एम.जी.एम.महाविद्यालय, नांदेड, लातूर.
12.	17.12.2007	03.52	2.7	एम.जी.एम.महाविद्यालय, नांदेड व सिस्मो सेंटर दिल्ली.
13.	02.03.2011	22.00	3.1	एस.आर.टी. विद्यापीठ नांदेडद्वारा रेकॉर्ड.
14.	04.03.2011	07.02	2.1	एस.आर.टी. विद्यापीठ नांदेडद्वारा रेकॉर्ड.
15.	19.11.2011	04.14	2.2	एस.आर.टी. विद्यापीठ नांदेडद्वारा रेकॉर्ड.
16.	22.11.2013	23.20	1.3	एस.आर.टी. विद्यापीठ नांदेडद्वारा रेकॉर्ड.

2006 पासून नांदेड मध्ये बरेच भूकंपाचे धक्के जाणवले आहेत. आक्टो 2010 पासून डिसे. 2011 पर्यंत नांदेडमध्ये बसवलेले ब्रॉड बँड सिस्मीक स्टेशनमध्ये (SRTM विद्यापीठ, तरोडा नाका, GSDA ऑफिस व सायन्स कॉलेज) रेकॉर्ड केल्यानुसार 324 पेक्षा जास्त भूकंपाचे धक्यांची नोंद झालेली आहे. (स्त्रोत : मायक्रोज्झोनशनचा अंतिम अहवाल 2013 नुसार). आज पर्यंत सर्वात मोठा भूकंपाचा धक्का 02 मार्च 2011 रोजी जाणवला तो 3.17 रिस्टर स्केलचा होता. नोव्हेंबर 2013 मध्ये देखिल भूकंपाचे लहान-लहान धक्के जाणवलेले आहेत.

नांदेड शहराचा मागील अणुभवाच्या आधारावरून 2006-07 आणि 2010-11 मध्ये जास्तीच्या पावसानंतर (1000 मी.मी.) शहरामध्ये भुंकपाचा धक्का जाणवला होता. तसेच लहान लहान धक्के आक्टो ते मे मध्ये पावसाळा संपल्यानंतर जाणवत असतात. शहराजवळ वाडी बु. ते गोदावरी नदी पर्यंत 2.5 कि.मी. मध्ये मागच्या इतिहासानुसार भुंकप क्षेत्र सक्रीय आहे.

पूर संबंधी :

नांदेड शहरातून गोदावरी नदी वाहते. गोदावरी नदी ही नांदेड शहरास दोन भागात विभागते. त्यामुळे पावसाळ्यामध्ये गोदावरी नदीचे पाणी शहरामध्ये येऊ शकते व पूर परिस्थिती निर्माण होऊ शकते. सन 2005 व 2006 मध्ये आलेल्या पूरामुळे नांदेड शहरातील 41 वस्त्या प्रभावित झाल्या होत्या. गोदावरी नदीतील पूराची पातळी 354 मी. गाठल्यानंतर शहरातील एकूण 19 नाल्यातील पाणी तुंबून शहरातील सखल भागात साचून पूर परिस्थिती निर्माण होते.

नांदेड जिल्ह्याचे सरासरी पर्जन्यमान 941 मि.मी.आहे. जून ते सप्टेंबर महिन्यात पावसामुळे पाण्याचा प्रभाव जास्त असतो. नांदेड शहरापासून अंदाजे 8 कि.मी. अंतरावर गोदावरी नदीवर विष्णुपूरी प्रकल्प आहे. तसेच आंध्रप्रदेशात गोदावरी नदीवर अप्पर पैनगंगा प्रकल्प विद्यमान आहे. या दोन्ही प्रकल्पामध्ये पावसाळ्या दरम्यान पाण्याची साठवण क्षमतेच्या समन्वयतेच्या अभ्यासामुळे नांदेड शहरात पूर परिस्थिती निर्माण होऊ शकते. मनपा झोन क्र. 4, 5 व 6 पूर परिस्थितीमध्ये जास्त प्रभावित होतात. या झोन मध्ये अति प्रभावित क्षेत्रात नावघाट, चौफाळा, करबलानगर, गणिमपूरा, विणकर कॉलनी, गोवर्धनघाट, देगांव चाळ, गाडीपूरा, शनि मंदिर, खडकपूरा, वसरणी, कौठा इ. भाग येतात.

गोदावरी नदीतील विविध स्थानकांची अंदाजित अंतरे व विसर्ग वाहन कालावधी.

अ.क्र.	विवरण	अंदाजित अंतर (कि.मी.)	विसर्ग वाहनासाठी लागणारा अंदाजित वेळ
1.	मूळा धरण ते पैठण धरण	101	22 तास
2.	ओझर विअर ते पैठण धरण	129	24 तास
3.	भांडारदरा धरण ते पैठण धरण	209	40 तास
4.	नांदूर मध्यमेश्वर विअर ते पैठण धरण	154	26 तास
5.	पैठण धरण ते शहागड	53	9 तास
6.	पैठण धरण ते मंगरूळ	82	15 तास
7.	पैठण धरण ते ढालेगांव सरिता मापन केंद्र	109	26 तास
8.	पैठण धरण ते गंगाखेड	211	43 तास
9.	पैठण धरण ते डिग्रस (पुर्णा संगम)	289	48 तास
10.	पैठण धरण ते नांदेड शहर	329	54 तास.

आगी संबंधी :

नांदेड शहराचे दिवसेंदिवस औद्योगिकीकरण होत असून शहर हे औद्योगिक वसाहती, निवासी संकुले, अनेक वस्त्यांमुळे गजबजले आहे. शहरात औद्योगिक भागात जेथे अति प्रज्वलनशिल घटकांचा वापर होतो तेथे होणाऱ्या आपत्तीत आगीपासून नुकसान तसेच प्राणहाणी होण्याची शक्यता असते. निवासी, औद्योगिक वसाहतीमध्ये शॉटसर्किट होणे तसेच स्वयंपाकासाठी वापरण्यात येणाऱ्या गॅस पासून उद्भवणाऱ्या आपत्तीत अपघात घडण्याच्या शक्यता वाढतात.

मागील काळात शहरात आगीपासून झालेल्या अपघातांची नोंद खालील प्रमाणे आहे :

अ. क्र.	अग्नीशमन विभागामध्ये नोंदणी केलेल्या टेलिफोन नोंदीचे विवरण	2016-17	2017-18	2018-19	2019-20
1.	एकूण आग व बचावासाठी आलेल्या नोंदी.	170	150	191	197
	1) आगी पासून झालेल्या नोंदी	116	119	154	170
	2) बचावासाठी झालेल्या नोंदी	37	15	10	17
	3) गॅस लिकेज पासून झालेल्या नोंदी	10	12	10	05
	4) इमारत अपघात नोंदी	01	01	-	-
	5) हजार्डअस सामुग्री नोंद	-	-	-	-
	6)जनावर बचावासाठी आलेल्या नोंदी	06	03	08	05
	7) इतर नोंदी	-	-	10	-
2.	एकूण प्राण वाचविलेल्या नोंदी	18	-	05	-
	1) एकूण प्राण गमावलेल्या नोंदी	05	04	09	-
	2) एकूण जखमी झालेल्या नोंदी	-	-	-	-
3.	एकूण मालमत्ता वाचवलेल्या नोंदी	350 लक्ष	300 लक्ष	500 लक्ष	-
	एकूण मालमत्तेचे झालेले नुकसान	--	-	-	-

2. मानवनिर्मित आपत्ती:

मानवनिर्मित दंगे :

नांदेड शहरामध्ये विविध जाती धर्माचे लोक राहत असून यामध्ये सन 2006 ते सन 2019 पर्यंतच्या मानवनिर्मित दंग्यांचा आढावा घेता असे निदर्शनास येते की, नांदेड शहरातील कांही भागात जसे की, चौफाळा, उमर कॉलनी, शास्त्री मार्केट, भोजालाल चौक, सिध्दनाथपूरी, रहेमतनगर भागात सामाजिक व कौटूंबिक तसेच धुलीवंदनच्या कारणावरून दंगे झाल्याचे दिसून येते. यात वजीराबाद, कलामंदिर, एस.टी.ओव्हरब्रिज या भागात शहरातील एंटी चालकांनी एस.टी.बसेस व जिपवर दगडफेक व जाळपोळ केल्याचे कळते.

नांदेड शहरातील एकुण मानवनिर्मित दंगे

मानवनिर्मित दंगे झाल्याचे वर्ष	एकुण मानवी दंगे	मानवी दंग्याने प्रभावित झालेले ठिकाणे	मानवी दंग्यात झालेले नुकसान	मानवी दंगा झाल्याचे कारण
2018-19	312	नांदेड शहरात विविध ठिकाणी	-	किरकोळ कारणामुळे, जमिन वाद, मागील वादामुळे इ.
2019-20	187	-	-	

नांदेड शहरातील एकुण रोड अपघात:-

अपघात वर्ष	अपघाताची संख्या	अपघातात मृत संख्या	अपघाताचे प्रमुख कारण
2018-19	699	266	हयगय व निष्काळजीपणाने भरवेगात वाहन चालवून अपघात झालेले आहेत
2019-20	711	270	

संभाव्य आपत्तीचे पुर्वअनुमान, विश्लेषण व जोखीम मुल्यांकन

मागील विविध आपत्तीचा इतिहासाच्या आधारे नांदेड शहरामध्ये भविष्यात होणा-या नैसर्गिक आपत्ती, तसेच मानवनिर्मित आपत्तीस डोळ्यापुढे ठेऊन योग्य नियोजन करणे हेच आपत्ती काळातील सर्वोत्तम योग्य उपाय असतील.

वरील बाबींचा अभ्यास करता नांदेड शहरात इतर आपत्तीच्या तुलनेत भूकंप ही सर्वात मोठी आपत्ती आहे. भूकंपात होणाऱ्या आपत्तीची शक्यता सर्वाधिक आहे. भूकंप हा अनपेक्षित घडणाऱ्या अपत्तीच्या वर्गात मोडत असल्यामुळे यासाठी पुर्वतयारी हाच या आपत्तीतून वाचण्याचा किंवा आपत्तीत होणारे नुकसान कमी करण्याचा एक योग्य उपाय आहे.

▪ **नैसर्गिक आपत्तीचे जोखीम मुल्यांकन :**

1) भूकंप व इमारतीचे विश्लेषण : (सहा झोनची माहिती)

मागील कांही वर्षापासून शहरातील भागात भूकंपाचे अनेक धक्के बसले असून भविष्यात भूकंप होण्याची शक्यता आहे. शहरात भूकंपाचे धक्के हे श्रीनगर भागात व त्याच्या आजू बाजूच्या भागात मागील चार ते पांच वर्षापासून नियमित होत असून भूकंपाचा केंद्रबिंदू (E.P.Centre) येथे आहे. महाराष्ट्र शासना मार्फत नांदेड शहरामध्ये जून, 2011 मध्ये नांदेड शहराचे मायक्रोज़ोनेशन प्रकल्प सुरू करण्यात आला होता. या प्रकल्पामध्ये इंटरनॅशनल इन्स्टीट्यूट फॉर इन्फॉर्मेशन टेक्नोलॉजी (IIIT)० हैद्राबाद द्वारा शहरातील इमारतीचे सर्व्हेक्षण करण्यात आले आहे. या सर्व्हेक्षणच्या आधारावर तत्कालीन 6 झोन मधील इमारतीचे प्रकार, इमारतीमध्ये वापरण्यात आलेल्या साधन सामुग्री व रचनेच्या आधारावर विविध मजल्यांच्या प्रकारानुसार जोखीम मुल्यांकन करण्यात आले आहे.

2) पूर :

नांदेड शहराचा पूर बाबत इतिहास पाहता भविष्यात पूरापासून नैसर्गिक आपत्ती होऊ शकते. पावसाळ्या दरम्यान जून व जुलै महिन्यामध्ये विष्णुपुरी प्रकल्पामध्ये पाणी साठविले जाते व ऑगस्ट सप्टेंबर दरम्यान जास्तीत जास्त पाणी नदीत सोडले जाते, ज्यामुळे ऑगस्ट सप्टेंबर मध्ये शहरामध्ये पूर परिस्थिती निर्माण होण्याची संभावना वाढते. भविष्यात पूर परिस्थिती निर्माण झाल्यास खालील प्रमाणे शहरातील नदीच्या खालच्या भागातील कुटूंब, लोकसंख्या व मालमत्तेचे नुकसान होऊ शकते.

गोदावरी नदीची 355 मीटर ही धोक्याची पातळी आहे विष्णुपुरी धरण 354 मीटरला 100% भरते.

नांदेड शहरातील प्रभावित क्षेत्र / जास्त सखल भाग

क्षेत्र क्रमांक	प्रभावित होणारे क्षेत्र / जास्त सखल भाग	प्रभावित होणारी घरे व लोकसंख्या (अंदाजे)
झोन क्र. 1 तरोडा-सांगवी	निरंक	निरंक
झोन क्र. 2 अशोकनगर	हिंगोली गेट, दत्तनगर, शाहुनगर, गोविंदनगर, सादतनगर, तानाजी नगर, मगनपुरा, खोब्रागडेनगर क्र.2, हमालपुरा, शिवनगर, तेहरानगर, नारायण नगर, इ....	कुटुंब-1960 लोकसंख्या- 21,363 (साल सन-2005)
झोन क्र. 3 शिवाजीनगर	श्रावस्तीनगर, भिमसंदेश कॉलणी.	
झोन क्र. 4 वजिराबाद	खडकपूरा, दुल्हेशाह रहमान नगर, बंदाघाट, देगांवचाळ, भिमघाट, गोवर्धनघाट, गाडीपूरा, शनिमंदिर, जुना मोंढा, शहीदपुरा.	
झोन क्र. 5 इतवारा	मोमीनपूरा, सिध्दार्थनगर, नावघाट, किल्ला परिसर, कालापुल, करबला, गणीमपूरा, चौफाळा, विणकर कॉलनी, ब्रह्मपूरी, गंगानगर, सिध्दनाथपुरी, बिलाल नगर, पाकीजा नगर व इदगाह परिसर.	
झोन . 6 सिडको	जूना कौठा, साईबाबानाला परिसर, मुरमूरा भट्टी (कौठा), शंकरनगर वसरणी.	

अस्थायी निवारा केंद्रांची माहीती

अ) झोन क्र. 1 तरोडा सांगवी अंतर्गत निवारा केंद्र

अ.क्र	निवारा केंद्राचे नांव	मुख्याध्यापकाचे / मालकाचे नांव व भ्रमणधवनी क्र	निवारा केंद्रावर नियुक्त मनपा कर्मचा-यांचे नांव / वसुलीकार	भ्रमणधवनी क्र.	स्वच्छता निरीक्षकाचे नांव	भ्रमणधवनी क्र
1	शिवपार्वती मंगल कार्यालय, भावसार चौक तरोडा खु.	-	बालाजी रत्नपारके	8380046623	गायकवाड आनंद	9011027194
2	स्वयंवर मंगल कार्यालय सरपंच नगर, तरोडा खु.	9423136774	अक्षय कंधारे	87717773	गायकवाड आनंद	9011027194
3	रेड्डी गार्डन ऍन्ड फंक्शन हॉल, मालेगावरोड, तरोडा खु.	9422870814	अक्षय कंधारे	87717773	गायकवाड आनंद	9011027194
4	भक्ती लॉन्स आयोधानगरी, तरोडा खु.	-	भंडारी	88888001954	गायकवाड आनंद	9011027194
5	दुर्वाकुर फंक्शन हॉल, मालेगावरोड, तरोडा खु.	9422871816	तिडके	88888001951	गायकवाड आनंद	9011027194
6	जि.प.शाळा, मुळ गाव तरोडा खु.	-	रमेश ढोले	88888001955	गायकवाड आनंद	9011027194
7	सौभद्र मंगल कार्यालय, संभाजीनगर तरोडा बु.	9422141665	कल्याणकर	88888001990	विश्वनाथ कल्याकर	9011000969
8	श्रीकृष्ण मंगल कार्यालय तरोडा बु	9422173665	सुरेश इंगोले	8888801962	विश्वनाथ कल्याकर	9011000969
9	लक्ष्मीनगर गार्डन, तरोडा बु	9403002004	सुरेश इंगोले	8888801962	विश्वनाथ कल्याकर	9011000969
10	रॉयल रोझ फंक्शन हॉल गणी कॉलणी सांगवी बु.	-	रणखांबे मोरोती	8888801963	विश्वनाथ कल्याकर	9011000969
11	फातेमा फंक्शन हॉल, गणी कॉलणी सांगवी बु.	-	शादुल्ला खान	8888847112	विश्वनाथ कल्याकर	9011000969
12	विश्वकर्मा मंगल कार्यालय, तरोडा बु.	9422170959	सुरेश इंगोले	8888801962	विश्वनाथ कल्याकर	9011000969
13	शोपेब फंक्शन हॉल, सना हायस्कूल तरोडा बु.	9423140618	रणखांबे मोरोती	8888801963	विश्वनाथ कल्याकर	9011000969
14	ग्यानमाता विद्या विहार, माळटेकडी	02462-206504	सचिन गजभारे	9922865701	जगतकर संजय	8380046629
15	जि.प.शाळा सांगवी बु.	-	राजु जोरावार	8888801948	जगतकर संजय	8380046629
16	आनंद सागर मंगल कार्यालय सांगवी	-	राजु जोरावार	8888801948	जगतकर संजय	8380046629

अशोकनगर झोन क्र. 2, निवारा केंद्रांची यादी.

अ.क्र.	वेळ	निवारा केंद्राचे नांव	मुख्याध्यापकाचे नांव व भ्रमणध्वनी क्र	निवारा केंद्रावर नियुक्त कर्मचा-यांचे नांव	भ्रमणध्वनी क्र.	स्वच्छता निरीक्षकाचे नांव	भ्रमणध्वनी क्र
1	स. 08 ते रात्री. 08 रात्री. 08 ते स. 08	अशोक विद्यालय गोरक्षण, नांदेड	श्री उत्तम वडवळे 9921008491	श्री दिलीप इंगोले, वसुली लिपीक श्री आर सी चव्हाण, शिपाई	8888801950 8380016625	श्री गणेश मुदीराज	8308847695
2	स. 08 ते रात्री. 08 रात्री. 08 ते स. 08	फेजुल उलुम उर्दु शाळा गोरक्षण	श्री कुरेशी बी. एच 9881122383	श्री रामदयालसिंह ठाकुर, प्र.वसुली लिपीक श्री राजुसिंह ठाकुर, शिपाई	8888801949 9766211487	श्री गणेश मुदीराज	8308847695
3	स. 08 ते रात्री. 08 रात्री. 08 ते स. 08	लोकमान्य मंगल कार्यालय, अण्णाभाऊ साठे चौक	श्री नारायण पांडुरंग चन्नावार अध्यक्ष 9423437833	श्री गजानन टाक, प्र. वसुली लिपीक श्री गोरेमियाँ, शिपाई श्री सिध्दार्थ हाटकर, प्र.वसुली लिपीक श्री तोलाजी वाईकर, वसुली लिपीक	8888801944 8888590365 8888801945 8888801946	रतन रोडे	8888801917
4	स. 08 ते रात्री. 08 रात्री. 08 ते स. 08	एम.जी.एम कॉलेज, नांदेड	डॉ. सौ. गिता लाठकर 9850455553	श्री संजय नागापुरकर, वसुली लिपीक श्री राजेश कांबळे	8888801940 7385606082	विजय वाघमारे	9011027263
5	स. 08 ते रात्री. 08 रात्री. 08 ते स. 08	ऑक्सफर्ड इंग्लीश स्कूल, नवा मोडा, नांदेड	श्रीमती उमादेवी 9422189321	श्री ज्ञानेश्वर मोरे, वसुली लिपीक श्री प्रमोद पोहळकर, शिपाई	8888801942 9960952780	श्री गणेश मुदीराज	8308847695
6	स. 08 ते रात्री. 08 रात्री. 08 ते स. 08	राजर्षी शाहु विद्यालय, वसंतनगर, नांदेड	श्री सुरेश सावंत 9422170689	श्री जगदीश जैस्वाल, प्र.वसुली लिपीक श्री अमृत भस्के, शिपाई श्री वसंत कल्याणकर, वसुली लिपीक श्री शुध्दोधन लांडगे, शिपाई	8888801939 9527963927 8888801943 9763001350	श्री गणेश मुदीराज	8308847695

शिवाजीनगर झोन क्र. 3, निवारा केंद्रांची यादी.

अ.क्र.	वेळ	निवारा केंद्राचे नांव	मुख्याध्यापकाचे नांव व भ्रमणध्वनी क्र	निवारा केंद्रावर नियुक्त कर्मचा-यांचे नांव	भ्रमणध्वनी क्र.	स्वच्छता निरीक्षकाचे नांव	भ्रमणध्वनी क्र
1	स. 08 ते रात्री. 08 रात्री. 08 ते स. 08	आशिर्वाद गार्ड	- मो. 9403528530	श्री तुकाराम खोकले, शिपाई श्री संजय वांदे, शिपाई	9356791905 8888801928	श्री जीलानी पाशा	9011000971
2	स. 08 ते रात्री. 08 रात्री. 08 ते स. 08	अंबिका मंगल कार्यालय मनपा नांदेड	-	प्रकाश वाघमारे संजय कांबळे, शिपाई	- 9689201854	श्री जीलानी पाशा	9011000971
3	स. 08 ते रात्री. 08 रात्री. 08 ते स. 08	मनपा प्राथमीक शाळा आंबेडकर नगर	मोरोती कांबळे, HM मो.9730469409	राहुल सोनसळे, वसुली लिपीक जावेद नजीर अहेमद, शिपाई	8888801920 9623352103	एस.पी पाशमवाड	9011000974
4	स. 08 ते रात्री. 08 रात्री. 08 ते स. 08	मनपा प्रा शाळा गणेशनगर	मालेवार HM, मो.8656797128	दादाराव पावडे, शिपाई श्री व्यंकटी पटणे, वसुली लिपीक मिलींद जोधळे, शिपाई	9623222282 9764147642 8484076196	एस.पी पाशमवाड	9011000974
5	स. 08 ते रात्री. 08 रा. 08 तेस.8	विजयनगर मंगल कार्यालय	-	श्री मुकेश डोईजड, शिपाई सय्यद एजाज स. ज., शिपाई	9356791905 8388518013	श्री किशन तारु	990262853

वजिराबाद झोन क्र. 4, अंतर्गत निवारा केंद्र

अ.क्र	वेळ	निवारा केंद्राचे नांव	निवारा केंद्रावर नियुक्त मनापा कर्मचा-यांचे नांव	भ्रमणध्वनी क्र.	स्वच्छता निरीक्षकाचे नांव	भ्रमणध्वनी क्र
1	स. 8 ते 4 दु. 4 ते 12 रा.12 ते 8	एन.टी.सी. मील	श्री पंडीत खुपसे, वसुली लिपीक श्री नितेश ठाकुर, शिपाई श्री सिध्दार्थ चंपती देपे, शिपाई	8888847125 8055085026 9325355084	श्री रुपेश सरोदे	9823666374
2	स. 8 ते 4 दु. 4 ते 12 रा.12 ते 8	आयुर्वेदिक महाविद्यालय, वजिराबाद	श्री एल. एम. सुनेवाड श्री दिपक जोधळे श्री जितेंद्रसिंह चव्हाण	8888801984 9822909978 8793188392	श्री रुपेश सरोदे	9823666374
3	स. 8 ते 8 सा.8 ते 8	कलामंदिर वजिराबाद	श्री स नरेंद्रसिंह काटगर, व.लिपीक श्री अशोक ताटे, शिपाई	8888801989 9970993755	श्री रुपेश सरोदे	9823666374
4	स. 8 ते 4 दु. 4 ते 12 रा.12 ते 8	जि.प.कार्यालय यशवंतराव चव्हाण सभागृह	श्री आर के वाघमारे, व.लीपीक श्री बालाजी इंगडे, शिपाई श्री मिर्झा अकबर बेग	8888801985 - 9860080087	हाजी खमर	8485866933
5	स. 8 ते 4 दु. 4 ते 12 रा.12 ते 8	आंधासमिती हायस्कूल नांदेड, जोधळे सर मो.9421908562	श्री अजर अली जुल्फकार अली श्री देविदास शेंडगे, शिपाई श्री सचिन श्यामराव जोधळे	8888801988 8888568837 9673241980	हाजी खमर	8485866933
6	स. 8 ते 4 दु. 4 ते 12 रा.12 ते 8	इमा भवन गवळीपूरा लॉक, श्री मिरजपाटील मो.9673226223	श्री स किरणसिंह गिरणीवाले, व.ली. श्री प्रविण कल्याणकर, शिपाई श्री व्यंकट कल्याणकर, शिपाई	8378984172 8888681642 7385117455	हाजी खमर	8485866933
7	स. 8 ते 8 सा.8 ते 8	जि.प.कन्या शाळा कोर्टाच्या पाठीमागे	श्री रमेश यशवंतकर श्री मिलींद रामा वाघमारे	888801986 8975736389	हाजी खमर	8485866933
8	स. 8 ते 8 सा.8 ते 8	जिप्रा शाळा धोबी गल्ली गाडीपूरा	श्री लखन कुंटे, वसुली लिपीक श्री महम्मद वासेफ	9975743842 9665116122	श्री मोहन लांडगे	9370733846
9	स. 8 ते 8 सा.8 ते 8	श्री रेणूकामाता मंदिर गाडीपूरा, मो.8055343551	श्री महेंद्र नागरे श्री श्री संजयसिंह आनंदसिंह	7020504389 9975828262	श्री मोहन लांडगे	9370733846
10	स. 8 ते 8 सा.8 ते 8	श्री शारदा भवन हायस्कूल जुना मोंढा	श्री गोपाळ चव्हाण, वसुली लिपीक श्री राजुसिंह चंदेल,	888801995 -	श्री गोविंद धेते	9011000972
11	स. 8 ते 8 सा.8 ते 8	मनपासाईनगर वाचनालय, साईनगर	श्री शेख रफिक, वसुली लिपीक श्री तुराबअली खाजा अली	8888801972 7972956457	श्री गोविंद धेते	9011000972

इतवारा झोन क्र. 5, अंतर्गत निवारा केंद्र

अ.क्र	वेळ	निवारा केंद्राचे नांव	मुख्याध्यापक / मालक नांव व भ्रमणध्वनी क्र	निवारा केंद्रावर नियुक्त मनापा कर्मचा-यांचे नांव	भ्रमणध्वनी क्र.	स्वच्छता निरीक्षकाचे नांव	भ्रमणध्वनी क्र
1	स.8.00 ते रात्री 8.00	प्रतिभा नाटय मंदिर होळी	कोळसकर 9175735640 रोहीदास कांबळे 9960409325	श्री राजेश एडके श्री शेख फारख	8888801970	श्री वाय. के. ढगे	9011000968
2	स.8.00 ते रात्री 8.00	प्रतिभा निकतीन हायस्कूल होळी	कोळसकर 9175735640 रोहीदास कांबळे 9960409325	श्री सय्यद गफार श्री नरेश विलास	8888801979	श्री वाय. के. ढगे	9011000968
3	स.8.00 ते रात्री 8.00	लालबाडा ऊर्दू म शाळा लालबाडा	म.अखीलउल्ला 94224282567 खलीलुद्दीन 9028806512	श्री ईश्वर व्हावळ श्री म.जिलानी म.मौला	8888801974	श्री वाय. के. ढगे	9011000968
4	स.8.00 ते रात्री 8.00	खान फंक्शन हॉल हिलाल नगर	मुर्तुजा खान 9595088151	श्री असिफ खान श्री देवी केरबा सोनसळे	8888847119	सय्यद जाफर	8380046631
5	स.8.00 ते रात्री 8.00	अकबर फंक्शन हॉल, देवीनगर	अजिम खॉ 9822555720 आरेफ खॉ 932586277	श्री सुरेंद्र जोधळे श्री दत्ता घंटे	8329318008	सय्यद जाफर	8380046631
6	स.8.00 ते रात्री 8.00	जानेश्वर मंदिर विणकर कॉलणी	श्री साहेबरा कदम 8623807398	श्री गुलाम दस्तगीर श्री रवि बनसोडे	8888801978 7387920398	श्री दयानंद कवळे	9011000975
7	स.8.00 ते रात्री 8.00	डीलक्स फंक्शन हॉल, हैदर बागरोड	इकबाल हैदर	श्री हिरा नारायण कांबळे श्री भिमराव लोकरे	- 7350154656	सय्यद जाफर	8380046631
8	स.8.00 ते रात्री 8.00	मुखीत फंक्शन हॉल, इदगाह	-	श्री नितीन पवार अशोक कोल्हे	8888801991	श्री दयानंद कवळे	9011000975
9	स.8.00 ते रात्री 8.00	विनकर हातमाग संघ, चौफाळा	-	श्री अशोक पवळे श्री निसार अहेमद	8888807121	श्री वाय. के. ढगे	9011000968

झोन क्र. 6, सिडको अंतर्गत निवारा केंद्र

अ.क्र.	मंगल कार्यालय / शाळा	ठिकाण	संचालकाचे / मालकाचे नांव	क्षमणध्वनी	शेरा
श्री व्यंकट गायकवाड, वसुलीकार, वसुली वार्ड क्र.10-2 मो. 8888882015					
1	माधवराव वट्टेमोड विद्यालय	कौठा	श्री नरसिंग माधव	9890462283	
2	नागार्जून इंग्लीश स्कुल	कौठा	श्री केशव गड्डम	8275052067	
श्री मारोती सारंग, वसुलीकार, वसुली वार्ड क्र.10-2 मो.8888802013					
3	शिवाजी प्रा.शाळा	कौठा	श्री दग्वे सर		
4	शिवगोविंद मंगल कार्यालय	कौठा	श्री विजय परदेशी	94040116661	
5	मातोश्री मंगल कार्यालय	कौठा	श्री गोरे गंगाराम	9970795950	
6	माहेश्वरी भवन	कौठा	श्री मुंडकर	8806137756	
7	ओम गार्डन मंगल कार्यालय	कौठा	श्री गोविंद बुलबुले	9890893847	
8	नरहर कुरुंदकर विद्यालय	कौठा	श्री ए.एस.ढोणे	9860397483	
9	शिवाजी मंगल कार्यालय	कौठा		9960302974	
श्री मारोती चव्हाण, वसुलीकार, वसुली वार्ड क्र.10-3 व 10-4 मो.8888802013					
10	श्यामराव कदम होमि.कॉलेज	वाघाळा		9921938938	
11	जि.प.प्रा.शाळा असदवन	असदवन			
श्री दिपक पाटील, वसुलीकार, वसुली वार्ड क्र.11-1 मो.8888802012					
12	जि.प.प्रा.शाळा वसरणी	वसरणी		9657251552	
13	वसंतराव नाईक कॉलेज	सिडको	श्री जाधव श्रीनिवास	9420005000	
14	ग्रामीण तंत्रनिकेतन कॉलेज	असदवन		942171251	
15	बहार फंक्शन हॉल	नावघाट रोड	श्री खालीद अहमद	88888987879	
श्री मालू येनफळे, वसुलीकार, वसुली वार्ड क्र.11-2 मो.8308847704					
16	आर्यवैश्य समाज मंगल कार्यालय	सिडको मोंढा	श्री बिपीन गादेवार	9850986133	
17	शांतीनिकेतन प्रा.इंग्लीश स्कुल	सिडको मोंढा	श्री जाधव	9420005000	
18	इंदिरा गांधी बी.एड कॉलेज	वसरणी	श्री टेकाळे सर	9423342986	
श्री सुखदेव जोंधळे, वसुलीकार, वसुली वार्ड क्र.11-10 मो.8888802016					
19	दत्तकृपा मंगल कार्यालय	हडको	श्री गोविंद घोरे	8975828379	
20	साई मंगल कार्यालय	हडको			
श्री थोरात, वसुलीकार, वसुली वार्ड क्र.10-1 मो.9561320880					
21	शंकरराव चव्हाण विद्यालय	असर्जन		8390520610	

अस्थाई निवारा केंद्राबाबत काही सुचना / चेकशीट

अ.क्र.	अस्थायी निवारा केंद्रातील आवश्यक व्यवस्था	होय ✓	नाही X	शेरा
1	विद्युत व्यवस्था			
2	शौचालय व्यवस्था			
3	शुध्द पिण्याचे पाणी			
4	निवारा केंद्राचे मालक / मुख्याध्यापक / अधिकारी / कर्मचारी व संबंधित प्रमुख यांचे भ्रम्हणध्वणी क्र.			
5	अन्नधान्य पुरवठा करण्यासाठी व प्रभावित लोकांना सुरक्षित स्थळी हलवण्यासाठी वाहतुक व्यवस्था			
6	अस्थायी निवा-याचे बांधकाम विभागाकडून सुरक्षा ऑडीट केले आहे का ?			
7	अन्नधान्याची / जेवनाची व्यवस्था			

3) साथरोग :

शहराचे होणारे विस्तारीकरण व लोकसंख्या वाढीच्या कारणामुळे शहरामध्ये होणाऱ्या घाणीमध्ये वाढ झाल्याचे दिसून येते, त्यामुळे घाणीच्या माध्यमातून आजार व साथरोग यासारख्या आपत्ती उद्भवतात. शहरामध्ये झालेल्या साथरोगाची माहिती खालील प्रमाणे दर्शविण्यात येत आहे.

नांदेड शहरात साथरोगाने मृत झालेल्या रुग्णांची माहिती ही पुढील प्रमाणे आहे.

वर्ष	चिकन गुनिया	बर्ड फ्ल्यू	स्वाईन फ्ल्यू	कोरोना	इतर
2015	निरंक	निरंक	08	00	00
2016	निरंक	निरंक	01	00	00
2017	निरंक	निरंक	01	00	00
2018	निरंक	निरंक	-	00	00
2019	निरंक	निरंक	-	00	00
मे 2020	निरंक	निरंक	-	08	00
एकूण	00	00	10	08	00

वरील साथरोगाच्या माहितीप्रमाणे नांदेड शासकीय रुग्णालयात स्वाईन फ्ल्यूच्या प्रभाव होता, ज्यात सन 2015 ते 2017 मध्ये स्वाईन फ्ल्यूच्या रोगाने 10 रुग्ण मृत झाले आहेत. तर मे 2020 पर्यंत कोरानाने 08 बळी घेतले आहेत.

▪ **मानव निर्मित आपत्तीचे जोखीम मुल्यांकन :**

1) **सामुदायिक दंगली व दहशतवादी कार्यवाह्या :**

नांदेड शहरामध्ये विभिन्न जाती व धर्माचे लोक राहत असून सर्व आपले आपले जातीनिहाय सन, प्रार्थना स्थळांमध्ये साजरे करतात, कधी कधी धार्मिक दृष्टीस आरोप प्रत्यारोप होतात, ज्यामध्ये एक समाज दुसऱ्या समाजात दंगली, विवाद घडून येण्याची शक्यता असते. या बाबींकडे दुर्लक्ष करता येऊ शकत नाही.

2) **धार्मिकस्थळी होणारे अपघात (चेंगराचेगरी) :**

नांदेड शहरामध्ये प्रमुख धार्मिकस्थळे ज्यात गुरुद्वारा व अनेक हिंदू मंदिरे तसेच मुस्लीम लोकांच्या मसजिदी असून, या धार्मिकस्थळांमध्ये त्यांच्या त्यांच्या धार्मिक पर्वांमध्ये जत्रा, मेले तसेच अनेक ऊरुस व यात्रा होतात. यामध्ये लोकसंख्यामध्ये भर पडते व अव्यवस्थेत होणाऱ्या घाईगर्दीत चेंगरा चेगरी होऊ शकते, यात मुले, महिला, वृद्ध यांना धार्मिकस्थळी होणाऱ्या अपघातात जास्त क्षती पोहचण्याची शक्यता असते.

3) **रेल्वे, रोड व विमान दुर्घटना :**

रेल्वे आपघात :

नांदेड शहर हे मुंबई, अमृतसर, हैद्राबाद, दिल्ली इत्यादी रेल्वे मार्गाने नांदेडला जोडलेली आहेत. नांदेड येथून प्रतिदिन नियमित अनेक रेल्वे धावतात. यामुळे भविष्यात रेल्वे अपघात होण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. रेल्वेद्वारे होणाऱ्या प्रवासामध्ये प्रवास्यांची संख्या ही फार मोठी असल्याकारणाने अनपेक्षितपणे रेल्वेमार्गाने होणारे अपघातात प्रभावीत होणाऱ्या लोकांची सुख्या मोठी असू शकते व यामध्ये मालमत्तचे नुकसानही जास्त होण्याची शक्यता असते. नांदेड येथील विमान सेवा ही नांदेड शहराला भारताच्या विविध विमान सेवा देणाऱ्या शहरांशी संलग्नित केली असून येथे नियमित विमान येत असल्या कारणाने भविष्यात विमान दुर्घटना होण्याची शक्यता नाकारता येत नाही.

रोड अपघात :

नांदेड शहर हे राष्ट्रीय महागामार्गाने क्रं.222 व प्रमुख राज्य महामार्ग क्रं.2,3 व 6 ने जोडले गेले असून या मार्गाने प्रतिदिन हजारांच्या संख्येने वाहून तसेच माल वाहतूक होत असल्याने अपघात होण्याची शक्यता जास्त असते. यात प्रामुख्याने मोठे मोठे रोड तसेच वाहतुकीचे नियम न पाळता होणारी वाहनांची वर्दळ, वळणमार्ग, तसेच यांत्रिक त्रुट्यांमुळे रोड अपघात होण्यास कारणीभूत ठरतात. रोड मार्गाने होणाऱ्या वाहतुकीत रासायनिक घटक जसे पेट्रोल, डिझेल, रॉकेल, स्वयंपाकासाठी वापरण्यात येणारा गॅस इत्यादी अतिप्रज्वलनशिल घटकांचा वाहतूकीत होणाऱ्या आपघातात मोठी जिवीतहाणी होण्याची शक्यता नाकारता येत नाही.

वाढत्या वाहनांची संख्या ही देखील अपघात होण्याची कारण असून भविष्यात वाहनवाढीमुळे रोड अपघातात वाढ होऊ शकते. नांदेड शहरामध्ये रोड अपघातच्या माहितीवरून वरील तक्त्याप्रमाणे रोड अपघात हे प्रमुख आपत्तीचे कारण आहे.

4) रासायनिक व औद्योगिक आपत्ती :

केमिकल ऍण्ड लॅबोरेटरीज, एम.आय.डी.सी.नांदेड :

अ.क्र.	कारखान्याचे नांव	पत्ता	कामगार संख्या	उत्पादन
1.	वेल केअर लेबोरेटरीज प्रा.लि.	डी-29/30 एम.आय.डी.सी.,नांदेड	40	औषधी.
2.	गोदावरी ड्रगज लि.,	ए-6/2, एम.आय.डी.सी., नांदेड	115	--

5) शहरी आग दुर्घटना :

मनपाच्या अग्निशमन विभागाने दिलेल्या माहितीनुसार शहरामध्ये आग दुर्घटना प्रतिवर्ष वाढत आहे. 2005 ते 2020 पर्यंतचा आग दुर्घटनांचा इतिहास पहाता अपघाताची संख्या शहरात व शहराच्या आसपास वाढत आहे. शहरामध्ये आगीच्या दिन प्रतिदिन वाढत असून याचे प्रमुख कारण कारखाने, उंच इमारती तयार होणे, मार्केट कॉम्प्लेस व कमर्शियल युनिट वाढणे तसेच ट्रॉफिकच्या समस्येमुळे व किचनमध्ये एलपीजी गॅसचा वाढता वापर यामुळे आगीच्या दुर्घटना वाढू शकतात. भविष्यात वरील भागात रेसिडेंशियल एरियात, मार्केट कॉम्प्लेस मध्ये किंवा कमर्शियल एरियात आग लागली तर जास्तीत जास्त जीवित हाणी व मालमत्तेचे नुकसान होऊ शकते.

6) इमारत व वास्तू दुर्घटना :

नांदेड शहरात भूकंप प्रवण क्षेत्र क्र. 2 मध्ये येते. यात असुरक्षित बांधकाम भविष्यात भूकंपादरम्यान पडू शकते. अशा परिस्थितीत जिवीत हाणी व वित्तहाणी होण्याची जास्त शक्यता असते. या शिवाय पूरप्रवण क्षेत्रामध्ये पूरादरम्यान असुरक्षित बांधकामामुळे जोखीम होऊ शकते व जिवीत व वित्तहाणी उद्धवू शकते. या व्यतिरिक्त जुने नांदेड भागात अनेक जुन्या इमारती आहेत, ज्या राहण्यासाठी सुरक्षित नसून भूकंप व पूर दरम्यान दुर्घटना होण्यास कारणीभूत ठरू शकतात.

नांदेड शहरामध्ये बसविण्यात आलेल्या भूकंप मापक यंत्राची माहिती :

अ. क्रं.	बसविण्यात आलेल्या शाळेचे नांव	पत्ता	संपर्क	
			दुरध्वनी	भ्रमणध्वनी
1.	संदिपनी पब्लिक स्कुल, नांदेड	मु.पो. सुनिल नगर, तरोडा (बु) नांदेड	(02462) 267654, 267567	9763535841
2.	ऑक्सपोर्ट आंतरराष्ट्रीय शाळा, नांदेड	सर्वे क्र.76 वाडी (बु) नांदेड	224254	9970516944 9673323197 9422189321
3.	जिल्हापरिषद हायस्कुल, नांदेड	वजीराबाद, नांदेड	--	7709507552
4.	महानगरपालिका हायस्कुल, नांदेड	जंगमवाडी, नांदेड	--	9822677418 9175132453
5.	महानगरपालिका क्रं.2	गणेश नगर, नांदेड	--	9421765968
6.	महात्मा फुले हास्कुल, नांदेड	बाबानगर, नांदेड	254260	--
7.	किडस किंगडम खुरगाव, नांदेड	आसनापूल जवळ तिरूमल पेट्रोलपंप पासदगांव, नांदेड	254924	9423693359 9423138785 9423692366
8.	केंद्रीय विद्यालय, नांदेड	जूना एअर पोर्टरोड एस.सी.आर. नांदेड	221015, 220299	9579971756 9272825957

प्रकरण-4
सज्जता व प्रतिबंधन योजना

आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये सज्जता व प्रतिबंधन हे दोन मुख्य घटक आहेत. ह्या दोन्ही घटकांमध्ये तयारी चांगली असेल तर आपत्तीपासून होणाऱ्या नुकसान कमी होते. सज्जता व प्रतिबंधनवर आपत्ती व्यवस्थापनेची यश अवलंबून असते. जो समाज, राज्य किंवा राष्ट्राने योग्य पध्दतीने सज्जता व प्रतिबंधन केले असेल तो समाज, राज्य किंवा राष्ट्र हे आपत्तीपासून लढण्यास समर्थ असते. विकसित राष्ट्रामध्ये सज्जता व प्रतिबंधनावर अधिक भर दिल्यामुळे तेथे आपत्तीपासून होणारे नुकसान कमी असते. कांही नैसर्गिक आपत्ती आहेत जसे सुनामी, भूकंप इत्यादी ज्याची पुर्वसूचना नसते किंवा भाकित करता येत नाही, पण ज्या आपत्ती जोखीम क्षेत्रात जर सज्जता व प्रतिबंधन या दोन्ही घटकांवर योग्य तयारी केली असेल तर अचानक पणे होणाऱ्या आपत्तीत कमी क्षती पॉहचवेल. सज्जता व प्रतिबंधनामध्ये घ्यावयाच्या दक्षता आहे, दोन्हीत काय फरक आहे खालीलप्रमाणे आहे.

1) सज्जता काय आहे :

आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये सज्जता हा भाग सज्ज राहण्याच्या प्रक्रियेमध्ये संभाव्य संकट येण्यापूर्वीच त्या संकटापासून निर्माण होऊ शकणारे धोके कमी करून जीवित व वित्त हाणी कमीत कमी होऊ देण्याच्या सावधगिरीच्या उपाय योजनांचा समावेश होतो.

यात आपत्ती व्यवस्थापन समित्यांचे गठण केले जाते. विविध कार्यदलांचे गठण केल्या जाते, विविध कार्यदलांना योग्य प्रशिक्षण, आपत्ती घडण्याआधी कोणत्या बाबी कराव्यात, कोणत्या बाबी करू नयेत या बाबत सामुदायिक जनजागृती करणे या बाबींचा समावेश होतो. उदा. भूकंप प्रभावित भागात लोकांना भूकंपासून दरम्यान काय करावे किंवा काय करू नये, यासाठी जनजागृती कार्यक्रम करणे, तसेच वेळोवेळी प्रभावित भागांतील लोकांना भूकंपासून वाचण्यासाठी योग्य प्रशिक्षण देणे व ड्रॉप-कव्हर-एण्ड होल्ड संबंधी रंगीत तालीम देणे इत्यादी. पुरग्रस्त भागात लोकांना पूर येण्याच्या आधी त्यांना त्यांचे घरे ही उंच जागेवर बांधण्यास प्रवृत्त करणे, पूरासंबंधीच्या बातम्यांचा 72 तास जागृत राहणे. पूरादरम्यान वापरण्यात येणारी साधन सामुग्री ही अद्यावत ठेवणे तसेच, पूर परिस्थितीत लोकांना सुरक्षित स्थळी पॉहचविण्यासाठी योग्य तयारी करणे व रंगीत तालीम करणे.

2) प्रतिबंधन काय आहे :

सज्जता हा भाग आपत्ती मध्ये करावयाच्या कार्यवाही संबंधी ज्ञान व कुशल कार्यपध्दती वृद्धिंगत करतो, तर प्रतिबंधन हा भाग आपत्ती संबंधी कायम उपाय करण्याचे सामर्थ्य प्रदान करतो. प्रतिबंधनाच्या धोरणामध्ये संभाव्य आपत्तीपासून होणारा धोका व वित्त जीवितहानी कमीत कमी करण्याच्या उपायांचा समावेश होतो. करीता प्रतिबंधन कार्यपध्दती ही होणाऱ्या संभाव्य धोक्यावर केंद्रीत करावी लागते. संभाव्य धोका कमी करण्याच्या उपायांमध्ये संभाव्य धोका उत्पन्न होऊ नये यासाठी प्रयत्न करणे अभिप्रत आहे. उदा. भूकंप प्रभावित भागात भूकंप प्रतिरोधक बांधकाम करणे, पूर प्रभावित असलेल्या लोकांना त्या ठिकाणापासून अन्यत्र हलविणे, उंच ठिकाणी घरे बांधणे ही प्रतिबंधनाची उदा.आहेत.

3) **महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन समिती :**

नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका नांदेड अंतर्गत साल सन 2020 साठी मा. आयुक्त यांच्या अध्यक्षतेखाली खालील प्रमाणे शहरी आपत्ती व्यवस्थापन समिती गठीत करण्यात आली आहे.

अ. क्रं.	पद	पदनाम
1.	मा. आयुक्त	अध्यक्ष
2.	उपायुक्त (विकास)	सदस्य
3.	उपायुक्त (महसुल)	सदस्य
4.	उपायुक्त (प्रशासन)	सदस्य
5.	उपायुक्त (आरोग्य)	सदस्य
6.	मुख्य लेखा परिक्षक	सदस्य
7.	सहाय्यक संचालक नगर रचना	सदस्य
8.	शहर अभियंता	सदस्य
9.	कार्यकारी अभियंता (पाणी पुरवठा)	सदस्य
10.	कार्यकारी अभियंता (मलनिसारण)	सदस्य
11.	कार्यकारी अभियंता (बांधकाम)	सदस्य
12.	मुख्य लेखाधिकारी	सदस्य
13.	अंतर्गत लेखा परिक्षक	सदस्य
14.	नगर सचिव	सदस्य
15.	शिक्षणाधिकारी	सदस्य
16.	मुख्य वैद्यकीय अधिकारी	सदस्य
17.	सहाय्यक आयुक्त (स्वच्छता)	सदस्य
18.	सहाय्यक आयुक्त, क्षेत्रीय कार्यालय क्र. 1 ते 6	सदस्य
19.	सहाय्यक आयुक्त (NULM)	सदस्य
20.	उप अभियंता (विद्युत)	सदस्य
21.	उप अभियंता (यांत्रिकी)	सदस्य
22.	अग्निशमन अधिकारी	सदस्य
23.	आपत्ती व्यवस्थापन अधिकारी	सदस्य सचिव

4) **महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन समितीचे मूलभूत कार्य :**

आपत्ती पूर्व काम :

- 1) शहरी आपत्ती व्यवस्थापन आराखड्याचे अद्यावतीकरण करणे, भूकंप, पूर जस्या आपत्ती क्षेत्राचा नकाशा अद्यावत करणे.
- 2) विविध आपत्ती मध्ये प्रभावीत होत असलेल्या भागात, एकूण कुटूंब व जनसंख्या यांची यादी तयार करणे.
- 3) महानगरपालिकेचे अपातकालीन नियंत्रण कक्ष स्थापन करणे व त्यामध्ये दक्ष मनुष्यबळ व अत्यावश्यक दळणवळण व्यवस्था करणे.

- 4) अवश्यक्तेनुसार विविध गट जसे की, शोध आणि सुटका, प्रथोमपचार, प्राथमीक सूचना इत्यादीची तयारी करणे व त्यांच्या प्रशिक्षणाची व्यवस्था करणे.
- 5) अत्यावश्यक सेवा व खाद्य सामुग्री, अपातकालीन साहित्य इत्यादीची साठवण करणे. त्यांची जिमेदारी संबंधीत खात्याशी निगडीत कर्मचाऱ्यावर देण्यात यावी.
- 6) आपत्ती व्यवस्थापनासाठी आत्यावश्यक साहित्य सामुग्री खरेदी करणे, दुरुस्ती करणे व साठवून ठेवणे.
- 7) आपत्ती व्यवस्थापनासाठी आवश्यक आर्थिक तरतुद करणे. आपत्ती व्यवस्थापनासाठी संबंधीत खात्या सोबत बैठक करणे व कामाचे योग्य वितरण करणे.
- 7) रंगीत तालीमचे आयोजन करणे. विविध जनजागृती कार्यक्रम वेळोवेळी आयोजित करणे.

▪ **आपत्ती दरम्यान काम :**

- 1) आपत्तीगस्त भागामध्ये तात्काळ महानगरपालिकेची शोध व सुटका पथक, प्राथमीक उपचार गट पाठवणे.
- 2) पोलीस, रूग्णवाहीका, गृहरक्षकदल या खात्यांना त्वरीत संपर्क करून घटनास्थळी पाठवणे.
- 3) जिल्हाधिकारी व पोलीस अधिक्षक यांना घटनेची माहिती देणे आणि अवश्यक मदतीसाठी मागणी करणे.
- 4) विविध खाते जसे की, अग्निश्मन, सार्वजनिक बांधकाम, विद्युत विभाग, आरोग्य विभाग, पाणी पुरवठा विभाग व दुरसंचार निगम यांना घटनास्थळी जाण्यासाठी सांगणे.
- 5) घटनास्थळी जनसंपर्कसाठी हेल्पडेक्सची स्थापना करावी व त्यांचे मार्फत आपत्तीगस्त जागेची माहिती संकलीत करणे व प्रसारमाध्यमांना सूचना देणे.
- 6) जखमींना वेळीच प्रथमोपचार देणे व रूग्णालयापर्यंत घेऊन जाण्याची व्यवस्था करणे.
- 7) बचाव करण्यात आलेल्या व्यक्तींना राहणे व खाने इत्यादीची व्यवस्था करणे.

आपत्ती नंतर काम :

- 1) आपत्ती पासून मयत व आपत्ती पासून वाचलेल्या व्यक्तींची स्वतंत्र यादी तयार करणे.
- 2) त्यांना अस्थायी स्वरूपात अन्न, वस्त्र व निवाऱ्या बाबतची व्यवस्था करणे.
- 3) ज्या भागात ते व्यक्ती निवा-यासाठी ठेवण्यात आले आहेत त्या व्यक्तींना स्वच्छ पाणी, स्वच्छता व विद्युत व्यवस्था करणे.
- 4) सरकारी व खाजगी स्वयंसेवीसंस्था यांच्या सोबत समन्वय साधणे व मदत व पुनरवसनाच्या कामास पुढे वाढवणे.
- 5) मदतीसाठी बाहेरून आलेली साहित्या सामुग्रीचे एका ठिकाणी संकलीत करणे व प्रभावीत व्यक्तींना मदत देणे.
- 6) विविध सरकारी कल्याणकारी योजना मार्फत पिढीत परीवारंाना मदत करणे.
- 7) प्रभावीत क्षेत्रामध्ये पूर्ववृत्त रस्ता, विज व पाणी इत्यादी पुनरव्यवस्था करणे.
- 8) वाहतुक व दळणाची पुनरव्यवस्था करणे.
- 9) महिला, वृद्ध व लहान मुले आणि अपंग या गटासाठी स्वतंत्र अन्न, वस्त्र निवा-याबाबत व्यवस्था करणे.

5) सज्जता व प्रतिबंधनात्मक विविध उपाय :

आपत्ती व्यवस्थापनांतर्गत सज्जता व प्रतिबंधनात्मक उपाय योजनांमध्ये दोन प्रकारच्या सामान्य उपाय योजना (जनरल मेजर्स), आपत्तीस अनुसरून सज्जता व प्रतिबंधन उपाय योजना (डिजास्टर वार्डज स्पेसिफक मेजर्स) सामान्य उपाययोजने अंतर्गत केलेले उपाय हे कोणत्याही आपत्ती व्यवस्थापनास मदत करू शकतात. तर आपत्तीस अनुसरून सज्जता व प्रतिबंधन उपाया योजना (डिजास्टर वार्डज स्पेसिफक मेजर्स) मध्ये विशिष्ट आपत्ती व्यवस्थापनात मदत होऊ शकते.

6) सामान्य उपाय योजना (जनरल मेजर्स) :

1. नियंत्रण कक्षाची स्थापना व कार्यप्रणाली :

नियंत्रण कक्ष हा आपत्ती व्यवस्थापनाचा आधार कक्ष आहे. यासाठी नियंत्रण कक्ष नियमित 24 तास कार्यरत असणे आवश्यक आहे. नियंत्रण कक्ष हा शहराच्या अन्य प्रमुख प्रशासकीय खात्यांशी संलग्न असणे आवश्यक आहे. ह्या कक्षामध्ये कार्यरत कर्मचारी हे योग्य प्रशिक्षित असले पाहिजेत.

नांदेड शहरामध्ये महानगरपालिकेअंतर्गत उपरोक्त बांबीचा समावेश करून नियंत्रण कक्ष शहराच्या पांच ही क्षेत्रिय कार्यालयामध्ये नियमित चालू ठेवणे आवश्यक आहे. नियंत्रण कक्ष वरील बाबींने पूर्ण असेल तर आपत्ती व्यवस्थापनात योग्य मार्गदर्शक ठरू शकतो.

2. दळण-वळण व्यवस्था :

नांदेड शहरामध्ये आपत्ती व्यवस्थापनासाठी दळण-वळणाची महत्वपूर्ण भूमिका असेल. प्रभावशाली दळण-वळण हे एक संसुगत व्यवस्थापन करण्यास मदत करू शकते. यासाठी क्षेत्रिय कार्यालय, अग्निशमन विभाग, पोलीस विभाग, आरोग्य विभाग व अन्य आवश्यक विभागांच्या सेवेसाठी आपत्ती दरम्यान मर्यादित वेळेमध्ये योग्य दळण-वळणासाठी योग्य व्यवस्था असणे गरजेचे आहे. दळण-वळणमध्ये अत्याधुनिक उपकरणांचा समावेश असणे आवश्यक आहे. जसे संगणक, इंटरनेट, टेलिफोन, वायरलेस सेट, फॅक्स या बाबींचा कंट्रोल रुमध्ये सुव्यवस्थित समावेश असणे आवश्यक आहे.

3. आपत्ती व्यवस्थापन आराखड्याचे अद्यावतीकरण व अपग्रेडेशन :

आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा हा आपत्ती व्यवस्थापनासाठी मार्गदर्शक आहे. यासाठी आपत्ती व्यवस्थापन आराखड्याचे अद्यावतीकरण व अपग्रेडेशन होणे आवश्यक आहे. अद्यावतीकरण व अपग्रेडेशन मुळे आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा हाताळणाऱ्यास आपत्ती दरम्यान व आपत्ती नंतर शासकीय, प्रशासकीय यंत्रणेस संपर्क करण्यास मदत करू शकतो. या आराखड्यामध्ये विविध प्रमुख पदाधिकारी, अधिकारी यांचे संपर्क क्रमांक व त्यांच्याजवळ असलेल्या मनुष्यबळ, साधनसामुग्रीची योग्य माहिती उपलब्ध असते. जी आपत्ती व्यवस्थापन करण्यास मदत ठरू शकते. करीता या बाबींचे अद्यावतीकरण व अपग्रेडेशन करणे आवश्यक आहे.

4. रंगीत तालिम आयोजन :

रंगीत तालीम पुर्वतयारीचे एक प्रमुख कार्य आहे. रंगीत तालीम सज्जतेसाठी एक प्रभावी साधन ठरू शकते. रंगीत तालिममध्ये आपत्ती दरम्यान वापर करण्यात येणाऱ्या साधन सामुग्री, मनुष्यबळ इत्यादीची योग्य तयारी करून घेतली जाते. जेथे रंगीत तालीम प्रभावीपणे व वेळोवेळी केली जाते तेथे सज्जता वाढते व प्रतिसाद योग्य वेळी आपत्तीग्रस्त भागात किंवा आपत्तीग्रस्त लोकांसाठी होऊ शकतो.

नांदेड शहराचा मागील पांच वर्षांचा इतिहास पाहता तरोडा नाक्यापासून ते शिवाजीनगर या परिसरात भूकंपाचे धक्के बसत असून सदर भाग हा मागील पांच वर्षांपासून भूकंपप्रवण भागात येतो. त्यामुळे भूकंपापासून कसे वाचले पाहिजे यासाठी रंगीत तालीम आयोजनाची आवश्यकता आहे.

नांदेड शहरात पूर परिस्थितीचा अभ्यास करता मागील दशकात अनेकवेळा पूर परिस्थितीला सामारे जावे लागले आहे. यामध्ये गोदावरी नदीकाठी बसलेल्या जुना मोंढा भागातील अनेक वस्त्या ह्या पूरपरिस्थितीत पूर्णपणे प्रभावित होतात. यामुळे सदर पूरप्रवण भागातील लोकांना रंगीत तालीम पावसाळा सुरु होण्याआधी म्हणजे मे महिन्यामध्ये घेणे आवश्यक आहे.

नांदेड शहरामध्ये वाढत्या लोकसंख्या व वस्त्यामुळे शहरात होणाऱ्या आगीच्या दुर्घटना तसेच घरगुती गॅस वापरामुळे आगीचे अपघात होण्याची शक्यता जास्त आहे. यासाठी उन्हाळ्याआधी व वेळेप्रसंगी अग्निशमन विभागाच्या सहाय्याने विविध खात्यांच्या मदतीने किंवा समुदायाच्या मदतीने आगीपासून होणाऱ्या दुर्घटनांपासून कसे वाचले पाहिजे यासाठी रंगीत तालिम घेतल्या पाहिजेत.

या व्यतिरीक्त सामाजिक, धार्मिकस्थळी होणाऱ्या अपघातापासून तसेच दहशतवादी कार्यवायात होणाऱ्या स्फोटातून होणाऱ्या अपघातापासून कशाप्रकारे समाजाचे व शहराचे निवारण व्हावे यासाठी रंगित तालीम घेणे आवश्यक आहे.

या वरील सर्व प्रकारच्या आपत्तीपासून कसे प्रभावीपणे वाचले पाहिजे व कशा प्रकारे प्रतिसाद दिला जाईल यासाठी रंगित तालिम घेतांना शाळा, महाविद्यालये तसेच शहरातील अनेक ठिकाणी त्या त्या विषयांतील तज्ञ लोकांच्या व संबंधीत शासकीय विभागांच्या प्रमुखांच्या मार्गदर्शनाखाली रंगित तालीम घेतल्या जाव्यात.

जर एखाद्या संवेदनशिल विषयांवर ज्यात बॉम्ब स्फोट, धार्मिक दंगली, दहशती कार्यवाह्या या विषयी रंगित तालीम आयोजन करतांना संबंधीत जिल्ह्याच्या जिल्हाधिकारी यांची परवानगी घेणे आवश्यक असेल.

5. सामुदायिक जनजागृती मोहिम :

नांदेड शहरातील उपरोक्त आपत्तीपासून वाचण्यासाठी लोकांना सामुदायिक जनजागृती मोहिमेद्वारे आपत्ती संबंधी जागरूक करून आपत्तीत होणाऱ्या क्षतीपासून कमीत कमी हाणी होऊ शकते. जनजागृती करण्यासाठी शहरात विविध कार्यक्रम राबविले जाऊ शकतात, ज्यात प्रसारमाध्यमांद्वारे तसेच वृत्तपत्रातून मिळणाऱ्या माहितीद्वारे तसेच समाजातील अनुभवी व पारंपारिक लोक हे महत्वाची भूमिका करू शकतात.

विविध कार्यक्रम प्रसार व प्रचार करण्यासाठी खालील माध्यमे सहज व प्रभावीपणे अंगीकृत करू शकतात.

1. दूरदर्शन, रेडिओ
2. वृत्तपत्र
3. पथनाट्य
4. होर्डिंग
5. वॉल पेंटिंग
6. पोस्टर व लिफलेट प्रिंटिंग

6. दक्षतावृद्धी प्रशिक्षणाचे आयोजन :

आपत्ती व्यवस्थापनासाठी विविध स्तरावर आपत्ती व्यवस्थापन समिती स्थापन करणे व समितीसोबत विविध प्रकारचे कार्यदल (टास्कफोर्स) तयार केला जातो. यामध्ये त्यांना आपत्ती व्यवस्थापनात करतांना प्रशिक्षण देणे आवश्यक आहे. या समितीमध्ये ज्यांचा समावेश आहे, त्यांना आपत्ती व्यवस्थापनाचे प्रशिक्षण दरवर्षी दिले गेले पाहिजे. या प्रशिक्षणामुळे दक्षतावृद्धी होऊन त्यांची कार्यकुशलता वाढवेल.

समितीसोबत विविध कार्यदल आपत्ती व्यवस्थापनासाठी स्थापन केले जातात. त्यामध्ये संबंधित कार्यदलास आपत्ती दरम्यान आपले आपले आपले दायित्व योग्यरित्या पार पाडण्यासाठी दक्षतावृद्धी प्रशिक्षण देणे आवश्यक आहे. यामध्ये खालील प्रमाणे विविध कार्यदल स्थापन करणे व प्रशिक्षण देणे हे पूर्वतयारीचे प्रमुख काम आहे.

1. प्रथमोपचार कार्यदल (फास्टएड टिम)
2. शोध व बचाव कार्यदल (सर्च ऍण्ड रेस्क्यु टिम)
3. प्राथमिक सूचना कार्यदल (अर्लिवॉर्निंग टिम)
4. आसरा निवारण कार्यदल (शेल्टर मॅनेजमेंट टिम)
5. पाणीपूरवठा व स्वच्छता कार्यदल (वॉटर ऍण्ड सॅनिटेशन टिम)
6. मृतांच्या अंत्यविधीसाठी कार्यदल (कॅरकस मॅनेजमेंट टिम)

वरील प्रशिक्षण दरवर्षी संबंधी विषयातील तज्ञ लोक व संबंधित विभागाच्या सहाय्याने योग्य वेळी पूर्ण केले पाहिजे.

7. आपत्तीस अनुसरून सज्जता व प्रतिबंधन उपाय योजना :

(डिजास्टर वाईज स्पेसिफिक मेजर्स) :

1. भूकंप :

नांदेड शहरातील भूकंपप्रवण भागातील लोकांना सुरक्षित, भूकंप प्रतिरोधक बांधकामासाठी प्रोत्साहित करणे. जुन्या इमारती तसेच पडके बांधकाम यांचे योग्य तपासणी करून नगरपालिके मार्फत जुने व पडके बांधकाम असलेल्या इमारतीत न राहण्याची अधिसूचना बजावून वेळीच स्थलांतर करण्यास प्रवृत्त करणे. शहरातील पत्रांच्या घरावरील दगड, जडवस्तू काढून टाकून त्यांना पत्रांच्या घरांना लोखंडी हूक बसविणे इत्यादी उपाय योजिले पाहिजेत. भूकंप प्रभावीत भागात लोकांना त्यांच्या घरामध्ये मजबूत लोखंडी, लाकडी टेबल, बेंच, बेड प्रत्येक रुममध्ये ठेवण्यास प्रवृत्त करणे व भूकंपादरम्यान त्याखाली आसरा घेण्यास सांगणे. भूकंप प्रभावीत भागातील घरामध्ये जडवस्तू, भारीवस्तू ह्या रॅक किंवा भिंतीवर ठेवू नयेत, सदरील वस्तू ह्या भूकंपाच्या वेळी खाली पडून जीवितहाणी होण्याची शक्यता असते.

भूकंपप्रवण भागतील शाळा, महाविद्यालये, मार्केट कॉम्प्लेक्स, तसेच इतर पब्लीक प्लेसेस अशा परिसरात जेथे सुरक्षित बांधकाम नाही अशा ठिकाणातील लोकांना सुरक्षित स्थळी स्थलांतर करण्यात यावे. तसेच शाळा व महाविद्यालये बंद करण्यात यावेत.

2. पूर :

नांदेड शहरातील पूरप्रवण भागात बांध बांधणे, रस्त्याचे काम पूर्ण करणे तसेच पूल बांधणे. पूरप्रवण भागातील कच्च्याघरांचे सर्वेक्षण करून यादी तयार करणे, प्रभावीत भागातील वृद्ध व्यक्ती, गर्भवती महिला, मुले व अपंग व्यक्तींची यादी तयार करून पूर परिस्थितीत योग्य स्थलांतरासाठी सुरक्षित निवाऱ्याची व्यवस्था करणे. तसेच पूरप्रवण भागातील प्रत्येक घरामध्ये प्रथमोपचार किट पूरविणे. पूरप्रवण भागातील स्थानिक लोक व तरुणांना पूर बचाव पूर व्यवस्थापन प्रशिक्षण देणे व आवश्यक साहित्य पुरवठा करणे. तसेच शहरातील पूरप्रवण भागात जसे की, क्षेत्र क्र. 3 व 4 मधील नाल्याचे सफाईचे काम पावसाळा सुरु होण्याआधी पूर्ण करणे. पूरपरिस्थितीत पूर प्रभावीत लोकांच्या अत्यावश्यक गरजा भागविणे ज्यात अन्नधान्य पूरविणे, मेडिसिन, केरोसिन इत्यादी सुविधा पावसाळा सुरु होण्याआधी शासकीय यंत्रणेने करणे आवश्यक आहे.

3. आग :

शहरामध्ये आग लागण्याचे प्रमुख कारण शॉर्टसर्किट, घरेलु गॅस विस्फोट व इतर प्रज्वलनशिल घटकांचा योग्य वापर न होणे असे असु शकतात. या बाबींपासून वाचण्यासाठी खालील प्रमाणे तयारी करणे.

1. घरातील, औद्योगिक वसाहती, संकुले, शाळा महाविद्यालये व कार्यालये इत्यादी मध्ये ए.बी.सी.फायर एस्टीनग्विशर ची उपलब्धता असणे आवश्यक राहिल व त्याचे वेळावेळी पुनर्भरण करणे.
2. घरातील, शाळा, महाविद्यालये व इतर ठिकाणी प्रज्वलनशिल घटकांना आगीपासून, लहान मुलांपासून दूर व सुरक्षित स्थळी ठेवावे.
3. घरेलु गॅसचा वापर करतांना वेळोवेळी रेग्युलेटर बंद करून गॅस बंद करावा.
4. शॉर्टसर्किट पासून वाचण्यासाठी इलेक्ट्रीकल वायरिंग ही अद्यावत ठेवणे व वेळोवेळी त्याची तपासणी करणे.

4. मानवनिर्मित दंगे :

शहरामध्ये विभिन्न सांप्रदायाचे लोक राहत असतात. यामध्ये एकमेकांच्या धार्मिक किंवा सामाजिक भावना दुखावल्यामुळे मानवनिर्मित दंगे घडू शकतात.

- 1) सार्वजनिक ठिकाणी जसे मार्केट कॉम्प्लेक्स, संकुले, खुले बाजार, धार्मिक स्थळे, यात्रा इत्यादी ठिकाणी बेनामी वस्तू, सामान आढळल्यास त्यास हात लावू नये व तात्काळ पोलीसांशी संपर्क साधावा.
- 2) शहरामध्ये संचारबंदीच्या काळात कायदा व सुव्यवस्थेच्या नियमांचे पालन करून सहकार्य करणे.
- 3) प्रभावीत भागामध्ये कायदा व सुरक्षेच्या दृष्टीने पोलीस विभागातर्फे कायदा व सुरक्षेचे नियोजन करणे.

▪ भूकंप संबंधी अधिक माहिती :

1) भूकंप कशामुळे होतात :

▪ पृथ्वी आणि तिचे अंतरंग :

कैक शतकापूर्वी, मोठ्या प्रमाणावर अनेक प्रपुंज द्रव्ये (Material masses) एकत्र मिसळून झालेल्या संयोगामुळे पृथ्वीची निर्मिती झाली. या संयोगाच्या प्रक्रियेमध्ये प्रचंड मोठ्या प्रमाणावर उष्णता निर्माण झाली, आणि कालांतराने हळूहळू पृथ्वी जसजशी थंड होत गेली तसतसे जड आणि जास्त घनता असलेले पदार्थ केंद्रातील भागात तर हलके आणि तुलनेने कमी घनतेचे पदार्थ पृष्ठभागाजवळ जमा झाले. विभेदित पृथ्वीच्या अंतरंगाचे चार भाग पडतात, अंतर्गाभा (त्रिज्या 1290 कि.मी.), बाह्यगाभा (जाडी 2200 कि.मी.), प्रावण (जाडी 2900 कि.मी.) आणि भूकवच (जाडी अंदाजे 5 ते 40 कि.मी.) त्यापैकी अंतर्गाभा हा घन स्वरूपात असून त्यात प्रामुख्याने जड धातूंचा समावेश होतो (उदा.निकेल आणि लोखंड) आणि पृष्ठभागात मुख्यतः हलके धातू आढळून येतात (उदा.बेसॉल्ट आणि ग्रॅनाईट खडक) बाह्यगाभा हा द्रव स्वरूपात असून प्रावण प्रवाही (Ability to flow) स्वरूपात आहे. पृथ्वीच्या अंतरंगातील तापमान अंदाजे 2500° से.असून दाब 40 लक्ष वातावरणीय दाब आणि घनता साधारणतः 13.5 ग्रॅम दर घनसेमी इतकी असते. त्याच्या उलट पृष्ठभागावरील तापमान अंदाजे 25° से. दाब 1 वातावरणीय दाब आणि घनता 1.5 ग्रॅम दर घनसेमी इतकी असते.

▪ अभिसरण :

ज्या प्रमाणे चंचूपात्रातील (Beaker) पाण्याला उष्णता दिल्यास प्रापण प्रवाह (Convection currents) निर्माण होतात, त्याच पध्दतीने पृथ्वीचा पृष्ठभाग आणि अंतर्गाभा या दोन्ही मधील उच्च तापमान आणि दाबातील फरकामुळे पृथ्वीच्या अंतर्भागातील खडकांमधील किरणोत्सर्गी मूलद्रव्यांच्या सातत्याने ऱ्हास (Radioactive decay) होण्याच्या प्रक्रियेमुळे निर्माण होणारी उष्णता प्रापण प्रक्रियेला उद्युक्त करते. अशा प्रापण प्रवाहांमुळे पृथ्वीच्या अंतर्भागातील घन द्रव्यांचे अभिसरण (Circulation) होऊन उष्ण लाव्हा रस बाहेर येऊ लागतो. आणि थंड असलेला घन खडक पृथ्वीच्या अंतर्भागाकडे ओढला जाऊ लागतो. अशा पध्दतीने पृथ्वीच्या अंतर्भागात ओढला गेलेला खडकाचा घन भाग आतील प्रचंड उष्णता आणि दाब यांच्यामुळे प्रावणाचा एक भाग बनून राहतो, आणि अशाच प्रकारच्या प्रक्रियेमुळे केंव्हातरी दुसऱ्या ठिकाणाहून बाहेर येण्याचा प्रयत्न करतो. पृथ्वीच्या पृष्ठभागाखाली, विविध भागात असे अनेक स्थानिक प्रवाह निर्माण होत असतात आणि ते पृष्ठभागालगत विविध दिशांना हालचाल करीत असतात.

▪ भूपट्टीय विवर्तनिकी :

प्रावणामध्ये निर्माण झालेल्या प्रापण प्रवाहामुळे पृथ्वीचा पृष्ठभाग तसेच प्रावणाचा काही भाग इ.तप्त बाह्य गाभ्यावरून घसरतात. घसरण्याची ही प्रक्रिया तुकड्या तुकड्यांमध्ये घडते या तुकड्यांना भूपट्टीय खंड असे म्हटले जाते. पृथ्वीचा पृष्ठभाग सात प्रमुख मोठे भूपट्ट आणि अनेक लहान भूपट्टांपासून तयार झाला आहे. हे भूपट्ट सातत्याने शेजारील भूपट्टांच्या तुलनेत वेगवेगळ्या वेगाने वेगवेगळ्या दिशांना हालचाल करीत असतात. कधीकधी, पुढील भूपट्ट संथपणे प्रवास करत असतो, त्यानंतर मागाहून येणारा भूपट्ट वेगाने येतो आणि त्यावर वेगाने धडकतो (तेव्हा पर्वतांची निर्मिती होते) दुसरीकडे, कधीकधी दोन भूपट्ट एकमेकांच्या विरुद्ध दिशांना

हालचाल करतात (तेव्हा खोल तडे (Rifts) निर्माण होतात) काही वेळा, दोन भूपट्ट एकमेकांसोबत एकाच दिशेने किंवा विरुद्ध दिशेला देखील हालचाल करतात. भूपट्टांच्या या तीन प्रकारच्या आंतरभूपट्टीय हालचालींना अनुक्रमे अभिसारी (Convergent) अपसारी (Divergent) आणि रूपांतरीत (Transform) सीमारेषा असे संबोधले जाते. त्यापैकी अभिसारी सीमारेषेचे वैशिष्ट्य म्हणजे एकमेकांवर आदळणारा एकही भूपट्ट स्वतःला खाली खचू देत नाही (जसे, हिमालयीन भूपट्ट) या दोन भूपट्टांच्या सीमारेषांच्या हालचालींचा परस्परांच्या तुलनेत वेग पृथ्वीतलावर वेगवेगळा असतो, हा वेग सरासरी काही सेंटिमीटर पासून काही दशक सें.मी. प्रतिवर्ष इतका असतो.

▪ **भूकंप कशामुळे होतात :**

▪ **भूकंप :**

खडक हे प्रत्यास्थ (Elastic) पदार्थापासून तयार होतात आणि त्यामुळे पृथ्वीच्या अंतरंगात भूपट्टांच्या प्रंचड प्रमाणावर झालेल्या हालचालीमुळे विरूपता (Deformations) निर्माण होऊन खडकांमधील द्रव्यदेखील ठिसूळ स्वरूपाचे असते. त्यामुळे, जेव्हा पृथ्वीच्या कवचातील कमकुवत भागालगतचे खडक त्यांच्या सामर्थ्यापर्यंत पोहोचतात तेव्हा, तिथे एक आकस्मिक हालचाल होते. प्रस्तरभंगाच्या दोन विरुद्ध बाजू (खडकातील जिथे हालचाल झाली आहे असा तडा) अचानकपणे घसरतात आणि खडकांच्या अंतर्भागामध्ये साठून राहिलेली विकृति ऊर्जा (Energy) मोठ्या प्रमाणावर मुक्त होते. उदा.भारतात गुजरात मधील भूज (2001) येथील भूकंपामध्ये उत्सर्जित झालेली ऊर्जा ही सन 1945 मध्ये हिरोशिमा शहरावर टाकण्यात आलेल्या अणूबॉम्बच्या सुमारे 400 पट (किंवा) अधिक होती.

प्रस्तरभंगाजवळ अचानक झालेल्या घसरणीमुळे भूकंप म्हणजेच धरणीकंप होतो. अशा तीव्र हालचालीमुळे मोठ्या प्रमाणावर प्रत्यास्थ विकृति ऊर्जा बाहेर पडते आणि पृथ्वीच्या अंतर्गत तसेच पृष्ठभागालगत भूकंप लहरींच्या स्वरूपात पसरते. आणि हा भूकंप होऊन गेल्यानंतर, पुन्हा खडकांच्या सुधारित सीमारेषेवर विकृती ऊर्जा निर्माण होण्याची क्रिया सुरू होते. या प्रक्रियेला भूशास्त्रज्ञ "प्रत्यास्थ प्रतिघात सिध्दान्त" (Elastic Rebound Theory) असे म्हणतात. प्रस्तरभंगामधील पदार्थांच्या ज्या बिंदूपासून घसरण सुरू होते ते साधारणतः त्रिमितीय घन आकाराच्या स्वरूपात असून त्यांची लांबमिती अनेक दशक किलोमिटरच्या लांबीपर्यंत पसरलेली असते.

▪ **भूकंप आणि प्रस्तरभंगाचे प्रकार :**

जगात होणारे अनेक भूकंप भूपट्टांच्या सीमारेषेलागत होतात त्यांना आंतरभूपट्टीय भूकंप (Inter-plate earthquake) असे म्हणतात. (1897 आसाम, (भारत) येथील भूकंप) अनेक भूपट्टांच्या अंतर्गत परंतु या दोन्ही प्रकारच्या भूकंपामध्ये खडकांच्या घसरणीमुळे झालेली भूपट्टांची हालचाल ही ऊर्ध्व आणि क्षितीज दोन्ही दिशांमध्ये घडून येते त्याला नतिभंश (Dip slip) आणि पार्श्वीय दिशेने झाल्यास नतिलंब भंश (Strike slip) असे संबोधले जाते, आणि या दोन्हीपैकी एकाचे प्राबल्य कधी आढळून येते.

2) भूकंपदरम्यान वास्तुशास्त्रीय वैशिष्ट्यांचा इमारतीवर कसा प्रभाव पडतो ?

■ वास्तुशास्त्रीय वैशिष्ट्यांचे महत्व :

भूकंपादरम्यान इमारतीची वर्तणूक ही प्रामुख्याने भूकंपीय बल जमिनीपर्यंत कशा रितीने वाहून नेले जाते या सोबतच त्यांचा एकंदर आकार, आकारमान आणि भूमिती यांच्यावर प्रामुख्याने अवलंबून असते. म्हणूनच इमारतीचा आराखडा तयार होण्याच्या वेळीच वास्तुशास्त्रज्ञ आणि संरचना अभियंता यांनी एकत्रितपणे काम करून प्रतिकूल ठरणारी वैशिष्ट्ये टाळून इमारतीचा उत्तम विन्यास (बाह्यरूपण अथवा Configuration) निवडले जाईल अशी काळजी घेणे आवश्यक आहे.

अमेरिकेतील नामांकित भूकंप अभियंता कै.हेन्री डेन्कोब यांनी इमारतीच्या उत्तम विन्यासाचे महत्व अचूकपणे सारांश रूपात मांडले आहे.

जर आपल्याला दुर्बल विन्यासावरून सुरुवात करायची असेल तर सर्व अभियंते एक गोष्ट करू शकतात ती म्हणजे मलमपट्टी करणे अस्तित्वातील दुर्बल उपायावर शक्य तेवढी उत्तम सुधारणा करणे. याविरुद्ध, जर आपण चांगला विन्यास आणि सांगाड्याच्या योग्य प्रणालीपासून सुरुवात केली, तर एखादा दुर्बल अभियंतादेखील त्यांच्या अंतिम कृतीला जास्त नुकसानकारक होऊ शकणार नाही.

वास्तुशास्त्रीय वैशिष्ट्ये :

सौंदर्यपूर्ण आणि उत्तम कार्यात्मक संरचना तयार करण्याची तीव्र इच्छाच वास्तुशास्त्रज्ञांना सुंदर आणि कल्पनात्मक संरचना कल्पित करण्यासाठी प्रवृत्त करतात. कधी कधी इमारतीचा आकार बघणाऱ्याचे लक्ष वेधून घेतो, तर कधी कधी संरचनात्मक प्रणाली त्याला मोहवून टाकते आणि इतरवेळी संरचनात्मक प्रणाली आणि आकार दोन्ही मिळून ती संरचना उत्कृष्ट बनविण्यास कारणीभूत ठरतात. तथापि, इमारतीचा आकार आणि संरचना यांच्या प्रत्येकी निवडीचा तीव्र भूकंपादरम्यान इमारतीच्या कृतीशी महत्वपूर्ण संबंध असतो. जगभरात भूतकाळातील भूकंपात मोठ्या प्रमाणावर झालेल्या संरचनांच्या क्षतिचे निरीक्षण हे अपेक्षित उत्तम संरचनात्मक विन्यास आणि टाळण्यासारखे संरचनात्मक विन्यास ओळखण्यासाठी बोधप्रत ठरते.

इमारतीचा आकार :

इमारतीची उंची आणि पायाच्या आकाराचे मोठे गुणोत्तर असणाऱ्या उंच इमारतीमध्ये जमिन हादरतांना निर्माण होणारी लादीची क्षितीज हालचाल जास्त असते थोडक्यात भूकंपाच्या हादऱ्यादरम्यान अतिशय लांब इमारतींर क्षतिचा मोठा प्रभाव पडतो आणि तलप्रक्षेपात लांब (Plan) मोठे क्षेत्र असलेल्या इमारती उदा.गोदामे यांच्यात स्तंभ आणि भिंतीद्वारे घेतले जाणारे क्षितीज भूकंपीय बल मर्यादेपेक्षा जास्त असू शकते.

इमारतीचा क्षितीजीय आराखडा :

साधारणपणे तलप्रक्षेपात सोप्या भूमिती आकाराच्या इमारतींनी तीव्र भूकंपादरम्यान चांगली कृती केली आहे. तलप्रक्षेपात पुनश्च आत वळणाऱ्या आकाराच्या उदा.तलप्रक्षेपात U.V.H आणि + या आकार असलेल्या इमारतींचे मोठ्या प्रमाणावर क्षति झाली आहे. अनेकदा इमारतींच्या तलप्रक्षेपातील या अंतर्गत कोपऱ्यांचे दुष्परिणाम इमारत दोन भागामध्ये बांधून टाळता येऊ शकतात. उदा.तलप्रक्षेपात L आकाराच्या इमारतीला वियोजन (Separation joint) जोड देऊन दोन आयताकृती आकारात विभागता येऊ शकते. नेहमी तलप्रक्षेप साधा असला तरही स्तंभ/भिंती आराखड्यात समप्रमाणात विभागल्या जात नाहीत. अशी वैशिष्ट्ये असलेल्या इमारतींना भूकंपादरम्यानच्या धक्क्याने पीळ पडतो. या बाबीवरील चर्चा आय.आय.टी.के.- बी.एम.पी.सी. भूकंप मार्ग दर्शक सूचना 7, भूकंपादरम्यान इमारतींना पीळ कसा पडतो? या सूचनेत करण्यात आली आहे.

इमारतीचा ऊर्ध्व आराखडा :

इमारतीमध्ये विविध लादीतलाच्या पातळीत निर्माण झालेले भूकंपीय बल तिच्या उंचीद्वारे जमिनीकडे अगदी जवळच्या मार्गाने आणणे आवश्यक आहे. या बल स्थानांतरित करणाऱ्या मार्गामध्ये कुठल्याही प्रकारचे विचलन किंवा खंडन (Deviation or discontinuity) त्या इमारतीची कृती दुर्बल करण्यास कारणीभूत ठरते. इमारतीमधील ऊर्ध्व पश्चांतरामुळे (Setback) (जसे की हॉटेलच्या इमारतीतील काही मजले इतरांच्या तुलनेत रूंद असतात) खंडीत झालेल्या पातळीमध्ये भूकंपाचे बल अचानकपणे वाढते. इमारतीच्या एखाद्या मजल्यावर कमी स्तंभ किंवा भिंती किंवा असाधारण उंच मजल्यामुळे त्या मजल्याची क्षति होते किंवा तो कोसळतो. सन 2001 मध्ये भूज (भारत) येथील भूकंपात वाहनतळासाठी राखून ठेवण्यात आलेल्या विवृत तळमजला असणाऱ्या अनेक इमारती किंवा त्यांना प्रचंड क्षति पोहचेल. उतारावरील इमारतींना असमान उंचीचे स्तंभ असतात, त्यामुळे पीळ पडणे किंवा कमी उंचीच्या स्तंभांचा विनाश असे दुष्परिणाम घडून येतात. ज्या इमारतीमध्ये मधल्या मजल्याच्या तुळईवर तरंगते किंवा लटकते स्तंभ आहेत. जे पायापर्यंत जात नाहीत अशा इमारतींचा भार स्थानांतराच्या मार्गात खंड पडतो. काही इमारतींना भूकंपीय बल पायापर्यंत नेण्यासाठी प्रबलित कॉन्क्रीटच्या भिंती असतात. ज्या इमारतीमध्ये, अशा भिंती पायापर्यंत न जाता वरच्या पातळीपर्यंत बांधण्यात येतात, अशांना भूकंपादरम्यान मोठ्या प्रमाणावर क्षति होण्याचा संभव असतो.

इमारतीची संलग्नता :

जेव्हा दोन इमारती एकमेकांच्या अतिशय जवळ असतात, तेव्हा तीव्र हादयादरम्यान त्यांच्यात टक्कर होण्याचा संभव असतो. अधिक उंच इमारतीमध्ये अशा प्रकारची टक्कर हे मोठे सकट ठरू शकते. जेव्हा दोन इमारतींची उंची असमान असते. त्यावेळी कमी उंचीच्या इमारतींचे छत त्यापेक्षा उंच स्तंभ असणाऱ्या इमारतीच्या मधल्या भागावर आदळले जाऊ शकते आणि हे भयंकर ठरू शकते.

इमारतीचे संकल्पन आणि मानके :

भविष्याचा विचार करता, निश्चितपणे, कुणीही इमारती त्याच त्याच प्रकारे बांधता त्यांना अधिकाधिक चित्तवेधक बनविल. तथापि, असे करतांना इमारतीची दुर्बल वर्तणूक आणि भूकंप सुरक्षा यांच्या बदल्यात तसे करणे आवश्यक नाही भूकंपाचा सामना करतांना धोकादायक ठरणारी इमारतीची वास्तुशास्त्रीय वैशिष्ट्ये टाळली गेली पाहिजेत. जर हे जमले नाही, तर ते कमी करण्याचा प्रयत्न केला गेला पाहिजे. ज्यावेळी इमारतीमध्ये अनियमित वैशिष्ट्ये समाविष्ट केली जातात त्यावेळी संकल्पनासाठी मोठ्या प्रमाणावर अभियांत्रिकी प्रयत्नांची गरज भासते. तरी देखील ती इमारत सध्या वास्तुशास्त्रीय वैशिष्ट्यांप्रमाणे उत्तम असेलच असे नाही.

आराखडा तयार करताना इमारतीच्या विन्यासाविषयी घेतले गेलेले महत्वपूर्ण ठरतात, किंवा मानकामध्ये विनिर्देशित केल्याप्रमाणे संकल्पित बल अचूकपणे काढण्यापेक्षा असे म्हटले जाते की, त्यामुळे मोठ्या प्रमाणावर फरक पडू शकतो.

1) भूकंप म्हणजे नेमके काय ?

या पृथ्वीचा पृष्ठभाग हा अनेक स्थरांपासून बनलेला आहे. हे सर्व स्तर सातत्याने आपल्या जागेपासून सरकत असतात. हे स्तर सरकण्यामुळे जी उर्जा निर्माण होते, तसेच भूस्तराखालील दगडांवर पडणारा दाब वाढून त्यांचे तुकडे होतात. ते एक दिवशी अचानक दाब वाढल्याने एकमेकांपासून विलग होतात आणि जमिनीमध्ये वेगवान तरंगलहरी निर्माण होतात या प्रक्रियेला भूकंप असे म्हणतात.

2) इमारतीचे नुकसान कशामुळे होते ?

प्रत्येक इमारत तसेच स्थळाची संवेदनशीलता वेगवेगळी असू शकते. सामान्यतः भूकंपाच्या केंद्रबिंदूपासूनचे अंतर जसजसे वाढत जाईल तसतशी त्याच्या तरंगलहरींची तीव्रता मऊ मातीमध्ये भूकंपाची कंपने अधिक तीव्रपणे जाणवतात.

आता उदाहारणार्थ कापडाची एखादी चादर घ्या. या चादरीची एक बाजूची दोन टोके पकडून ती हलविल्यास चादरीमध्ये कंपने निर्माण होतात, लहरी पुढे सरकतांना दिसतात.

भूकंप होताना जमिनीमध्ये अगदी असेच होत असते. या तरंगलहरींमुळे निर्माण होणारे क्षितीज बल इमारतीवर दाब निर्माण करते. या बलाचा सामना करण्यासाठी इमारतीची रचना विशिष्ट प्रकारे करण्याची गरज भासते.

सामान्यतः इमारतीचा सगळा भार हा जमिनीच्या आत खणण्यात आलेल्या पायावर पेललेला असतो. सर्व इमारतींची रचना ही या पायावर भार देऊनच करण्यात आलेली असते.

आता जर एखाद्या घटनेमध्ये त्या इमारतीची रचना, वापरण्यात आलेले बांधकाम साहित्य किंवा एकूण आराखडा हा सर्व बाजूंनी आदळणाऱ्या कंपनलहरी झेलण्यासाठी पुरेसा सक्षम नसेल, तर इमारतीमध्ये तडे जाऊ शकतात. काही वेळा ती इमारत कोसळू सुध्दा शकते.

3) भूकंपदरम्यान नेमके काय होते ?

भार सहन करणाऱ्या भिंती एका कठिण खोक्याच्या स्वरूपात क्रिया करतात. या खोक्याचा सर्वात दुबळा बिंदू दरवाजे तसेच खिडक्यांची प्रवेशद्वारे आणि स्लॅबच्या मधील जोड हे असतात.

जेव्हा भिंतीमध्ये वेडयावाकडया भेगा पडतात 1) तेव्हा सर्वाधिक हानी होते. अभियंत्याद्वारा या भेगांची त्वरीत तपासणी होणे अत्यावश्यक असते. दरवाजे व खिडक्यांची प्रवेशद्वारे तसेच कोपरे 2) एवढेच नव्हे तर खिडक्यांच्या तळाशी 3) वेडयावाकडया भेगा पडण्याची शक्यता अधिक असते. या भेगा जेवढया छोटया असतात तेवढे कमी नुकसान होते. त्याच्या जोडीला स्लॅब आणि भिंतींच्या मध्ये पडणाऱ्या क्षितिज समांतर भेगांची तपासणी करणे देखील आवश्यक असते. 4) अशा प्रकारचे बांधकाम आराखडे हे पाया स्थिर आणि भक्कम राखण्याच्या दृष्टीने हानिकारक नसतात.

या इमारतींची उंची जास्त अल्यामुळे भूकंपादरम्यान निर्माण झालेली उर्जा या इमारतीला दोन्ही बाजूंनी हादरवू आणि हलवू शकते.

चौथऱ्यासहित असणाऱ्या टॉवरसारख्या इमारती :

अशा परिस्थितीत इमारतीच्या तळाशी बांधण्यात आलेला चौथरा उंची कमी करण्यास हातभार लावू शकतो. भूकंपादरम्यान क्षितीज लहरींना पुढे ढकलण्याची या चौथऱ्याची प्रवृत्ती असते. त्यामुळे चौथऱ्याच्या वरच्या बाजूच्या स्थिर मजल्याला सर्वाधिक धोका पोहोचण्याची शक्यता असते. या स्तराची तपासणी अतिशय बारकाईने केली गेली पाहिजे.

4) आपल्या इमारतीचे निरिक्षण करा :

जर तुम्ही बहुमजली इमारतीमध्ये राहात असाल आणि त्या इमारतीची रचना भूकंपरोधक पध्दतीने केलेली आहे, अथवा नाही या बाबत तुम्हाला खात्रीपूर्वक माहिती नसेल, तर तुम्ही करण्याजोगे पहिले काम म्हणजे आपल्या शेजाऱ्यासह भूकंपामुळे होणारे संभाव्य नुकसान तसेच ते टाळण्यासाठी करावया लागणाऱ्या उपाययोजना यांची माहिती देणे हे आहे. पुढचे काम म्हणजे एखाद्या अनुभवी आणि कुशल आरेखन अभियंत्याला बोलावून इमारतीच्या सुरक्षिततेच्या दृष्टीने पूर्ण तपासणी आणि सर्वेक्षण करून घेणे आवश्यक आहे.

आरेखन अभियंता म्हणजे कोण ?

आरेखन अभियंता म्हणजे अशी व्यक्ती होय की, जिला इमारत कशा प्रकारे बांधली जाते आणि तिच्यावर कोणकोणत्या बाबींचा कसाकसा परिणाम होऊ शकतो याची तपशीलवार माहिती असते. इमारतीमधील दुबळे भाग कोणते की ज्यामुळे भूकंप झाल्यास ती इमारत कोसळू शकते या मुद्द्यांची माहिती देखील या अभियंत्याला पुरेपूर असते. आरेखन अभियंता तुमच्या इमारतीची पाहणी करतो आणि त्या इमारतीमध्ये नेमके काय बदल, कोणत्या सुधारणा करण्याची आवश्यकता आहे, ते काम कशाप्रकारे करायला हवे, हे तुम्हाला सांगतो. या दुरुस्तीच्या कामाची देखरेख करणे तसेच त्या कामासाठी योग्य व्यक्तींची नेमणूक करणे, तसेच हे सारे काम योग्य पध्दतीने होत आहे, याची खात्री करून घेणे अशी सारी कामे आरेखन अभियंता करत असतो. त्यासाठी आपल्या स्थानिक अधिकृत मंडळामध्ये नोंदणीकृत असलेल्या अभियंत्याचीच निवड करणे इष्ट ठरते.

अ) ही तपासणी पुढील क्रमाने केली जाते.

- 1) कडेचे खांब, तसेच कोनाडे
- 2) मध्यवर्ती खांब आणि कोनाडे
- 3) तुळ्यांचे कोन (बाल्कनी असलेल्या इमारतींसाठी)
- 4) जिऱ्यांच्या भिंती आणि खांब तसेच लिफ्टच्या भिंती
- 5) वरच्या स्तरातील खांब
- 6) पाण्याच्या टाक्या
- 7) भराव तसेच पार्टिशनच्या भिंती
- 8) एक खबरदारीचा उपाय म्हणून सर्व खांब, तुळ्या आणि सर्व स्तरावरील भिंती यांच्या तपासणी देखील अवश्य करायला हवी.

ब) फ्रेम आराखडा :

खालील मजला मोकळा असणाऱ्या मध्यम उंचीच्या इमारती.

भूकंपा दरम्यान इमारतीच्या वरच्या भागाचा बोजा हे सहन करतात भूकंपाची कपने होत असताना या खांबांचेच सर्वाधिक नुकसान होते.

मोकळा पहिला मजला किंवा स्टील्टवर आधारित इमारती.

ज्या आर.सी. फ्रेम आराखड्याने बांधण्यात आलेल्या इमारतीच्या पहिल्या मजल्यावरील खांबांच्यामध्ये कसलीही भिंत न उभारता मोकळी जागा सोडण्यात येते त्यांना पहिला मजला मोकळ्या असणाऱ्या किंवा स्टील्टवर आधारित इमारती असे म्हणतात. अशा प्रकारची इमारत ही लवचिक आणि पहिल्या मजल्याच्या दृष्टिने दुबळी असते.

वरच्या मजल्यावर भिंती बांधण्यात आलेल्या असल्याने पहिल्या मजल्याच्या तुलनेत ते मजले अधिक भक्कम असतात. मोकळ्या मजल्यावरील भिंती या दोन्ही बाजूने पडणारा तरंग लहरींचा दाब सहन करण्याच्या क्षमतेच्या नसतात त्यामुळे अशा प्रकारची इमारत ही अतिशय वाईट पध्दतीने कोसळू शकते.

आजपर्यंतच्या अनुभवातून असे सिध्द झालेले आहे, की खालील मजला मोकळा असल्याने व खांबांवर आधारलेला असल्याने कंपनी सहन करण्याच्या दृष्टीने त्याची रचना नीट केलेली नसते. अशावेळी स्टील्टवर आधारित इमारती चांगली कामगिरी करू शकत नाहीत.

खालील मजला मोकळा असणाऱ्या मध्यम उंचीच्या इमारती :

भूकंप लहरींच्या दाबामुळे आरसीसी फ्रेम आधारित वाकू शकतात आणि त्यामुळे त्यांचे खांब दुभंगू शकतात.

भूकंपा दरम्यान इमारतीच्या वरच्या भागाचा बोजा हे खांबच सहन करतात. भूकंपाची कंपनी होत असताना या खांबांचेच सर्वाधिक नुकसान होते.

बाल्कनी तसेच खालील पहिला मजला मोकळा असणाऱ्या मध्यम उंचीच्या इमारती :

या प्रकारामध्ये जमिनीच्या वरचा इमारतीचा भाग खांबावर आधारित असून भिंतींच्या सहाय्याने बळकट करून टाकण्यात आलेला आहे.

5) आरेखन बाह्य घटक :

आपल्या घरातील साधन-सामुग्री यांचे नुकसान आणि ते टाळण्याचे/तीव्रता कमी करण्याचे उपाय :

- 1) मांडणीच्या वरच्या तसेच मागच्या बाजूला बसविलेल्या आधाराच्या ब्रॅकेट मांडणी पाडण्यापासून रोखतात.
- 2) धातू, किंवा तारेची आधाराची पट्टी देखील मोकळ्या मांडणीतून वस्तूखाली पडण्याला प्रतिबंध करण्यास उपयोगी पडू शकते.
- 3) धातू, प्लॅस्टिक किंवा लाकडी अडथळे (दारे) वस्तू मांडणीतून खाली पडण्याला प्रतिबंध करू शकतात.
- 4) जर आपल्या घरातील भिंतींवर टांगलेले फोटो, फ्रेम्स, नीट पध्दतीने भक्कामपणे बांधलेल्या नसतील, तर भूकंपादरम्यान त्या निखळून खाली पडण्याची शक्यता असते. त्यामुळे या फ्रेम्स, तस्बिरी बांधण्यासाठी चित्रात दाखविल्याप्रमाणे खास प्रकारचे बंद डोक्याचे स्क्रू अवश्य वापरावेत.
- 5) एखाद्या ठराविक वॉटर हीटरचे वजन तो पूर्ण भरलेला असल्यास 30 ते 60 किलोपर्यंत असते. भूकंपामुळे अचानक निर्माण झालेल्या हादऱ्यात हा हीटर आपल्या जागेवरून निखळून खाली पडू शकतो. त्यासाठी उत्तम गजाची लोखंडी पट्टी या हीटरच्या भोवतीने कडीसारखी ठोकणे आवश्यक असते. या पट्टीला 6 मी.मी. गुणिले 75 मी.मी. किंवा अधिक लांबीचे अधिकाधिक खिळे ठोकून ती भिंतीला भक्कमपणे बसवून टाकणे उपयोगाचे ठरते.
- 6) आपली विविध उपकरणे, संगणक यंत्रे यांना सुरक्षित ठेवा :
साधारणपणे दूरचित्रवाणी संच, संगणक यंत्र, स्टिरिओ यंत्रण या सारख्या अवजड आणि महागड्या वस्तू या एखाद्या स्टूलावर, कपाटावर किंवा टेबलावर ठेवलेल्या असतात. ही यंत्रे, उपकरणे अशा पध्दतीने बांधून ठेवावीत की भूकंपाचा अचानक झटका बसला तरी ती आपल्या जागेवरून घसरणार नाहीत. हा उपाय खरे तर अगदी साधा आणि प्राथमिक स्वरूपाचा आहे. पण तो केल्याने ऐनवेळी होणारे मोठे नुकसान टाळता येते.
- 7) एखाद्या जाळीच्या पिंजऱ्यात बंदिस्त करून पाण्याची टाकी सुरक्षित ठेवता येते.
- 8) घरात बालकनी ठेवलेल्या झाडांच्या कुंड्या देखील जाळीच्या पिंजऱ्यात भक्कम करून फुटण्यापासून सुरक्षित ठेवणे गरजेचे असते.

6) आपली इमारत अधिक बळकट करा :

- 1) दरवाजे आणि खिडक्या यांच्या अगदी वरच्या बाजूला क्षितीज समांतर भूकंपरोधी पट्टी बसवा.
- 2) छताच्या बरोबर खालच्या बाजूला क्षितीज समांतर पट्टी बसवा.
- 3) भिंतीच्या कोनांवर उभ्या इंग्रजी एल व टी आकाराच्या भूकंपरोधी पट्ट्या ठोका.
- 4) दरवाजे आणि खिडक्यांच्या चारही बाजूंना जाळी बसवा.
- 5) त्रिकोणी भिंतीच्या चारही बाजूंना अशा भूकंपरोधी पट्ट्या बसवा.

आपल्या घरात भूकंपरोधी पट्ट्या बसविण्याच्या पाय-या :

पहिली पायरी : पट्टीच्या जाडीनुसार तेवढ्या प्रमाणात त्या जागेवारील प्लॅस्टर

काढून टाका.

दुसरी पायरी : प्रत्येक जोडावर 12 ते 15 मी.मी. खोलवर थर खरवडून काढा.

तिसरी पायरी : ती जागा स्वच्छ करा आणि तेथे पाण्याने ओलावा निर्माण करा.

चौथी पायरी : त्या जागेवर स्वच्छ सिमेंटचे द्रावण लावा त्यानंतर सिमेंटच्या लगद्याचा पहिला थर द्या तो वाळून कठोर होण्याआधी थोडेसे खरवडा आणि ती जागा जराशी खडबडीत बनवा.

पाचवी पायरी : जेव्हा प्लॅस्टरचा पहिला लगदा कडक होऊ लागेल, त्या दरम्यान सुमारे 300 मी.मी. च्या अंतरावर 150 मी.मी. लांब खिळ्याच्या सहाय्याने जाळी बसवा.

7) भूकंपाच्या आधी काय करावे ?

नेहमी लक्षात ठेवा :

जिवीत हानी ही भूकंपामुळे नव्हे तर असुरक्षित/धोकादायक पध्दतीने बांधलेल्या इमारतीमुळे होत असते. त्यामुळे, आपले घर बांधताना ते योग्य पध्दतीने सुरक्षित आराखडयानुसार बांधले जात आहे, याची खात्री करून घेणे.

इमारतीच्या आराखडयाची तपासणी करत राहा आणि गरज भासल्यास त्याची फेरबांधणी, सुधारण करून घ्या.

8) लक्षात ठेवण्याजोग्या तीन गोष्टी :

इमारत किंवा घर बांधणे सुरू असतानाच ते सुरक्षित पध्दतीने बांधले जात आहे. याची खात्री करून घ्या. भारतीय मानक संस्था (बीआयएस) तर्फे जाहीर करण्यात आलेल्या निकषांवर आधारित पध्दतीनेच आपल्या घराची वा इमारतीची रचना करण्यात आली आहे की नाही याची पडताळणी करा.

5. प्रतिसाद योजना

आपत्ती व्यवस्थापन चक्रमध्ये प्रतिसाद योजना महत्वपूर्ण अंग आहे. सज्जता जेव्हा चांगली असते तेव्हा प्रतिसाद चांगला दिला जाऊ शकतो. आपत्तीच्या वेळी प्रतिसादाची वेळ ही कमीत कमी असली पाहिजे. प्रतिसाद कमीत कमी वेळेत दिला असेलतर जिवीत हाणी व मालमत्तेचे नुकसान कमीत कमी होईल.

आपत्तीची तिव्रता कमी करण्यासाठी व संभाव्य आपत्तीपासून कमीत कमी नुकसान होण्यासाठी तसेच जीवित व वित्त हानीपासून संरक्षण करण्यासाठी व भविष्यकाळात या सारखीच दुर्घटना घडल्यास त्याच्या प्रतिकारासाठी अधिकाधिक सज्ज राहण्यासाठी व विस्कळीत झालेले जीवन पूर्वपदावर आणण्यासाठी आणिबाणीची व्यवस्था असणे गरजेचे आहे. आपत्तीकाळातील परिणामकारक उपाययोजना करण्यासाठी त्या त्या संस्थेकडे, व्यक्तींकडे, अधिकाऱ्यांकडे सोपविण्यात आलेली कामे त्यांनी जबाबदारीने पार पाडणे अभिप्रेत आहे. प्रतिसाद योजनेमध्ये विशेषतः संशोधन व सुटका तसेच स्थलांतरण या कामांची रूपरेषा ठरविण्याचा समावेश होतो.

वरील सर्व मुद्द्यांचा विचार करून ही प्रतिसाद योजना (रिस्पॉन्स प्लॅन) तयार करण्यात आलेली आहे. आपत्तीकाळात इन्सीडेंट कमांड सिस्टिम ही परिस्थितीशी मुकाबला करण्यात फारच उपयोगी व परिणामकारक ठरणार आहे.

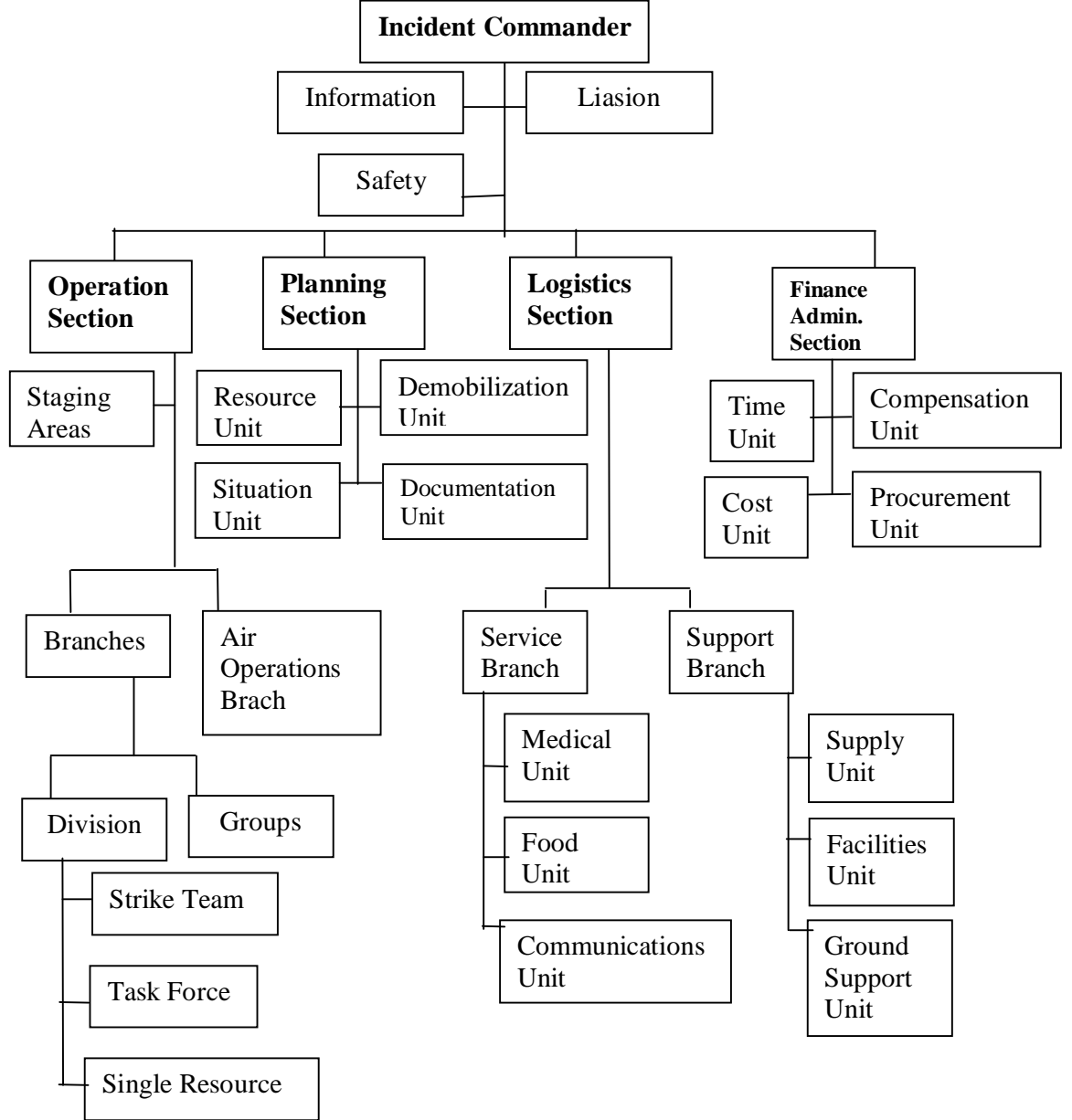
आपत्ती व्यवस्थापन चक्रमध्ये प्रतिसाद योजना महत्वपूर्ण अंग आहे. सज्जता जेव्हा चांगली असते तेव्हा प्रतिसाद चांगला दिला जाऊ शकतो. आपत्तीच्या वेळी प्रतिसादाची वेळ ही कमीत कमी असली पाहिजे. प्रतिसाद कमीत कमी वेळेत दिला असेल तर जिवीत हाणी व मालमत्तेचे नुकसान कमीत कमी होईल.

प्रतिसाद योजनेमध्ये दोन मुख्य बाबी आहेत त्यात पहिली बाब बचाव कार्य व दुसरी बाब मदत कार्य, प्रतिसाद योग्य वेळेत होण्यासाठी इन्सिडेंट कमांड सिस्टीमचा वापर केला जातो. सदरील सिस्टीमच्या माध्यमातून आपत्ती व्यवस्थापन कार्यास सहजतेने कार्य करण्यास मदत करते.

1. प्राथमिक सूचना एकत्रीकरण व प्रसारण :

नियंत्रण कक्षाचे ऍक्टिवेशन : शहरामध्ये आपत्ती संबंधीच्या नोंदी नियंत्रण कक्षमध्ये घेतल्या जातील. नांदेड महानगरपालिकेत 6 क्षेत्रीय कार्यालय व 1 अग्निशामक व आणिबाणी सेवांची कार्यालये आणि महानगरपालिकेच्या मुख्यालयाच्या ठिकाणी नियंत्रण कक्ष आहे. सदरील नियंत्रण कक्ष हे शहरातील होणाऱ्या आपत्तीचे माहिती संकलन करून संबंधीत विभागास माहिती पुरवेल. उपरोक्त नियंत्रण कक्षांच्या ठिकाणहून महानगरपालिकेच्या आयुक्तांना थेट माहिती देता येते. या व्यतिरिक्त जिल्हाधिकारी तसेच विविध विभागांच्या विभाग प्रमुखास उपलब्ध नियंत्रण कक्षांच्या माध्यमातून माहिती तात्काळ पूर्विणे सोईचे होईल.

2. **इन्सीडेंट कमांड सिस्टमची अंमलबजावणी :** इन्सीडेंट कमांड सिस्टीम ही कोणत्याही प्रसंगी वापरता येणारी लवचिक स्वरूपाची व कोणत्याही नैसर्गीक वा मानवनिर्मित संकटात उपयोगी पडू शकणारी प्रणाली आहे. या प्रणालीमध्ये काही उपशाखा आहेत. या वैशिष्ट्यामुळे व वैविध्यामुळे ही प्रणाली विविध प्रकारच्या छोट्या किंवा मोठ्या दुर्घटनांमध्ये सहजगत्या वापरता येते. इन्सीडेंट कमांड सिस्टीमच्या प्राथमिक व्यवस्थापकीय प्रक्रिया खालील प्रमाणे आहेत.

इन्सिडेंट कमांड सिस्टीमच्या पाच प्राथमिक व्यवस्थापकीय कार्यपध्दती :

1. आदेश

2. कृती

आपत्तीच्या वेळी कोणती पावले उचलावीत त्याचे नियोजन करणे व विशिष्ट जबाबदारी सोपवून दिलेल्या विभागाला इन्सिडेंट अॅक्शन प्लॅनप्रमाणे कृतीची अंमलबजावणी करण्याचे आदेश देणे ही कामे हा विभाग करतो.

3.. नियोजन विभाग

आपत्तीच्या ठिकाणी माहिती गोळा करणे, त्याची तीव्रता आजमावणे व ती माहिती प्रस्तूत करणे तसचे घटना कृती आराखडा तयार करणे व त्या अनुषंगाने दस्तऐवज बनविणे.

4. लॉगिस्टीक्स विभाग

या आस्थापनेला व प्रणालीला आवश्यक असलेल्या संसाधनांचा व सेवांचा पूरवठा करणे.

5. वित्त पूरवठा / आस्थापना विभाग -

आपत्ती निवारणासाठी आवश्यक असलेल्या रक्कमेचा वित्तपूरवठा करणे, त्याचे नियोजन करणे व त्याचे हिशेब ठेवणे व त्याच्याशी संबंधित असलेल्या इतर गोष्टींचे मार्गदर्शन करणे यावर हा विभाग नियंत्रण ठेवतो.

2.1 रोल अॅण्ड रिस्पॉसिबिलिटी ऑफ आय.सी.एस.स्टाफ :

इन्सिडेंट कमांड सिस्टीम मध्ये खालील प्रमाणे स्टाफचा समावेश होतो.

इन्सिडेंट कमांडर :

कमांड कर्मचारी - माहिती अधिकारी - संपर्क अधिकारी- सुरक्षा अधिकारी.

1.इन्सिडेंट कमांडर :

इन्सिडेंट कमांडरच्या प्रमुख जबाबदाऱ्या व कर्तव्य :

1. आपत्तीचे स्वरूप समजून घेणे व पुर्वीच्या इन्सिडेंट कमांडरकडून त्याची माहिती करून घेणे.

2. आपत्तीच्या वेळी करावयाच्या उपाययोजना व धोरणे ठरविणे.

3. प्राधान्यक्रम ठरविणे.

4. इन्सिडेंट कमांड पोस्ट ची स्थापना करणे.

5. योग्य त्या आस्थापनेची स्थापना करणे.

6. नियोजनासाठी सभा ठरविणे व त्या घेणे.

7. घटनाकृती समिती स्थापन करून त्यातील कार्यपध्दतीला मान्यता देणे.

8. सर्व आपत्ती निवारक यंत्रणा जागच्याजागी व तत्पर आहे किंवा नाही याची खातरजमा करणे.

9. सर्व कमांड व सामान्य कर्मचारी वर्ग यांच्या कार्यात सुसूत्रता व समन्वय ठेवणे.

10. योग्य व जबाबदार अधिकारी कर्मचारी व व्यक्ती यांच्याशी योग्य प्रकारे समन्वय व संपर्क ठेवणे.

11. आवश्यकता असल्यास जादा मदत व संसाधने यांचा पूरवठा करण्यास मान्यता देणे.

12. एजन्सीव्यवस्थापकाला घटनेची इत्यभूत माहिती वेळोवेळी पूरविणे.

13. स्वयंसेवक विद्यार्थी व अन्य सेवापुरवठादार यांच्या मदतीला मान्यता व मंजूरी देणे.
14. माहिती व संपर्क माध्यमांना माहिती पुरविणे.
15. जॅव्हा योग्य वाटेल त्या वेळी डिमोबिलाईज करण्याच्या (आपत्कालीन सुरक्षा यंत्रनेचे कार्य थांबविण्याच्या किंवा यंत्रणा अन्यत्र हलविण्याच्या) सूचना देणे.

2. माहिती अधिकारी :

घडलेल्या आपत्तीबाबत प्रसारमाध्यमांना माहिती पुरविण्याची जबाबदारी माहिती अधिकाऱ्यांची आहे. तसेच आपत्तीग्रस्त विभागात कार्य करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांना लोकांना व अन्य संबंधित यंत्रणांना माहिती देण्याची जबाबदारी माहिती अधिकाऱ्यांची आहे.

3. संपर्क अधिकारी :

जॅव्हा एकापेक्षा अनेक जिल्ह्यात भागात आपत्ती येते व वेगवेगळ्या जिल्हास्तरावरून कार्य करणे क्रमप्राप्त असते तॅव्हा कमांड स्टाफवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी व त्यांच्यामध्ये समन्वय ठेवण्यासाठी संपर्क अधिकाऱ्याची आवश्यकता असते. एजन्सी प्रतिनिधीशी संपर्क ठेवण्यासाठी व त्यांच्यामध्ये समन्वय साध्यासाठी तसेच त्यांना मार्गदर्शन करण्यासाठी समन्वय अधिकाऱ्याची नेमणूक केली जाते. हे अधिकारी थेट नियुक्त केलेले अधिकारी किंवा युनिफाईड कमांड कर्मचाऱ्यांपेक्षा वेगळे असतात.

4. सुरक्षा अधिकारी :

जनतेच्या व्यक्तिगत सुरक्षेच्या जबाबदारीस अनुसरून कमांड स्टाफने कशा प्रकारे कार्य करावे ते ठरविण्याची जबाबदारी सुरक्षा अधिकाऱ्यावर असते. असुरक्षित परिस्थितीतून मार्ग काढण्याची जबाबदारी त्यांचेवर असते. आवश्यकता असल्यास सुरक्षा अधिकारी त्यांच्या सहाय्यासाठी सहाय्यक सुरक्षा अधिकारी नेमू शकतात. आपत्तीग्रस्त विविध कार्यक्षेत्रात हे सहाय्यक सुरक्षा अधिकारी त्या त्या ठिकाणी कार्यरत असणाऱ्या एजन्सींवर नियंत्रण ठेवतील. सुरक्षा सहाय्यकांना विशिष्ट कामांची जबाबदारी सोपविली जाईल. उदा. हवाई नियंत्रण, धेकादायक रसायनांपासून किंवा अन्य वस्तूपासून सुरक्षा वगैरे. कमांडच्या साखळीच्या माध्यमातून सुरक्षा सहाय्यक परिस्थितीवर नियंत्रण मिळवेल. तथापी परिस्थिती हाताबाहेर जात आहे किंवा मदतकार्य करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांच्या जीवालाच धोका आहे असे वाटल्यास मुख्य सुरक्षा सहाय्यक सुरक्षा अधिकाऱ्याने सुरु केलेले मदतकार्य थांबवू शकतो.

2.2 रोल अॅण्ड रिस्पॉसिबिलीटी ऑफ आय.सी.एस.जनरल स्टाफ :

सर्वसामान्य कर्मचाऱ्यांमध्ये खालील कर्मचाऱ्यांचा समावेश होतो.

1. ऑपरेशन सेक्शन चिफ
2. प्लॉनिंग सेक्शन चिफ.
3. लॉसिस्टीक सेक्शन चिफ
4. फायनान्स/अॅडमिनिस्ट्रेटिव्ह सेक्शन चिफ

**इन्सिडेंट कमांड सिस्टीमच्या सर्वसाधारण कर्मचाऱ्यांची भूमिका व त्याच्या
जबाबदाऱ्या पुढील प्रमाणे आहेत.**

1. ऑपरेशन सेक्शन चिफ

आपत्तीच्या ठिकाणी प्रत्यक्ष मदतकार्य करण्याची जबाबदारी ऑपरेशन विभागाची असते. ऑपरेशन विभागाची व्याप्ती साधारणपणे नियोजित संसाधनावर व त्यावर नियंत्रण ठेवावयाच्या पध्दतीवर अवलंबून असते. ऑपरेशन विभागामध्ये खालील घटकांचा समावेश असेल.

1. सर्वात खालच्या (स्थानिक) स्तरावरील संसाधने.
2. हवाई संसाधने, हेलिकॉप्टर्स किंवा खास त्यासाठी ठेवलेले मानपथक.
3. स्टेजिंग क्षेत्र (कार्यक्षेत्र)

1. खालच्या (स्थानिक) स्तरावरील संसाधने :

घटनास्थळावरील संसाधने वापरण्याचे तीन मार्ग असतात. घटनेचेस्थळ व घटनेची तीव्रता यावर संसाधनांचा वापर कसा करावा ते निश्चित केले जाईल. संसाधनांचा वापर खालील प्रकारे केला जाईल.

- 1) एकेरी संसाधने 2) टास्क फोर्स 3) स्ट्राईक टीम

गरज असल्यास त्याप्रमाणे ऑपरेशन संस्थांमध्ये खालील आस्थापनांकडील संसाधनांचा वापर करता येईल.

1. इन्सिडेंट कमांडरकडे नोंद केलेली अस्तित्वात असलेली संसाधने.
2. चिफ.
3. ग्रूप्सचे विभाग.
4. शाखा.

2. हवाई संसाधने :

अनेक प्रकारच्या आपत्तीमध्ये हवाई संसाधनांची गरज भासते. इन्सिडेंट कमांड सिस्टीममध्ये त्याच्या वापरासाठी हवेतील संसाधनांचा (हेलिकॉप्टर्स / विमानांचा) ताफा ऑपरेशन विभागाकडे असतो. यामध्ये लॉगिस्टिकल मदत देणाऱ्या विमानांचा ही समावेश असतो.

खालील परिस्थितीत ऑपरेशन विभागातील प्रमुख हवेतील संसाधने वापरण्यासाठी स्वतंत्र एअर ऑपरेशन विभाग निर्माण करू शकतात.

1. जेव्हा अस्तित्वात असलेल्या हवाई व्यवस्थेला त्यांच्या कामामध्ये अधिक

गुंतागुंत निर्माण झाल्यामुळे अधिक व्यवस्थापकिय मदतीची आवश्यकता असते.

2. जेव्हा आपत्ती निवारणासाठी टॅक्टीकल आणि लॉगिस्टिकल अशा दोन्ही प्रकारची हवाई मदतीची गरज भासते.

3. जेव्हा घटनास्थळी हवाई ऑपरेशन व्यवस्था स्थापन केली जाते, तेव्हा ऑपरेशन विभागात ती हवाई ऑपरेशन शाखा म्हणून कार्यरत होते.

1. कार्यक्षेत्र :

ऑपरेशन विभागाचा तिसरा भाग म्हणजे स्टेजिंग कार्यक्षेत्र.

घटनास्थळी उपलब्ध असलेली मदत पुरविण्यासाठी तात्पुरत्या उभारलेल्या केंद्राच्या जागेला स्टेजिंग कार्यक्षेत्र म्हणतात. त्या ठिकाणी उपलब्ध असलेली सर्व संसाधने स्टेजिंग कार्यक्षेत्राला वापरता येतात. स्टेजिंग एरियामध्ये उपलब्ध असलेली साधनसामुग्री तीन पध्दतींनी वापरता येते.

स्टेजिंग कार्यक्षेत्र तात्पुरत्या स्वरूपाचे असते. ते घटनास्थळापासून योग्य त्या अंतरावर स्थापन करता येते व आवश्यकता वाटल्यास सहजपणे दुसरीकडे नेता येते किंवा त्याचे कार्य थांबविता येते.

स्टेजिंग कार्यक्षेत्र व्यवस्थापक तेथील कार्याचा तपशिल ऑपरेशन विभाग प्रमुख किंवा इन्सिडेंट कमांडर यांना कळवितो.

2. प्लॉनिंग सेक्शन चिफ

इन्सिडेंट कमांड सिस्टीममध्ये सर्व मिळालेल्या माहितीचे योग्य व्यवस्थापन करण्याचे काम योजना विभागाकडे असते. हा विभाग कृतीशिल झाल्यावर या विभागाचा प्रमुख जो सर्वसामान्य कर्मचारीच असतो. या विभागाची कार्यसुत्रे हाती घेतो.

विभाग प्रमुख आपत्तीग्रस्त भागाची माहिती मिळवितात व गोळा करतात, त्याचे वर्गीकरण करतात, त्यावर प्रक्रिया करतात व आपत्तीच्या निवारणासाठी योग्य ते कार्य करण्यासाठी ही माहिती प्रसूत करतात. हे प्रसारण घटना कृती आराखड्याच्या रूपात असलेल्या माहितीच्या स्वरूपात असेल किंवा नकाशांच्या व फलकांच्या स्वरूपात असेल. काही घटनांमध्ये आपत्ती निवारणाच्या कामासाठी खास वैशिष्ट्ये धारण करणाऱ्या तज्ज्ञ व्यक्तींना नमावे लागेल. यांना तांत्रिक विशेषज्ञ असे म्हणता येईल. हे विशेषज्ञ खालील प्रमाणे.

1. केमिस्ट (रसायनतज्ञ)
2. हायड्रोलॉजिस्ट (जलतज्ञ)
3. जिऑलॉजिस्ट (भूतज्ञ)
4. मिटीअरॉलॉजिस्ट (हवामान तज्ञ).

आवश्यकते प्रमाणे कृतीशिल होण्यासाठी योजना विभागामध्ये चार उपविभाग असतात.

1. संसाधान विभाग
2. स्थिती विभाग
3. दस्तऐवज विभाग
4. कार्यसमाप्ती विभाग

प्लॉनिंग सेक्शन चिफ यांच्या जबाबदाऱ्या व कर्तव्य :

1. विभाग प्रमुखाकडून माहिती मिळविणे.
2. आपत्तीच्या ठिकाणी प्रत्यक्ष सहभागी होणे.
3. युनिटच्या चालू कामांची सस्थिती निश्चित करणे.
4. आपत्ती निवारणासाठी मदतकार्य व रसद पाठविण्याबाबत सूचना पाठविणे व त्या वेळेवर पोचतात की नाही यावर देखरेख ठेवणे.
5. काम करणाऱ्या स्टाफला त्याची कामे ठरवून देणे.
6. कर्मचाऱ्यांना त्याची जबाबदारी त्यांची कर्तव्य, त्याची सुरक्षा व सुरक्षेचे उपाय समाजवून देणे व त्यांना उपलब्ध असलेल्या साधनसामुग्रीची माहिती देणे.
7. युनिटची विभागणी करणे व युनिटकडे असलेल्या संसाधनांची विभागलेल्या युनिटसमध्ये विभागणी करणे.
8. पुरवठा युनिट लीडरची नेमणूक करणे व त्याला पुरवठा सामग्री नव्याने भरून देणे पूर्विणे.
9. युनिटचे युनिट लॉगसह दप्तर - रेकॉर्ड ठेवणे.

3. लॉगिस्टीक सेक्शन चिफ:

लॉगिस्टीक विभागाचे नियंत्रण लॉगिस्टीक्स विभाग प्रमुख करतात. आपत्तीचे स्वरूप मोठे असले किंवा आपत्तीग्रस्त भागाला मोठ्या प्रमाणावर मदतीची / संसाधनांची गरज असेल तर लॉगिस्टीक्स विभाग दोन शाखांमध्ये कार्यरत करता येऊ शकतो. एक सेवा शाखा व दुसरी पूरवठा शाखा परिस्थितीवर योग्य नियंत्रण ठेवण्यासाठी हे आवश्यक असते. त्यामुळे व्यवस्थापन सोपे होते.

4. फायनान्स/अॅडमिनिस्ट्रेटिव्ह सेक्शन चिफ :

आपत्तीग्रस्त भागाला किती प्रमाणात वित्तपुरवठा करावा व त्याचे व्यवस्थापन कसे करावे या बाबतची जबाबदारी या विभागावर असते. वित्त/आस्थापना विभागांच्या अंतर्गत चार युनिट्स कार्यरत असतात.

- 1.. टाईम युनिट
2. प्रॉक्युअरमेंट युनिट
3. भरपाई युनिट
4. खर्च युनिट.

1. टाईम युनिट :

आपत्तीग्रस्त स्थळावर होणाऱ्या प्रत्येक घटनेची, कर्मचाऱ्यांच्या काम पूर्ण करण्याच्या वेळेची अचूक वेळ नोंदविण्याची तसेच काम पूर्ण करण्याच्या विहित वेळात त्या त्या एजन्सीने (अशी एजन्सी नेमली असेल तर) काम केले की नाही ते पाहण्याची जबाबदारी टाईम युनिटची असते.

2. प्रॉक्युअरमेंट युनिट :

स्थानिक पातळीवरील व अन्य ठिकाणाहून मागविलेल्या यंत्र सामुग्रीच्या भाड्याच्या कराराविषयीची व इतर कराराविषयीची सर्व कामे प्रॉक्युअरमेंट विभागाला पाहावी लागतात. प्रॉक्युअरमेंट युनिट स्थानिक पातळीवर आपत्ती निवारणासाठी यंत्रसामुग्री मागविते व त्याचे वितरण आपत्तीग्रस्त भागात काम करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांकडे करते.

3. नुकसान भरपाई / दावे विभाग :

आलेल्या आपत्तीमुळे कोणाचे किती नुकसान झाले आहे, त्याचा अभ्यास करणे व नुकसानीचे मुल्यांकन करणे या जबाबदाऱ्या नुकसान भरपाई व दावे विभागाची असते. काही प्रकारच्या आपत्तीमध्ये या विभागाला सर्वात जास्त महत्व असते.

4. शोध मोहिम व बचाव पथकाची घटनास्थळी रवानगी :

इन्सिडेंट कमांड सिस्टीम मध्ये इन्सिडेंट कमांडंट चे निर्देश अनुसार ऑपरेशन चिफद्वारा आपत्तीग्रस्त भागामध्ये तात्काळ शोध व बचाव पथक रवाना करणे. या पथकामध्ये पुर्वतयारी अनुसार मनपा सोबत जी बचाव पथक आहे त्यांना घटनास्थळी शोध व बचाव साधन सामुग्री सोबत रवाना करणे.

5. प्राथमिक उपचार गटाची (वैद्यकिय गटाची) घटनास्थळी रवानगी :

आपत्ती दरम्यान आपत्तीग्रस्तांना बचावासोबत प्राथमिक उपचार देणे जरूरी आहे. यासाठी शोध व बचाव पथकासोबत प्राथमिक उपचार पथक घटनास्थळी रवाना करणे आवश्यक आहे. या पथकामध्ये आवश्यक औषधी, उपकरणे व कुशल मनुष्यबळ असणे अनिवार्य आहे. हे पथक पुर्वतयारी दरम्यान तयार करणे व प्रशिक्षण देणे महानगरपालिकेची जबाबदारी आहे.

6. एन.डी.आर.एफ.दलाचे मदतकार्य :

जेंव्हा शहरामध्ये आपत्तीचे महानरगपालिकेच्या उपलब्ध मनुष्यबळ व साधनसामुग्रीद्वारे नियंत्रीत होऊ शकत नाही अशावेळी मनपाने जिल्हाधिकारी यांचे मार्फत सैनिक व अर्धसैनिक NDRF दलाचे मदतकार्य घेऊ शकते.

7. स्थानिक गैरसरकारी संस्था, एन.एस.एस., एन.सी.सी.गटांचेमदतकार्य :

आपत्तीच्या काळात बाहेरून येणाऱ्या मदत पथकांमध्ये सर्वप्रथम अशासकीय संस्था व स्वयंसेवी संघटना येतील. काही आपत्तीप्रवण भागात तरुण सदस्य असलेल्या व प्रशिक्षण घेतलेल्या व्यक्तींची स्वयंसेवी पथके कार्यरत आहेत. आपत्ती आल्यावर त्वरेने काय पावले उचलावीत व संभाव्य वित्त व जीवित हानी कमीतकमी होण्यासाठी काय करावे याचे त्यांना प्रशिक्षण मिळालेले आहे. अशासकीय संस्था व स्वयंसेवी संघटना आपले कार्य खालील प्रमाणे करतील.

1. आपत्तीकाळात जनतेमध्ये समन्वय व सुसूत्रता राखतील व जनतेचा व प्रशासनाचा समन्वय घडवून आणतील (आपत्तीकाळात नेमक्या कोणत्या शासकीय खात्याकडे कोणती मदत मागावी यासाठी जनतेला मदत व मार्गदर्शन करतील).
2. अफवा पसरविण्यापासून लोकांना परावृत्त करतील, अफवांचे व दुष्प्रवृत्तींचे निराकरण करतील व जनतेला धीर देवून त्यांचा आत्मविश्वास उंचावण्यासाठी प्रयत्न करतील.
3. आपद्ग्रस्तांना ताबडतोबीची मदत देण्याची त्यांना अन्यत्र हलविणे, त्यांच्या तात्पुरत्या निवाऱ्याची सोय करणे तसेच त्यांना अन्न शिवजून देणारी, प्रथमोपचार करणारी, मार्गदर्शन करणारी अन्य उपपथके निर्माण करतील.
4. ज्या अपंगांना मदतीची अत्यंत गरज आहे, त्यांची विशेष काळजी घेतील.
5. सार्वजनिक मालमत्तेची तसेच जनतेच्या अन्यत्र हलविलेल्या खजगी मालमत्तेची प्रशासनातील संबंधित अधिकारी / कर्मचारी घटनास्थळी येईपर्यंत सुरक्षिततेची काळजी घेतील.

8. घटनास्थळी जनहितार्थ कक्ष स्थापन करून परिस्थिती संबंधी अद्यावत माहिती पुरविणे. (पब्लिक ग्रिडहीअन्स बेंच) :

आपत्ती झाल्यानंतर जिवीत व वित्त हाणी होऊन मालमत्तेची हाणी होते. हरविलेल्या तसेच मृत किंवा जखमी व्यक्तींची जनतेला माहिती पूरविली जाणे आवश्यक असल्यामुळे जनहितार्थ कक्ष स्थापन करून वेळोवेळी माहिती पूरविली जाते. या कक्षामध्ये एक जबाबदार अधिकाऱ्याची नियुक्ती करून हरवलेल्या, मृतांच्या किंवा जखमी व्यक्तींच्या नातेवाईकांना योग्य माहिती पुरविणे.

9. अस्थायी निवाऱ्याचे व्यवस्थापन :

आपत्ती दरम्यान सर्वात आधी वाचलेल्या व्यक्तींना शोधने व वाचविण्याचे काम प्रतिसाद मध्ये केले जाते. योग्य प्रतिसाद हा कमीत कमी जीवित हानी तसेच मालमत्तेची हानी होण्यास मदत करतो. तरीही आपत्तीमध्ये बरेच लोक आपले घर त्यांच्या मुलभूत गरजा आपत्तीमुळे हिरावल्या जातात व जे लोक वाचतात त्यांच्या राहण्यासाठी तात्काळ निवारा राहत नाही. त्यामुळे त्यांना आपत्तीच्या वेळी अस्थायी निवाऱ्यामध्ये ठेवल्या जाते. या निवाऱ्यामध्ये आवश्यक जेवण, पाणी, विज व शौचछालय इत्यादी बाबींची पुर्तता होणे जरूरी आहे. सदरील अस्थायी निवाऱ्याची निवड करतांना बांधकाम व सुरक्षेच्या दृष्टीने योग्य असला पाहिजे, यासाठी पी.डब्ल्यु.डी.विभागाने प्रमाणित केले असले पाहिजे.

10. कायदा सुव्यवस्था प्रस्थापित करणे :

आपत्तीग्रस्त भागात तात्काळ चोरी, लूटमार तसेच अशांती अशा घटना निर्माण होतात. यासाठी पोलीस खात्याने जनतेला सुरक्षित ठिकाणी हलवावे. शिवाय आपत्तीच्या ठिकाणी होणाऱ्या संभाव्य चोऱ्या व लुटमारीपासून रक्षण करता येईल व जनतेच्या मालमत्तेचे रक्षण अधिक परिणामकारकपणे करता येईल. यामुळे कायदा व सुव्यवस्था राखता येईल व राष्ट्रसेवा दल (एनसीसी)/व्हीटीएफ/अशासकिय संघटना यांना सुटका कार्य करणे अधिक सोपे होईल. रिलीफ कॅम्पच्या ठिकाणी आपदग्रस्तांसाठी आलेल्या मदतीच्या साहित्याचे रक्षण करण्याची व्यवस्था पोलीस दल करेल. मदतीचे वाटप करतांना सुरक्षा राखण्याची जबाबदारी देखील पोलीस खात्याची राहिल. स्थानिक प्रशासनाला लोकांना सुरक्षितस्थळी हलविण्यास पोलीसदल मदत करेल. मृतांच्या शरीराचे शवविच्छेदन करण्याचे काम व त्यांना कायदेशीर बाबींची निपटारा जलदगतीने करण्यात पोलीस विभाग सहाय्य करेल. तात्पुरत्या आश्रयाच्या ठिकाणी स्त्रिया व मुले यांची ते विशेष सुरक्षा करतील.

11. घटनास्थळी मृत झालेल्या व्यक्ती व प्राण्यांचे शवांचे व्यवस्थापन :

आपत्तीनिवारणाच्या मोहिमेचा एक महत्वाचा भाग म्हणजे व्यक्ती व प्राण्यांचे शवांचे व्यवस्थापन करणे. सदरील व्यवस्थापन वेळीच न झाल्यास पर्यावरण प्रदूषित होऊन साथरोग पसरण्याची संभावना वाढते. हा अतिसंवेदनशिल विषय असल्यामुळे अत्यंत जबाबदारीने या कामावर कर्मचाऱ्यांना नेमावे. मृत्युदेहांची विल्हेवाट लावतांना खालील गोष्टी विचारात घ्याव्यात.

1. सर्व मृतदेहांचे फोटो काढून ठेवावेत.
2. विल्हेवाट लावण्यापूर्वी त्यांच्या नातेवाईकांची संमती घ्यावी अथवा देह त्यांच्या ताब्यात सोपवावा.
3. स्थानिक जबाबदार व्यक्तींच्या समोर पंचनामा करावा.

12. मदतकार्यामध्ये मिळणाऱ्या साधन सामुग्रीचे व्यवस्थापन :

आपत्ती झाल्यानंतर शासनस्तरावरून व इतर माध्यमांद्वारे मदतकार्यामध्ये मिळणाऱ्या साधन सामुग्रीचे योग्य वितरण व व्यवस्थापन होणे गरजेचे आहे. यासाठी एक समिती नियुक्त करणे व या समितीच्या मार्फत साधन सामुग्री मिळविणे व त्याचे योग्य वितरण व व्यवस्थापन करणे गरजेचे आहे. ज्यामुळे आपत्तीग्रस्त भागातील प्रभावित लोकांना उपरोक्त साधन सामुग्री योग्य व वेळीच पोंहचण्यास सोईचे होईल. प्रभावीत भागामध्ये गर्भवती महिला, लहान मुले, वृद्ध, अपंग व्यक्तींना तसेच रुग्णांना विशेष मदतकार्य पूरविले जावे. या सर्व व्यवस्थापनात सदरील समितीने पोलीस विभागाचे तसेच स्वयंसेवी संस्थांची मदत घेणे अपेक्षित आहे.

13. आपत्ती अनुसार प्रतिसाद योजना (डिजास्टर वाईज रेस्पॉन्स प्लान) :

1. भूकंप :

भूकंपासंबंधी कोणतीही पुर्वसूचना मिळू शकत नसल्यामुळे भूकंपापासून वाचण्यासाठी किंवा भूकंपामध्ये कमीत कमी जीवित व वित्तहाणी होण्यासाठी पुर्वतयारी हाच एक उपाय ठरू शकतो. ज्या भागात भूकंपाचे नियमित धक्के बसतात अशा ठिकाणी खालील प्रमाणे तयारी करणे गरजेचे आहे.

1. भूकंपप्रवण क्षेत्रामध्ये लोकांना भूकंप दरम्यान काय करावे व कार्य करू नये याची माहिती देणे.
2. झोपडपट्टी, जुन्या इमारती, तसेच उंच व इमारतीमध्ये राहणाऱ्या लोकांना वेळोवेळी सुरक्षेसंबंधी सूचित करणे व वेळेप्रसंगी त्यांना स्थलांतरीत करणे.
3. भूकंप झाल्यानंतर भूकंपग्रस्त भागात पोलीस व सदरील भूकंपग्रस्त भागाचे मनपाचे अधिकारी व कर्मचारी हे परिस्थितीचे सर्वेक्षण करतील व तत्काळ नियंत्रण कक्षास कळविणे व आवश्यक मदतकार्याची मागणी करणे.
4. शोध व बचावासाठी कुशल मनुष्यबळ व साधन सामुग्री सह भूकंप परिस्थितीमध्ये शकार्य करणे. तसेच प्राथमिक उपचार दल पूरविणे.
5. भूकंपात वाचलेल्या लोकांना सुरक्षितस्थळी पोहचविणे व त्यांच्या मुलभूत गरजा पूरविणे व कायदा व सुव्यवस्थेसाठी पोलीस विभागाच्या सहाय्याने कायदा व सुव्यवस्था प्रदान करणे.

2. पूर आपत्ती :

रेडिओ, टीव्ही व प्रसार माध्यमांच्या सहाय्याने भारतीय हवामान विभागाकडून 72 तासांपुर्वी पूर व चक्रीवादळ या विषयांसंबंधी माहिती मिळत असते. सदर माहिती महानगरपालिकेच्या नियंत्रण कक्षाद्वारे योग्य वेळी मिळविणे व तात्काळ संभाव्य पूर प्रभावित क्षेत्रास पूर आपत्ती संबंधी माहिती देणे गरजेचे आहे. ज्यामध्ये महानगरपालिका खालील प्रमाणे पूर आपत्तीचे व्यवस्थापन करेल.

1. स्थानिक माहिती व प्रसारमाध्यमांच्या द्वारे प्रभावित भागास पूर संबंधी सतर्कतेचा इशारा देईल.
2. पूर प्रभावीत लोकांना सुरक्षित निवाऱ्याच्या ठिकाणी जाण्यासाठी मदतकार्य करेल.
3. महानगरपालिका पूर परिस्थितीत बचाव पथकांना आवश्यक साधन सामुग्रीसह तयार ठेवेल व यासाठी संबंधीत विविध विभागांशी संपर्क साधेल.
4. पूर प्रवण भागात प्रथमिक उपचार दल कार्यान्वित करेल. तसेच पूर प्रभावित लोकांना निवाऱ्याच्या ठिकाणी अन्न, वस्त्र व इतर आवश्यक गरजा पूरवेल.
5. पूर प्रभावित क्षेत्रमध्ये पाण्यापासून प्रादूर्भाव होऊन होणाऱ्या विविध आजारांपासून वाचण्यासाठी आरोग्य विभागामार्फत विशेष उपाय योजना करून परिस्थिती नियंत्रणात ठेवणे आवश्यक असेल.
6. पूर परिस्थितीत वाचलेल्या लोकांना सुरक्षितस्थळी पोहचविणे तसेच कायदा व सुव्यवस्थेसाठी पोलीस विभागाच्या सहाय्याने कायदा व सुव्यवस्था प्रदान करणे.

3. रासायनिक व औद्योगिक आपत्ती :

प्राथमिक आवस्थेत रासायनिक व औद्योगिक आपत्ती घडते तेंव्हा त्याचा प्रभाव हा सिमीत असतो, त्यावेळी एमन्जसी सेवा जसे की, फायर, मेडिकल व पोलीस, आरटीओ या विभागामार्फत प्रभावित भागावर नियंत्रण करावे लागेल.

जेंव्हा रासायनिक व औद्योगिक आपत्तीचा प्रभाव नियंत्रणाबाहेर असतो, त्यावेळी तात्काळ लोकांना स्थलांतर करावे लागेल. या कामी विविध विभागातील कर्मचाऱ्यांची मदत घेणे. जेंव्हा परिस्थिती नियंत्रणाबाहेर असेल तेंव्हा उपलब्ध साधनसामुग्रीमध्ये नियंत्रण करणे शक्य होत नसेल तेंव्हा बाहेरून मदत घेण्यात यावी.

रासायनिक व औद्योगिक आपत्ती संबंधी कोणतीही बाब नियंत्रण कक्षास मिळते तेंव्हा तात्काळ खालील प्रमाणे कार्यवाही करणे अपेक्षित आहे.

1. तात्काळ मा.आयुक्त, नावाशमनपा यांना आपत्ती संबंधी माहिती देणे व त्यांच्या आदेशानुसार अग्निशमन विभागास घटनास्थळी जाण्याचे करणे.
2. नांदेड शहरातील विविध नियंत्रण कक्षातील अधिकाऱ्यांना माहिती पुरविणे. जसे की, पोलीस व जिल्हाधिकारी यांचे नियंत्रण कक्ष.
3. जनजागृती काम जसे की, लोकांना मास्क लावणे, घरामध्ये राहणे, सुरक्षित आसऱ्याच्या ठिकाणी जाणे इत्यादी माहिती योग्य माध्यमाद्वारे पुरविणे.
4. प्रसार माध्यमाद्वारे लोकांना योग्य माहिती पुरविली जावी व अफवांपासून लोकांना अवगत करावे. तसेच आवश्यकता असल्या लोकांना योग्य ठिकाणी निवारा देणे.
5. कायदा व सुव्यवस्था कायम ठेवणे.

4. शहरातील आग आपत्ती :

जेंव्हा आग लागते तेंव्हा संबंधीत ठिकाणी अग्नीशमन विभागाला तात्काळ कळवून त्यांची मदत घेणे. अग्नीशमन विभागाने योग्य साधन सामुग्रीच्या सहाय्याने परिस्थिती नियंत्रणात आणणे. आगीमध्ये अडकलेल्या लहान मुले, वृद्ध व महिलांना योग्य ठिकाणी हलविणे तसेच कायदा व सुव्यवस्था प्रस्तापित करणे.

5. ईमारत कोसळल्याने झालेली आपत्ती :

ईमारत कोसळल्याच्या ठिकाणी तात्काळ अग्निशमन, पोलीस व रूग्णवाहीका पाठविली जावी. तसेच परिस्थितीवर नियंत्रण ठेवणे, लोकांना आपत्तीच्या परिस्थितीतून सोडविणे, योग्य उपचारार्थ त्यांना नजीकच्या दवाखान्याचे सहाय्य घेणे. तसेच कायदा व सुव्यवस्था प्रस्तापित करणे.

पुर्नस्थापना व पुर्नबांधणी आराखडा (रिकव्हरी प्लान)

1. **जिवीतहाणी व मालमत्तेच्या नुकसानी संबंधी यादी तयार करणे :**
आपत्ती झाल्यानंतर बचाव व मदत कार्य काही दिवसांपर्यंत चालते, यात आपत्तीग्रस्त भागात हरविलेल्या व्यक्तींची व मृत व्यक्तींची यादी तयार करणे हे शासनाचे काम आहे. शासनामार्फत तयार होणाऱ्या हरवलेल्या व मृत व्यक्तींची माहिती जनतेपर्यंत पूर्विणे शासनाचे काम आहे.
2. **शासनस्तरावरील निवारण कार्य :**
शहराच्या ज्या भागात नैसर्गिक आपत्ती आल्यास त्या जिल्ह्याच्या विविध शासकीय खात्यांच्या सहभागाने व उपलब्ध संसाधनांच्या मदतीने ती आपत्ती निवारण करणे, नुकसानीचा अंदाज करणे व आपदग्रस्तांना योग्य ती भरपाई देणे.
शासनामार्फत आपत्ती झालेल्या भागात निवारण कार्यात आपत्तीग्रस्त लोकांचे झालेले नुकसान यात किती लोक मृत तसेच किती जखमी झाले याचे योग्य कृतीदलाच्या माध्यमातून निवारण करणे. तसेच मालमत्तेचे झालेले नुकसान या बाबत निवारण कार्य करणे.
3. **उध्वस्त झालेल्या/मोडलेल्या घरांची पुर्नबांधणी :**
आपत्तीग्रस्त भागातील उध्वस्त झालेल्या/मोडलेल्या घरांची पुर्नबांधणी करावी. घराच्या बांधकामासाठी आवश्यक साहित्य खरेदीसाठी बँकांकडून सवलतीच्या दराने अर्थसहाय्य मिळवावे. शासनाकडून घरांच्या पुर्नबांधणीसाठी आर्थिक व तांत्रिक सहाय्य मिळवावे व शासनाच्या विविध योजनांतून पुर्नबांधणीचे काम करावे.
4. **लष्कराची मदत :**
आलेल्या आपत्तीचे निवारण करणे आपल्या कुवतीबाहेरचे काम आहे असे शहर प्रशासनाला वाटले तर तातडीने लष्कराला मदतीसाठी पाचारण केले जाते. कोणतीही आपत्ती कोसळल्यावर फार मोठ्या प्रमाणावर बाहेरून मदतीचा ओघ आपत्तीच्या ठिकाण सुरु होतो. अशा वेळी लष्कराच्या मदतीने मिळालेल्या वस्तु संसाधने यांचे वाटप अशा रितीने करावे जेणे करून कांही ठराविक ठिकाणीच जास्त मदत मिळण्यासारखे प्रकार होऊ नयेत.
5. **आपत्तीग्रस्त क्षेत्रामध्ये आरोग्य सत्र चालू ठेवणे :**
आपत्ती घडलेल्या भागात आपत्तीनंतर आरोग्याला धोकादायक अशा अनेक बाबी नर्मण होऊ शकतात. आपदग्रस्त जनतेला वैद्यकीय मदतीची तातडीने गरज असते, रोगांचा फैलाव होऊ नये यासाठी जनतेला वैद्यकीय सुविधा पुरविल्या जाव्यात व आपत्ती घडलेल्या ठिकाणी नियमित आरोग्य सत्र चालू ठेवावे.

6. **प्राथमिक सुविधा पुरविणे :** (जसे सांडपाणी, ड्रेनेज, शौचालय, स्नानगृहे यांचे व्यवस्थापन.)
आपत्ती घडलेल्या भागात प्राथमिक सुविधा पुरवाव्या लागतात. यात सांडपाणी, ड्रेनेज, शौचालय, स्नानगृहे यांचे व्यवस्थापन करणे. जेणे करून आपत्ती घडलेल्या भागात आरोग्य समस्यांना आपदग्रस्त लोकांना विसावा मिळेल अशा सुविधा पुरवाव्यात.
7. **विशेष मदतकार्य :**
(जसे गर्भवती स्त्रिया, लहान मुले, अपंग व्यक्ती, अंध व्यक्ती यांच्यासाठी श् मदतकार्य).
आपत्ती घडलेल्या भागात आपत्तीनंतर जसे गर्भवती स्त्रिया, लहान मुले, अपंग व्यक्ती, अंध व्यक्ती यांच्यासाठी शासनामार्फत तातडीने मदत कार्य पूरविले जावे, ज्यात अपंग व्यक्तींना कृत्रिम अवयव पुरवावेत, आधुनिक बनावटी व्हीलचेअर्स व त्याचे सुटे भाग पुरवावेत. अनाथ झालेल्या मुलांना धीर द्यावा, त्यांच्यासाठी स्वतंत्र केंद्राची निर्मिती करावी. वरील बाबीमुळे वृद्ध महिला व मुलांना साईचे होईल.

विविध विभागांची प्रमाणित कार्यपध्दती.
(Standard Operating Procedure)

1. अग्निशमन व आणिवानी सेवा विभाग :

आपत्तीपुर्व :

1. अग्निशमन व आणिवानी सेवा यांनी नियंत्रण कक्षास नियमित अद्यावत ठेवणे. ज्यात टेलिफोन, वायरलेस सेट इत्यादी दळणवळणाची साधने चालू स्थितीत ठेवणे.
2. नियंत्रण कक्षामध्ये शहराचा नकाशा, औद्योगिक वसाहतीचे ठिकाण, अत्यावश्यक सेवा पूरविणाऱ्या विभागाची माहिती, महत्वाचे फोन क्रमांक, अग्निशमन दलाचा आराखडा असणे आवश्यक आहे.
3. अग्निशमन दलास आवश्यकतेनुसार साधन सामुग्री खरेदी करणे, तसेच उपलब्ध असलेली साधन सामुग्री दुरुस्त अवस्तेत ठेवणे.
4. कर्मचा-यांसाठी वेळोवेळी अत्याधुनिक साधनसामुग्रीच्या वापरासाठी आपत्ती व्यवस्थापन प्रशिक्षण आयोजित करून सरावाच्या माध्यमातून प्रशिक्षण देणे.
5. अग्निशमन व्यवस्थापन आराखडा तयार करून त्याचे अद्यावतीकरण करणे.
6. उपलब्ध असलेले साधन सामुग्रीचा योग्य प्रकारे हाताळणी करून साठा ठेवणे.

आपत्ती दरम्यान :

1. नियंत्रण कक्षामध्ये शहरातून अग्निशमन दलाच्या मदतीसाठी बातमी मिळताच तात्काळ घटनास्थळी बचावदल पुर्ण साहित्य सामुग्रीसह पाठविणे.
2. नियंत्रण कक्षात कार्यरत असलेल्या कर्मचाऱ्याने पोलीस व ऍंब्युलन्स यांच्या मदतीसाठी संपर्क साधने तसेच महानगरपालिकांच्या प्रमुखांना माहिती देणे व त्यांच्या निर्देशानुसार काम करणे.
3. घटनास्थळी पोहचताच संपूर्ण बचावदल आपल्या प्रमुखाच्या मार्गदर्शनाखाली काम करेल. तसेच घटनास्थळाची योग्य प्रकारे पडताळणी करून योग्य निर्देशांतर्गत काम करेल.
4. सर्वप्रथम स्वसुरक्षेसाठी बचावदल बचावसामुग्रीचा योग्य वापर करेल व मदतीसाठी काम करेल.
5. मदतकार्य सोईचे होण्यासाठी घटनास्थळा संबंधी स्थानिक जनतेच्या सहाय्याने योग्य माहिती मिळविणे.
6. बचाव कार्यात प्रथमतः महिला, मुले, वृद्ध यांना प्राधान्याने मदतकार्य करेल.
7. आपत्तीचे स्वरूप हे नियंत्रणाच्या बाहेर असल्यास स्थानिक पोलीसांमार्फत मदत घेणे व कायदा व सुव्यवस्था प्रस्तापित करणे.
8. लोकांना अफवा पसरू नये यासाठी सहकार्याचे निर्देश देणे.
9. आपत्ती काळात घटनास्थळी केलेल्या कामाचा आढावा आपल्या अधिकाऱ्यास वेळो वेळी कळवावे.

आपत्ती नंतर :

1. घटनास्थळावरील बचाव कार्य पूर्ण झाल्यानंतर तेथील आपत्तीग्रस्त व मृत व्यक्तींची माहिती घेणे व विविध विभागामार्फत लोकांना मदत करणे.
2. घटनास्थळावरील बचाव कार्य पूर्ण झाल्यानंतर वरिष्ठांना कळवून पुढील आदेशांतर्गत काम करणे.
3. घटनास्थळावरील काम संपल्यानंतर जे साहित्य व कर्मचारी कार्यान्वीत केले होते, त्यांना पुर्ववत ठेवणे.
4. घटनास्थळाची कागदोपत्री माहिती कार्यालयात नोंद करणे.
5. आपत्ती दरम्यान झालेल्या कार्याचा आढावा घेऊन योग्य विचार विमोचन करून दोष दुरुस्ती करणे व पुढील कार्यास तत्पर राहणे.

2. पोलीस विभाग :

आपत्तीपूर्व :

1. नांदेड शहरातील सर्व कर्मचाऱ्यांशी संपर्क साधण्याविषयी तपशिल नियंत्रण कक्षास देईल.
2. आपत्तीच्या वेळी/परिस्थितीत उपयोगी येणाऱ्या मनुष्यबळ व इतर संसाधनांचा विचार करेल.
3. पोलीस कर्मचारी आणि पोलीस खात्यातील निवृत्त अधिकारी आणि नियंत्रण कक्ष यांचा तपशिल ठेवेल.
4. शहर नियंत्रण कक्ष कर्मचारी आणि त्यांचे कार्य यांचा तपशिल देईल.
5. नियंत्रण कक्षात नोडल अधिकाऱ्याची नेमणूक करेल.
6. आपत्तीबाधित क्षेत्रामध्ये वाहतुक व्यवस्था करेल.
7. असामाजिक घटकांचा तपशिल देईल.
8. अपातकालीन परिस्थितीतील आणि अपातकालीन शिबीरातील लोकांच्या सुरक्षेची व्यवस्था करेल.
9. शहरातील काळाबाजार करणाऱ्यांवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी मालमत्ताधारकांना मदत करेल.
10. अपातकालीन साहित्याची वाहतुक करण्यासाठी सुरक्षितता देईल.
11. जिवीतहानीनंतर ताबडतोब कार्यवाही करण्याविषयी तो ठोस निर्णय घेईल.
12. अपातकालीन क्षेत्रातील लोकांचे स्थलांतर करण्यासाठी अधिकाऱ्यांना मदत करेल.
13. आपत्तीचा प्राथमिक अंदाज घेऊन त्या विषयी कर्मचाऱ्यांशी सल्लामसलत करेल.
14. दळणवळणासाठी आवश्यक गोष्टींचा पुरेसा पूरवठा करेल.
15. पौहणान्यांची यादी तयार करेल.

16. शहरातील आणि दळणवळण क्षेत्रातील वायरलेस ठिकाणांची यादी करेल.
17. आपत्तीच्या वेळी नियंत्रण कक्ष प्रमुखाची नियुक्ती करेल.
18. आपत्तीग्रस्त भागांमध्ये वाहतुकीचा पाठपूरावा करेल.

आपत्ती दरम्यान :

1. पोलीस विभाग हा स्थानिक मालमत्तादारांशी / महानगरपालिका आयुक्तांशी संपर्क साधेल.
2. शोध कार्य आणि सुटका कार्य यासाठी लागणाऱ्या उपकरणांची उपलब्धता याबाबत पूर्व तयारी करेल.
3. तपासणी आणि सुटका कार्य करण्यासाठी पोलीसांची वैयक्तिक योजना तयार करेल.
4. आवश्यकतेनुसार दळणवळणाच्या सर्व साधनांचा आणि वाहनांचा वापर करून संदेश देण्याची व्यवस्था करेल.
5. वरील सूचना मिळताच शहर पातळीवरून शहर संपर्क अधिकारी आयुक्त यांच्याकडे वाहनांची मागणी करेल.
6. आपत्ती काळात घटनास्थळी केलेल्या कामाचा आढावा आपल्या अधिकाऱ्यास वेळो वेळी कळवावे.

आपत्ती नंतर :

1. आपत्तीग्रस्त भागातील चोऱ्या, लुटपाट यावर नियंत्रण ठेवून कायदा आणि सुव्यवस्था राखेल.
2. शोध आणि सुटका कार्यासाठी एन.सी.सी./व्ही.टी.एफ./एन.जी.ओ. इत्यादींची जुळवाजुळव करेल किंवा समन्वय करेल.
3. अपातकलीन शिबीराची आणि आपत्कालीन वस्तुंच्या साठवणीच्या सुरक्षिततेची व्यवस्था करेल.
4. अपातकलीन साहित्याच्या वाटपामध्ये पारदर्शकता ठेवून वाटपाच्या वेळी कायदा आणि सुव्यवस्था आहे किंवा नाही याचे निरीक्षण करेल.
5. लोकांना सुरक्षित ठिकाणी हलविणाऱ्या कृती गटाला मदत करेल.
6. मृत व्यक्तींच्या शरीरांची (प्रेतांची) विल्लेवाट लावण्यासाठीच्या कायदेशीर बाबींची ताबडतोब पूर्तता होण्याची व्यवस्था करेल.

3. आरोग्य विभाग :

आपत्ती पुर्व :

- 1.अपातकलीन व्यवस्थापनात आरोग्य विषयक स्वतंत्र नियोजन.
- 2.मध्यवर्ती आरोग्य केंद्र (जिल्हा रुग्णालय) च्या नियंत्रण कक्षाशी माहितीची देवाण-घेवाण करण्याची रचना.
- 3.नोडल ऑफिसरची नेमणूक.
- 4.वेळेपूर्वीच जीवनावश्यक औषधी, लसीकरण आणि किटकनाशकांची उपलब्धता.
- 5.वाहनांची व संबंधीत साहित्यांची देखभाल उदा.एम्ब्युलन्स, जीप किंवा इतर उपकरणे उदा.जनरेटर इत्यादी.
- 6.आणिबाणीच्या परिस्थितीमध्ये कर्मचाऱ्यांची विभागणी करून कामाचे वाटप करणे.
- 7.खाजगी व्यवसाय करणारे डॉक्टर्स अथवा वैद्यकिय सोयी सवलती यांची यादी करणे.
- 8.आपत्तीचे सर्वेक्षण करण्याची व्यवस्था.
- 9.फिरते दवाखाने.
- 10.आपत्तीमध्ये वेगवेगळ्या गावांमध्ये काम करणाऱ्या वैद्यकिय सेवांची माहिती असणे.
- 11.लोकांमध्ये आपत्तीमध्ये उद्भवणाऱ्या सांसर्गिक रोग व उपाय या माहितीचा प्रसार करणे.
- 12.सर्व कर्मचाऱ्यांना आपत्तीग्रस्त मदतकार्याची प्राथमिक माहिती देणे शहरा अंतर्गत येणा-या दवाखान्यातील कर्मचाऱ्यांना लोकांमध्ये किंवा जनावरांमध्ये होणा-या रोगांचा प्रादूर्भाव रोखण्यासाठी प्रशिक्षण देणे आणि त्या संबंधीची पुढील योजना तयार करणे.
- 13.सर्व रक्तदात्यांचे रक्तगटाप्रमाणे यादी व त्यांचे पत्ते, दुरध्वनी क्रमांक इत्यादी माहिती संकलित करणे.
14. आपत्तीग्रस्त योजनेकरीता सर्व कर्मचाऱ्यांमध्ये आरोग्य विषयक जागरूकता व सेवाभाव निर्माण करण्यासाठी विविध कार्यक्रमांची रचना करणे.
15. आपत्तीग्रस्त योजनेच्यावेळी वैद्यकिय उपचारांसाठी लागणाऱ्या उपकरणांची उपलब्धता करून देण्यासाठी कृतीशिल योजना तयार करणे.
16. आणिबाणी परिस्थितीत आवश्यक असणाऱ्या उपकरणांची उपलब्धता होण्यासाठी विविध सरकारी योजना किंवा घटकांशी समन्वय निर्माण करणे.
- 17.प्राथमिक आरोग्य केंद्राजवळ उपलब्ध असलेली सर्व उपकरणे, यंत्रे उदा.रुग्णवाहीका, जीप, जनरेटर इत्यादी सुस्थितीत व चालू स्थितीत आहेत किंवा नाहीत ते पाहणे.

आपत्ती दरम्यान :

1. आपल्याजवळ उपलब्ध असलेल्या महत्वाच्या औषधी, जीवनरक्षक औषधी, किटकनाशके इत्यादी असल्याची खात्री करून घेणे आणि आवश्यकता भासल्यास जिल्ह्याकडून जादा पूरवठा होण्यासंबंधी संपर्क करणे.
2. शहर मुख्यालयाच्या आरोग्य केंद्रामध्ये रात्रपाळीसह नियंत्रण कक्ष स्थापना करणे.
3. आपत्तीग्रस्त व्यवस्थापनाच्या योजनेप्रमाणे आरोग्य कर्मचाऱ्यांना त्यांच्या त्यांच्या क्षेत्रात कामावर पाठविणे.
4. अपातकलीन परिस्थिती नंतरच्या कामासाठी फिरते दवाखाने कार्यान्वित करणे.
5. आण्णिबाणीच्या कामासाठी आधीच स्थानिक डॉक्टर किंवा स्थानिक स्वयंसेवी संघटना इत्यादींना संघटीत करणे.
6. जिल्हा किंवा तालुका नियंत्रण कक्षाशी प्रत्यक्ष संपर्क निर्माण करणे.
7. रक्तदानासाठी आधीच तयार केलेल्या यादीप्रमाणे रक्तदात्यांशी संपर्क करणे.
8. आपत्ती काळात घटनास्थळी केलेल्या कामाचा आढावा आपल्या अधिका-यांस वेळो वेळी कळवावे.

आपत्ती नंतर :

1. जखमींवर प्रथमोपचार करणे आणि गंभीर व्यक्तींना जवळच्या दवाखान्यात किंवा प्राथमिक आरोग्य केंद्रात हलविणे.
2. अपातकलीन क्षेत्रात त्वरीत औषधांचा पुरेसा साठा पाठविणे.
3. आपत्तीग्रस्त क्षेत्रात प्रांत किंवा जिल्ह्याकडून अतिरिक्त उपलब्ध असलेल्या कर्मचाऱ्यांची अतिरिक्त नेमणूक करणे.
4. रोगांचा प्रादूर्भाव होऊ नये म्हणून किटकनाशकांची फवारणी करणे. त्यासाठी लोकांचा सहभाग नोंदविणे. पाण्याची चाचणी करणाऱ्या यंत्रणेकडून पाण्याच्या शुध्दतेची खात्री करून घेणे.
5. प्रथमोपचारासाठी फिरते पथक नियुक्त करणे.
6. आरोग्य कर्मचारी आणि डी.एम.टी.सभासदांच्याद्वारे घरोघरी आवश्यक औषधी आणि क्लोरीन गोळ्यांचे वाटप करणे.
7. गंभीर जखमी लोकांना दवाखान्यात हलविणे.
8. मृत पावलेल्या व्यक्तींचे नियमानुसार त्वरीत शवविच्छेदन करणे.
9. अन्न निरीक्षकांमार्फत आपतग्रस्त विभागातील अन्न खाण्यालायक असल्याची खात्री करून घेणे.

3. स्वच्छता विभाग

नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिकेचे 61.44 चौ.मी. क्षेत्राफळ असून 2011 च्या जनगणने प्रमाणे 550539 लोकसंख्या आहे. महानगरपालिका क्षेत्रातील स्वच्छता विषयक कामे सुरळीत पारपाडण्या करीता 6 क्षेत्रिय कार्यालय स्थापन करण्यात आले असून क्षेत्रिय अधिकारी यांचे नियंत्रणाखाली साफसफाईचे कामे पार पाडली जात आहेत.

साफसफाई योग्य पध्दतीने होण्याकरीता 1 ते 20 निवडणूक प्रभाग असून प्रभागनिहाय स्वच्छता निरीक्षक यांचे देखरेखेखाली मनपाचे सफाई मजूर काम करत आहेत. शहरात दररोज निर्माण होणारा कचरा व घराघरातून कचरा संकलीत करणे, नाली काढणे रस्त्यांची साफसफाई करणे, नालीतील गाळ व कचरा उचलून डम्पींग ग्राऊन्ड/घनकचरा व्यवस्थापन प्रकल्पाच्या ठिकाणी विल्हेवाट लावण्यासाठी R & B या कंपनीची नियुक्ती करण्यात आली आहे.

साफसफाईच्या कामासाठी मनपाचे सफाई कर्मचारी झोनल, सुपरवायझर, मजूर तसेच सायकल रिक्षे, घंटागाडी/टाटा-एस, ट्रॅक्टर, रिफ्युज कॉम्पॅक्टर, बॉबकॅट मशिन, जे.सी.बी. मशिन यासारखे विविध यंत्र सामुग्री व मनुष्यबळ आहे.

स्वच्छता प्रभागातील दैनंदिन साफसफाईचे काम सुरु ठेवून विशेष स्वच्छता मोहीमेतील मनपाच्या कार्मचा-यामार्फत सर्व क्षेत्रिय कार्यालय अंतर्गत येणा-या वेळोवेळी तसेच पावसाळ्यापूर्वी सर्व नाले साफसफाई, मुख्य रस्ते व बॉक्स टाईप नाली/Strom Waster नाल्यांचे झाकणे/चेंबर कव्हर काढून नाल्या साफसफाईचे कामे युध्दपातळीवर करून घेण्यात येते.

नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका, नांदेड.

पावसाळ्यापूर्वी मनुष्यबळाद्वारे व जेसीबी/पोकलेन मशिनद्वारे काढावयाचा नाल्यांची संख्या.

झोन - 1 ते 6

झोन- 1 (तरोडा सांगवी)	मनुष्यबळद्वारे नाली संख्या	JCB/पोकलेद्वारे नाली संख्या
प्रभाग क्र. 1	7	8
प्रभाग क्र. 2	26	18
प्रभाग क्र. 3	12	14
एकुण	45	40
झोन- 2 (अशोकनगर)		
प्रभाग क्र.-4	15	1
प्रभाग क्र.-5	10	2
प्रभाग क्र.-09	5	3
प्रभाग क्र.-10	28	7
एकुण	58	19
झोन-3 (शिवाजीनगर)		

प्रभाग क्र. 6	5	3
प्रभाग क्र. 7	8	12
प्रभाग क्र. 8	20	7
एकुण	33	22
झोन-4 (वजिराबाद)		
प्रभाग क्र.-15	7	3
प्रभाग क्र.-16	3	4
प्रभाग क्र.-17	16	3
प्रभाग क्र.-18	15	7
एकुण	41	17
झोन-5 (ईतवारा)		
प्रभाग क्र.-11	4	4
प्रभाग क्र.-12	6	3
प्रभाग क्र.-13	5	2
प्रभाग क्र.-14	17	3
एकुण	32	12
झोन-6 (सिडको वाघाळा)		
प्रभाग क्र.- 19	10	4
प्रभाग क्र.- 20	7	8
एकुण	17	12
एकुण	226	122

पावसाळा पुर्व व्यवस्थापन

1. प्रत्येक स्वच्छता निरीक्षक आप-आपल्या भागातील पावसाचे पाणी निचरा होण्यासाठी सर्व नाल्यांची सफाई करतात.
2. याच बरोबर एक विशेष पथक सर्व नाले सफाई विषयक साहित्यासह महानगरपालिका येथे उपलब्ध असून आवश्यक त्या भागात सदर पथक कार्य करते.
3. आपत्ती व्यवस्थापन कक्षातून दिलेल्या वि वि ध मार्गदर्शक सुचनानुसार आपत्ती प्रवत भागातील साफसफाई करण्यात येईल.
4. सर्व स्वच्छता निरीक्षक यांची दुरध्वनी क्रमांकासह यादी EOU मध्ये उपलब्ध आहे.

पावसाळ्यातील नियोजन

1. प्रभावित क्षेत्रामध्ये वेळोवेळी विशेष स्वच्छता ठेवण्यात येईल. व त्या भागातील आपत्ती / प्रादुर्भाव इतर भागात होऊ नये म्हणुन योग्य खबदारी घेण्यात येईल.

2. महानगरपालिकेमध्ये कामगारांचे विशेष पथक सर्व साधन सामुग्रीसह असेल व आपत्ती ठिकाणी तात्काळ पोचेल.

पावसाळ्या नंतर

1. प्रादुर्भाव झालेल्या क्षेत्रात विशेष स्वच्छता मोहीम हाती घेऊन स्वच्छता राहण्यासाठी योग्य उपाय योजना करणे.
2. अशा उदभवलेल्या प्रसंगाचा अहवाल तयार करून ठेवणे.
3. पुढे या भागात आपत्तीजनक प्रसंग येऊ नये म्हणून योग्य ती काळजी घेणे.

5) पाणी पूरवठा विभाग :

आपत्ती पूर्व :

1. शहरातील पट्टीचे पोहणारे आणि सर्व कर्मचारी, अधिकारी वाहने यांचे फोन नंबर व पत्ते यांच्याद्वारे त्यांच्याशी संपर्क करणे.
2. शहरातील जलसिंचनासंबंधीचे घटकांची विस्तृत माहिती ठेवणे. उदा. विहीरी, तळे, कॅनॉल, मध्यम आणि मोठे प्रकल्प इत्यादी.
3. नोडल अधिकाऱ्याची नियुक्ती आणि मुख्यालयाच्या ठिकाणी नियंत्रण कक्षाची स्थापना.
4. शहरातील सर्व संपर्क रस्ते, गाव आणि अपघातप्रवणस्थळे यांची विस्तृत माहिती तयार करणे.
5. पूर परिस्थितीसाठी पाण्याच्या पातळीच्या स्थितीची माहिती ठेवणे.
6. पूर परिस्थितीसाठी अपघातप्रवण भागासंबंधीची माहिती महानगरपालिकेच्या पाणी पूरवठा विभागास पूरविणे.
7. मोठ्या पाण्याच्या साठ्याला जर काही गळती निर्माण झाली तर त्यासंबंधी त्वरीत करावयाच्या कृतीची माहिती तयार करणे.
8. मोठ्या पाणी साठ्याचे पर्यवेक्षण करणे.
9. आपत्तीविषयीचे अत्यंत स्पष्ट चित्र त्याच बरोबर महत्वाची कामे या संबंधीची माहिती सर्व कर्मचाऱ्यांना देणे.
10. प्रत्येक मोठ्या तळ्यावर प्रभाविपणे नियंत्रण कक्ष बसविणे.
11. दळणवळणासाठी पुरेशी आणि अत्यंत आधुनिक उपकरणे उपलब्ध करणे.
12. साधारण परिस्थितीत तलाव, नदी किनारा, कालवा आणि तलावामध्ये जाणारे रस्ते इत्यादीची वेळोवेळी तपासणी करणे.

आपत्ती दरम्यान :

1. दळणवळणाची साधने उदा. टेलिफोन, भ्रमवनध्वनी, वारयरेलस, सायरन इत्यादी उत्तमस्थितीत आहेत याची खात्री करणे.
2. कुशल आणि अकुशल कर्मचाऱ्यांना आपल्या पर्यवेक्षणाखाली तयार आणि जागरूक ठेवणे.
3. कुशल व्यक्तींकडून तळे, कालवे इत्यादींच्या स्थितीविषयीचे वारंवार अहवाल घेणे.
4. यदाकदाचित पाण्याचा प्रवाह वाढला किंवा जास्त झाला तर त्वरीत खोलगत भागात राहणाऱ्या लोकांना सूचना देणे, त्याच बरोबर जिल्हा व शहर नियंत्रण कक्षाला सूचना देणे आणि अधिकृत सक्षम अधिकाऱ्याच्या मदतीने पाणी सोडावयाचे किंवा नाही याचा निर्णय घेणे.
5. यदाकदाचित तलावाच्या रचनेत लिकेजमुळे किंवा पाण्याच्या ओव्हरफ्लोमुळे काही हानी पोहचली असल्यास पर्यायी सुरक्षिततेची रचना तयार ठेवणे.
6. पाण्याच्या पातळीची वाढ किंवा घट या विषयीची माहिती योग्य पध्दतीने पाठविण्याची रचना करणे, ती माहिती लोक, प्रसारमाध्यम, शहर अथवा जिल्हा नियंत्रण कक्ष यांना पूरविणे.
7. मोठ्या क्षमतेच्या पाणी साठ्याच्या ठिकाणी एखादा वरिष्ठ अधिकारी थंबणे आणि कार्य करणे.
8. ज्या ठिकाणी आवश्यकता आहे अशा ठिकाणी शोध आणि सुटका मोहिमेकरीता पाणी उपसण्याकरीता पंप, जनरेटर्स, ट्रॅक्स, बुल्डोजर्स, एक्सकॅव्हेटर्स, बोट इत्यादीची सोय करणे.
9. आपत्ती काळात घटनास्थळी केलेल्या कामाचा आढावा आपल्या अधिकाऱ्यास वेळो वेळी कळवावे.

आपत्ती नंतर :

1. तज्ञ कुशल अधिकाऱ्याच्या मदतीने पाणी साठ्याच्या स्थितीसंबंधी अचूक चित्र मिळविणे.
2. अधिकारी पातळीवरून कुठल्याही पाणीसाठ्याला लिकेज अथवा ओव्हरफ्लो नाही याची खात्री करणे.
3. अधिक साठलेला पाणीसाठा सक्षम अधिकाऱ्याच्या पाहणीनंतर निर्गत करणे.
4. पाण्यात अडकलेल्या व्यक्तींच्या सुटकेसाठी प्रयत्न करणे.
5. जर एखाद्या ठिकाणी ओव्हरफ्लो किंवा लिकेज आढळल्यास त्वरीत कार्यवाही करणे ज्या योगे कुठल्याही पध्दतीची हानी टाळता येईल ही कृती पुर्वीच ठरविलेल्या कृती योजनेनुसार करावी.
6. तालुका आणि जिल्हा नियंत्रण कक्षाला प्रत्येक साठ्यागणिक पाण्याची पातळी आणि स्थिती याविषयी माहिती देत राहणे. जर समजा त्या ठिकाणी कुठल्याही

पध्दतीचा धोका नसल्यास लोकांना आणि प्रसारमाध्यमांना सर्व सुरक्षित आहे अशा पध्दतीची माहिती पुरविणे.

7. जर समजा लिकेज अथवा ओव्हरफ्लो आढळला तर त्वरीत खेलगट भागात राहणाऱ्या लोकांना माहिती, तालुका अथवा जिल्हा नियंत्रण कक्षाद्वारे देणे.
8. जर पिण्याचे पाणी जलसिंचन योजनेमधून पूरविण्यात आले असेल तर पिण्याच्या पाण्याची वाहतुक करण्याची काळजी घ्यावी.
9. स्थानिक प्रशासनाला शोध व सुटका कार्यासाठी मदत करणे तसेच मदत कार्यासाठी लागणारे पाणी उपसापंप, बोट इत्यादी पुरविणे.

अ) आपत्तीपूर्व नियोजन :-

आपत्ती व्यवस्थापनाबाबत पाणी पुरवठा विभागाने खालील कृती करावी.

1. नियंत्रण कक्ष निर्माण करणे व चालकाची नियुक्ती.
2. अभियंता अथवा अन्य सक्षम अधिका-यास नोडल ऑफिसर म्हणून जबाबदारी देणे.
3. आपत्तीमध्ये यदाकदाचित नेहमीची पाणीपुरवठा योजना बंद पडल्यास पर्यायी पिण्याचे पाणीपुरवठा करण्याची योजना तयार करणे.
4. तालुक्यातील सर्व गावंमध्ये उपलब्ध पाणीपुरवठ्याच्या साधनांची सविस्तर माहिती देणे.
5. तात्काळ आणि तात्पुरता पाणीपुरवठा उपलब्ध करून देण्यासाठी शासकीय अथवा खाजगी टँकरची योजना करणे.
6. पाण्यामुळे होणा-या रोगासंबंधी काळजी घेणे त्याचबरोबर पाण्याचे क्लोरिनेशन (निर्जंतुकीकरण) करणे.
7. आपत्तीग्रस्त विभागात सुरक्षित पिण्याचे पाणी उपलब्ध करणे.
8. सर्व कर्मचा-यांना आपत्तीची माहिती देणे.
9. पिण्याचे पाणी अथवा पाण्यांची साधने तपासण्यासाठी गट संघटीत करणे.
10. तात्पुरते पिण्याचे पाणी टँकरद्वारे पुरविण्यासाठी किंवा इतर साधनांद्वारे पुरविण्यासाठी योजना तयार करणे.
11. आपत्तीच्या वेळी वीज पुरवठा खंडीत होण्याची शक्यता लक्षात घेऊन विज पुरवठ्यासाठी विद्युत जनित्रची (जनरेटरची) व्यवस्था करणे.
12. पुरेशा प्रमाणात क्लोरीन गोळ्यांची उपलब्धता करणे व DMT च्या माध्यमातून त्यांचे वाटप करणे.

ब) धोक्याची किंवा आपत्तीची सूचना मिळताच :-

1. यदाकदाचित आपत्तीमुळे नियमित पाणी पुरवठ्याची योजना विस्कळीत झाली / बंद पडली तर पर्यायी पाणी पुरवठा योजना तयार करणे व कार्यान्वीत करणे.

2. यदाकदाचित पाण्याचा पुरवठा करणा-या पाईपांची नासधुस झाली असल्यास ताबडतोब त्यांची दुरुस्ती करणे.
3. पाण्याची टाकी, उंच टाकी, पाण्याचे पंप, पाणीसाठा आणि इतर पाण्याची साधने यांची तपासणी करणे.
4. जर विद्युत पुरवठा खंडीत झाला असेल तर विद्युत पुरवठा नियंत्रित करण्यासंबंधी संपर्क करणे.
5. टँकरद्वारे अथवा स्वतंत्र पाणीपुरवठा योजना अथवा ग्रुप पाणीपुरवठा योजना याद्वारे क्लोरीनेटेड पाणी उपलब्ध करून देणे.
6. मदतकार्य शिबीरात किंवा निवा-यात अथवा खानावळीत पिण्याचे पाणी उपलब्ध साधनांद्वारे उपलब्ध करून देणे.

6) विद्युत पुरवठा विभाग :

आपत्ती पुर्व :

1. त्यांच्या अधिकार क्षेत्रात येणाऱ्या इमारती, वाहने आणि उपकरणे यांची विस्तृत माहिती तयार करणे त्याचबरोबर गुल्लेदार, त्यांची वाहन व उपकरणे यांची माहिती तयार करणे.
2. पावर स्टेशनस्, सब स्टेशनस्, फिडर्स, ट्रान्सफार्मर्स आणि मुख्य विद्युत लाईन यांची माहिती दर्शविणारा नकाशा तयार करणे.
3. आपत्तीच्या काळात विजेवर आधारीत सांडपाणी व्यवस्थापन, रेल्वे स्थानक, बस स्थानक, विमानतळ, मोक्याची महत्वाची ठिकाणे, स्थलसेना, वायुसेना, नौसेना, विद्युत गृहे, महत्वाचे दवाखाने इत्यादी सर्व ठिकाणांची विद्युत स्थिती तपासणे.
4. आपत्तीच्या काळात दुरुस्ती किंवा बदल करण्यासाठीची योग्य योजना आखणे.
5. हानीप्रवण पावर स्टेशनस, सब स्टेशनस इत्यादीची दर तीन महिन्यांनी तपासणी करणे.
6. ज्यावेळेस विद्युत लाईनची मोडतोड होईल अशा परिस्थितीत वेळेत पोल, डि.पी., ट्रान्सफॉर्मर इत्यादी चा पुरवठा करणे.
7. तात्पुरत्या काळासाठी विद्युत पुरवठा पुर्ववत करण्यासाठी लागणाऱ्या उपकरणांची अथवा साधनांची त्वरीत उपलब्धता करण्यासाठी योग्य ती कृती योजना करणे.
8. जवळच्या जिल्हयातून जे आपत्तीग्रस्त नाही अशा जिल्हयातून तंत्रज्ञ तसेच साहित्य उपलब्ध करणे.
9. आणिबाणीच्या वेळी तालुका नियंत्रण कक्षाला सहकार्य करण्यासाठी सहाय्यक अभियंता स्तराचा अधिकारी नियुक्त करणे.
10. आणिबाणीच्या वेळी उपयोगात येणारे, त्यांच्या अधिकारातील बुल्डोजर्स, ट्रॅक्टर्स, वॉटर टँकर्स, डंपर्स, अर्थमुव्हर्स, एक्सकॅव्हेटर, जनरेटर्स, कटर्स, ट्री

कटर्स, लॅडर्स, रोप्स, फ्लड लाईट, शॉ वेल्स, हॅक्सेस, हॅमर्स, आर.सी.सी.कटर्स ई. ची निगा राखणे आणि दर तीन महिन्यांनी ती चालू स्थितीत आहेत याची खात्री करून घेणे.

11. मुद्दा क्रमांक 1 (ड) मध्ये उल्लेख केलेल्या आणिबाणीच्या सेवा कार्याच्या ठिकाणी कुठल्याही परिस्थितीत विद्युतपूरवठा खंडीत होणार नाही याची काळजी घेणे.
12. म.रा.वि.वि.कं.शी संबंधित असणारी आणि हानीप्रवण क्षेत्रात असणारी मालमत्ता यांची यादी तयार करणे आणि त्यांची कमीत कमी हानी होईल याचे आधिच नियोजन करणे.

आपत्ती दरम्यान :

1. शहरातील मुख्य नियंत्रण कक्षाशी मदत करण्याकरीता त्वरीत संपर्क करणे.
2. सर्व कर्मचारी आपल्या मुख्यालयात कामावर आहेत याची खात्री करणे.
3. शहर आपत्ती व्यवस्थापन योजनेच्या अंतर्गत व म.रा.वि.वि.कं.शी संबंधित सर्व अधिकारी व कर्मचारी यांना कामाची विभागणी करून देणे.
4. शहर संपर्क अधिकारी यांच्या सर्व सूचनांचे पालन करणे आणि आवश्यक ती कार्यवाही त्वरीत करणे.
5. यदा कदाचित विद्युत पूरवठा खंडीत झाला तर त्वरीत शहर संपर्क अधिकारी अथवा मनपा आयुक्त यांना संपर्क करणे.
6. आणिबाणीच्या परिस्थितीत सर्व वाहनांची योग्य पध्दतीने योजना करणे.
7. त्याच्या कार्यालयात तात्पुरता नियंत्रण कक्ष स्थापन करणे, ज्या योग्य माहितीची देवाण घेवाण होईल. त्याच बरोबर त्या कार्यासाठी एखादा नोडल अधिकारी नियुक्त करणे.
8. आपत्ती काळात घटनास्थळी केलेल्या कामाचा आढावा आपल्या अधिकाऱ्यास वेळो वेळी कळवावे.

आपत्ती नंतर :

1. शहर संपर्क अधिकारी यांच्या सर्व सूचनांचे पालन करणे.
2. शोध आणि सुटका कार्यासाठी त्याला नेमून दिलेले काम करीत राहणे.
3. आपत्कालीन योजनेसाठी मनुष्यबळ व संसाधने उपलब्ध करणे.
4. खंडीत झालेला विद्युत पूरवठा शक्य तितक्या लवकर परत सुरळीत करणे आणि त्याचा आढावा घेणे.
5. खंडित विद्युत पूरवठा लवकरात लवकर सुरळीत करण्यासाठी आवश्यक त्या उपकरणासहीत मनुष्यबळ पाठविणे आणि पूरवठा सुरळीत झाल्याची खात्री करणे.
6. विद्युत मंडळाच्या मंडळ अधिकारी अथवा मध्यवर्ती नियंत्रण कक्षाची संपर्क करून यंत्रे आणि उपकरणे, वाहने, मनुष्यबळ, तंत्रज्ञ इत्यादी मिळविणे ज्यांच्यामुळे खंडित विद्युत पूरवठा सुरळीत करता येईल.

7. अपातकलीन योजनेकरीता त्याला उपलब्ध करून दिलेली बाहेरची मदत व मनुष्यबळ यांची अत्यंत काळजीपूर्वक योजना करून उपयोग करून घेणे.
8. त्याच्या अधिकार क्षेत्रात झालेल्या हानीचा प्राथमिक सर्वेक्षण अहवाल तयार करणे आणि शहर अथवा जिल्हा नियंत्रण कक्षाला पाठविणे त्याच बरोबर त्यांच्या वरिष्ठ अधिकाऱ्याला माहिती त्वरीत पाठविणे.
9. शहर नियंत्रण कक्षास कुठल्याही परिस्थितीत विद्युत पूरवठा खंडित होणार नाही याची काळजी घेणे.
10. शहर नियंत्रण कक्ष, दरवाजे, निवारा, जेल, पोलीस स्टेशन, विमानतळ, बस स्थानक इत्यादी ठिकाणी आवश्यक असल्यास डि.जी.सेटचा वापर करून तात्पुरता विद्युत पूरवठा करणे.
11. कृती योजनेत अंतर्भूत असलेले आणिबाणीचे दुरुस्तीचे कार्य त्वरीत हाती घेणे.

7) सार्वजनिक बांधकाम विभाग :

आपत्ती पूर्व :

1. शहरातील त्यांच्या अधिकाराखालील सर्व कर्मचाऱ्यांची विस्तृत माहिती ठेवणे.
2. त्यांच्या अधिकार क्षेत्रात येणाऱ्या बिल्डींग, वाहने यंत्रे इत्यादीची विस्तृत माहिती ठेवणे त्याच बरोबर गुत्तेदार व त्यांच्या वाहनांची व यंत्राची माहिती ठेवणे.
3. शहरातील सर्व क्षेत्राचे नकाशे, ज्यामध्ये विविध सांख्यिकीय माहिती असेल.
4. सर्व गावामध्ये पोहचणारे रस्ते किंवा इतर रस्ते ज्यामध्ये पुल, रेल्वे क्रॉसिंग इत्यादी अंतर्भूत आहेत त्यांची स्थिती.
5. कुठल्याही बांधकामात भूकंप अथवा चक्रीवादळ प्रतिरोधक साहित्य व त्या संबंधीच्या नियमांचे पालन होत आहे किंवा नाही याची अत्यंत कठोरपणे अंमलबजावणी करणे.
6. सार्वजनिक बांधकाम विभागाने वेळोवेळी बंगले, निवासस्थाने, उंच इमारती इत्यादीची पाहणी करणे.
7. अपघात प्रवण पूल आणि त्यांचे निरीक्षण यांची योजन करणे.
8. आणिबाणीच्या प्रसंगी त्यांचे निरीक्षण याची योजना करणे.
9. आणिबाणीच्या वेळी उपयोगात येणारी खात्याची यंत्रे उदा.बुल्डोजर्स, ट्रॅक्टर्स, वॉटर टँकर्स, डंपर्स, अर्थमुव्हर्स, एक्सकॅव्हेटर, डिवॉटरींग पंप्स, जनरेटर्स, कटर्स, लॅंडर्स, रोप्स, फ्लड लाईट, शॉवल्स, हॅक्सेस, हॅमर्स, आर.सी.सी.कॅअर्स यांची निगा राखणे आणि दर तीन महिन्यांनी ती चालू स्थितीत आहेत याची खात्री करून घेणे.
10. सार्वजनिक निवाऱ्याच्या ठिकाणी सांडपाणी व मुतारी यांची सोय करणे आणि निर्वासीतांसाठी वापरल्या जाणाऱ्या इतर इमारतीमध्ये सुध्दा अशी सोय करणे.

11. अशा सार्वजनिक मालमत्तेची यादी तयार करणे की आपत्तीमध्ये ज्यांची हानी होऊ शकते आणि अशी हानी टाळण्यासाठी आधीच योग्य ती उपाय योजना करणे.

आपत्ती दरम्यान :

1. तालुका नियंत्रण कक्षाची मदत करण्याकरीता त्वरीत संपर्क करणे.
2. सर्व कर्मचारी आपल्या मुख्यालयात कामावर आहेत याची खात्री करणे.
3. सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून अपेक्षित असलेली सर्व कामे करणे.
4. आपत्ती काळात घटनास्थळी केलेल्या कामाचा आढावा आपल्या अधिकाऱ्यास वेळो वेळी कळवावे.

आपत्ती नंतर :

1. शहर संपर्क अधिकाऱ्यांच्या सर्व सूचनांचे पालन करणे.
2. शोध आणि सुटका कार्यासाठी कायम सतर्क राहणे.
3. आपत्कालीन योजनेसाठी लागणारे मनुष्यबळ व संसाधने उपलब्ध करणे.
4. तालुका प्रशासनाला हानीचे सर्वेक्षण करण्यासाठी तांत्रिक कर्मचाऱ्यांची सेवा उपलब्ध करून देणे.
5. आणिबाणीच्या परिस्थितीचा विचार करून आपत्तीग्रस्त क्षेत्राचा प्राथमिक अहवाल 12 ते 24 तासात तयार करणे.
6. विद्युत, पाणी, स्वच्छतागृह याची तात्पुरत्या निवाऱ्याच्या ठिकाणी सोय करणे. त्याच बरोबर तात्पुरत्या निवाऱ्याच्या ठिकाणी जाणाऱ्या रस्त्यांचे निरीक्षण करणे आणि जर आवश्यकता भासली तर दुरुस्ती करणे.
7. आपत्तीकाळातील रस्ते दुरुस्ती, पूल दुरुस्ती करणे याची योजना करणे आणि त्यावरील वाहने सुलभरित्या जाऊ शकतात याची खात्री करणे.
8. अपातकालीन परिस्थितीनुसार सर्व मदत कार्यात सहकार्य करणे.
9. सार्वजनिक मालमत्तेच्या झालेल्या हानीचे व नुकसानीचे सर्वेक्षण करणे.

8) **दूरसंचार विभाग :**

आपत्ती पुर्व :

1. त्यांच्या शहरात येणाऱ्या कक्षेत येणाऱ्या सर्व कर्मचाऱ्यांची यादी.
2. त्यांच्या अधिकार क्षेत्रात येणाऱ्या इमारती, वाहने आणि उपकरणे यांची विस्तृत माहिती तयार करणे त्याच बरोबर गुत्तेदार, त्यांची वाहने व उपकरणे यांची माहिती तयार करणे.
3. ज्यामध्ये दूरसंचार केंद्रे, डी.पी.महत्वाचे टेलिफोन लाईन्स, हॉट लाईन्स, टेलेक्स लाईन्स, मायक्रोव्हेव्ह टॉवर्स यांच्या सांख्यिकीय माहितीसहीत दर्शविलेला नकाशा.
4. आपत्तीच्या काळात पाणी पूरवठा, नियंत्रण कक्ष, सांडपाणी योजना, रेल्वे स्थानक, बस स्थानक, विमानतळ मोक्याची महत्वाची ठिकाणे, स्थलसेना,

- वायुसेना, नौसेना, विद्युतगृहे, जेल पोलीस स्टेशन, महत्वाची औद्योगिक केंद्रे आणि इतर दळणवळणाची साधने याची सविस्तर माहिती.
5. यदाकदाचित टेलिफोन लाईन आणि मायक्रोवेव्ह टॉवर जर नादुरुस्त झाला तर त्याच्या दुरुस्ती संबंधीत किंवा पर्यायी व्यवस्थेसंबंधीची कृती योजना.
 6. हानी प्रवण क्षेत्रातील दूरसंचार केंद्रे व उपकेंद्रे यांची दर तीन महिन्याला तपासणी करणे.
 7. आयत्यावेळी त्वरीत टेलिफोन पोल, डि.पी., ट्रान्सफार्मर इत्यादी दळणवळण व्यवस्था चालू करण्यासाठी लागणाऱ्या गोष्टी मिळविण्यासाठी कृती योजना तयार करणे.
 8. आणिबाणीच्या परिस्थितीत जिल्ह्यातून (जे आपत्तीग्रस्त नाहीत) तंत्रज्ञ किंवा इतर कर्मचारी, वाहने इत्यादी मिळविण्यासंबंधीची योजना आपल्या शहर प्रमुखाच्या मदतीने तयार करणे.
 9. आणिबाणीच्या वेळी शहर नियंत्रण कक्षाला सहकार्य करण्यासाठी टेलिफोन दूरसंचार अधिकारी नियुक्त करणे.
 10. आणिबाणीच्या परिस्थितीमध्ये निवारे, आणिबाणीचे दवाखाने, पोलीस स्टेशन, नियंत्रण कक्ष आणि इतर आणिबाणीच्या सेवा पूरविणारी ठिकाणे यांच्या टेलिफोन लाईन्स कुठल्याही परिस्थितीत खंडित होणार नाहीत याची काळजी घेणे.
 11. टेलिफोन विभागाशी संबंधीत असणारी आणि हानीप्रवण क्षेत्रात असणारी मालमत्ता यांची यादी करणे आणि त्यांची कमित कमी हानी होईल असे आधीच नियोजन करणे.

आपत्ती दरम्यान :

1. शहर नियंत्रण कक्षाशी मदत करण्याकरीता त्वरीत संपर्क करणे.
2. सर्व कर्मचारी आपल्या मुख्यालयात कामावर आहेत याची खात्री करणे.
3. शहर आपत्ती व्यवस्थापनेच्या अंतर्गत व टेलिफोन विभागाशी संबंधीत सर्व अधिकारी व कर्मचारी यांना कामाची विभागणी करून देणे.
4. शहर संपर्क अधिकारी यांच्या सर्व सूचनांचे पालन करणे आणि आवश्यक ती कार्यवाही त्वरीत करणे.
5. यदाकदाचित टेलिफोन सेवा खंडित झाली तर त्वरीत शहर संपर्क अधिकारी अथवा महानगरपालिका आयुक्त यांना संपर्क करणे.
6. आणिबाणीच्या परिस्थितीत सर्व वाहनांची योग्य पध्दतीने योजना करणे.
7. त्याच्या कार्यालयात तात्पुरता नियंत्रण कक्ष स्थापन करणे, ज्या योगे माहितीची देवाण घेवाण होईल. त्याच बरोबर त्या कार्यासाठी एखादा नोडल अधिकारी नियुक्त करणे.
8. आपत्ती काळात घटनास्थळी केलेल्या कामाचा आढावा आपल्या अधिकाऱ्यास वेळो वेळी कळवावे.

आपत्ती नंतर :

1. शहर संपर्क अधिकारी यांच्या सर्व सूचनांचे पालन करणे.
2. शोध आणि सुटका कार्यासाठी त्याला नेमून दिलेले काम करित राहणे.
3. अपातकालीन योजनेसाठी मनुष्यबळ व संसाधने उपलब्ध करणे.
4. खंडित झालेली टेलिफोन सेवा शक्य तितक्या लवकर परत सुरळीत करणे आणि त्याचा आढावा घेणे.
5. खंडित टेलिफोन सेवा लवकरात लवकर सुरळीत करण्यासाठी आवश्यक त्या उपकरणासहीत मनुष्यबळ पाठविणे आणि सेवा सुरळीत झाल्याची खात्री करणे.
6. टेलिफोन विभागाच्या अधिकारी अथवा मध्यवर्ती नियंत्रण कक्षाशी संपर्क करून यंत्रे आणि उपकरणे, वाहने, मनुष्यबळ, तंत्रज्ञ इत्यादी मिळविणे ज्यांच्यामुळे खंडित टेलिफोन सेवा सुरळीत करता येईल.
7. अपातकालीन योजनेकरीता त्याला उपलब्ध करून दिलेली बाहेरची मदत व मनुष्यबळ यांची अत्यंत काळजीपूर्वक योजना करून उपयोग करून घेणे.
8. त्याच्या अधिकार क्षेत्रात झालेल्या हानीचा प्राथमिक सर्वेक्षण अहवाल तयार करणे आणि तालुका अथवा जिल्हा नियंत्रण कक्षाला पाठविणे, त्याच बरोबर त्याच्या वरिष्ठ अधिकाऱ्याला माहिती त्वरीत पाठविणे.
9. शहर नियंत्रण कक्ष, दवाखाने, निवारा, जेल, पोलिस स्टेशन, विमानतळ, बसस्थानक इत्यादी ठिकाणी आवश्यक असल्यास डि.जी.सेटचा वापर करून तात्पुरता दूरध्वनी सेवा उपलब्ध करून देणे.
10. कृती योजनेत अंतर्भूत असलेले आणि बाणीचे दुरुस्तीचे कार्य त्वरीत हाती घेणे.

दुरध्वनी विभाग, म.न.पा. नांदेड.

आपत्ती पूर्व :

- 1) नांदेड महानगरपालिका क्षेत्रातील झोन क्र. 1 ते 6 नियंत्रण कक्षात (24) तास काम करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांचे व अधिकारी यांचे नियंत्रण कक्षाचे भ्रमणध्वनी, दुरध्वनी व निवासी पत्या सहीत यादी उपलब्ध करून घेणे.
- 2) झोन क्र. 1 ते 6 आपत्ती क्षेत्रात येणाऱ्या इमारतीची वार्ड वार्डज यादी वाहाने व उपकरणे यांची अद्यावत यादी घेणे. वाहन चालक यांचे नावासहीत भ्रमणध्वनीची यादी उपलब्ध करून घेणे.
- 3) भारत दुरसंचार निगम विभागातील वाणिज्य अधिकारी बिएसएनएल, नांदेड व संबंधीत बिएसएनएल वार्ड ऐक्सचेंज जेटीओ यांची नावासहीत भ्रमणध्वनीची तसेच अधिकारी व सर्व संबंधीत बिएसएनएलचे लाईनमन यांची यादी उपलब्ध करून घेणे.
- 4) आपत्तीच्या काळात रेल्वेस्थानक, बसस्थानक, विमानतळ, नियंत्रण कक्ष, स्थलसेना, वायुसेना, नवसेना, विद्युतग्रहे, जेलपोलीसस्टेशन महत्वाची औद्योगिक केंद्रे यांची सविस्तर माहिती व भ्रमणध्वनी व दुरध्वनी यादी उपलब्ध करून घेणे.

- 5) आपत्ती क्षेत्रातील झोन क्र. 1 ते 6 येथील नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका नविन प्रशासकिय इमारत आपत्कालीन कक्षातील (कंट्रोल रुम) दुरध्वनी व भ्रमणध्वनीच्या दररोज च्या तपासणे व त्वरीत कार्यरत करण्यासाठी बिएसएनएल ऑफिसला वरीष्ठांच्या मान्यतेने पत्राव्दारे सुचित करण्यात येते.
- 6) आण्णिबाणी परिस्थितीमध्ये दवाखाने पोलीस नियंत्रण कक्ष आणि इतर आण्णिबाणी सेवा पुरविणारी ठिकाणे यांच्या टेलीफोन्सची यादी उपलब्ध करुन घेणे व झोन क्र. 1 ते 6 वरील नियंत्रणकक्षात कुठल्याही परिस्थितीत सेवा खंडीत होणार नाहीत याची काळजी घेणे.
- 7) टेलीफोन विभागाशी संबंधीत असणारी मनपा क्षेत्राचे कार्य करणे.

आपत्ती दरम्यान :-

- 1) नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका नियंत्रण कक्षाशी मदत करण्याकरीता त्वरीत संपर्क करणे.
- 2) ज्या विभागात दुरध्वनी भ्रमणध्वनी देण्यात आलेले आहेत ते चालू आहेत का याची खात्री करणे
- 3) वरीष्ठा अधिकाऱ्याच्या सुचनाचे पालन करणे आणि आवश्यक ती कार्यवाही करणे.
- 4) कदाचित टेलीफोन सेवाखंडीत झाली तर त्वरीत शहर संपर्क अधिकारी अथवा महानगरपालिका आयुक्त यांना संपर्क करणे.
- 5) आण्णिबाणीच्या परिस्थितीत झोनक्र. 1 ते 6 व नविन प्रशासकिय इमारतीतील सर्व पदाधिकारी अधिकारी यांचे निवासी व कार्यालयीन दुरध्वनी व भ्रमणध्वनी बंद पडणार नाहीत या संदर्भात संबंधीत बिएसएनएल अधिकारी व आयडीया सेल्यूलर लि. यांच्या संपर्कात राहून सदरील क्रमांक कार्यरत ठेवणे बाबत कळविणे.
- 6) वरीष्ठांच्या आदेशानूसार स्थापन करण्यात आलेल्या तात्पूरत्या नियंत्रण कक्षाला दुरध्वनी व्यवस्था करणे.
- 7) आण्णिबाणीच्या परिस्थितीत सर्व वाहन चालकाचे नावासहीत भ्रमणध्वनी क्रमांकाची यादी अद्यावत ठेवणे.
- 8) आपत्ती काळात घडलेल्या माहिती झालेल्या घटनाचा तक्रारीचा व कामाचा आढावा आपल्या अधिकाऱ्यास वेळोवेळी कळविण्यात येते.

आपत्ती नंतर :-

- 1) मा. अधिकारी यांच्या सर्व सुचनांचे पालन करणे
- 2) शोध आणि सुटका कार्यासाठी नेमलेल्या अधिकारी व कर्मचाऱ्याशी संपर्कात राहणे
- 3) आपतकालीन योजनेसाठी ज्या झोनची तक्रार मनुष्यबळ कमी पडला किंवा दुरध्वनी बंद पडला ती सुचना वरीष्ठा अधिकाऱ्यांना तात्काळ दुरध्वनीवरुन कळविणे व तात्काळ बिएसएनएल लाईनमन यांच्या मदतीने सदरील विभागाचा दुरध्वनी कार्यरत करणे.
- 4) खंडीत झालेली टेलीफोनची सेवा शक्य तितक्या लवकर बिएसएनएल अधिकाऱ्याशी पाठपूरावा करुन सुरळीत चालू करुन घेणे व त्याचा आढावा वरीष्ठांना देणे.
- 5) दुरध्वनी सेवा सुरळीत झाल्याची खात्री करणे.
- 6) आपतकालीन योजनेकरीता तात्पूरत्या सेवेकरीता घेण्यात आलेले दुरध्वनी चे संच व सेवा काम सपताचे वरीष्ठांच्या आदेशानूसार खंडीत करुन साहित्य दुरध्वनी विभागात जमा करणे.

- 7) दुरध्वनी विभागाला सर्वेक्षणाचा अहवाल दुरध्वनी प्राप्त झाल्यास तो वरीष्ठ अधिकार्यांना किंवा मनपा नियंत्रण शहर कक्षाला तात्काळ पाठविणे.
- 8) नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका झोन क्र. 1 ते 6 व ज्याच्या विभागाला दुरध्वनी सेवा दिलेली आहे. तसेच शहर नियंत्रण कक्ष दवाखाने, निवारा, जेल, पोलिस स्टेशन, विमानतळ, बसस्थानक इत्यादी ठिकाणी आवश्यक असल्यास डि.जी. सेटचा वापर करून नागरीकांना संपर्क करण्याकरीता तात्पूरती योजनेची सेवा उपलब्ध करून देणे.
- 9) तद्नंतर कृतीयोजनेत अंतर्भूत असलेले आणि आणिबाणीचे दुरुस्तीचे कार्य त्वरीत हाती घेणे.

9. यांत्रिकी व परिवहन विभाग

आपत्तीपूर्व:-

1. महानगरपालिकेची सर्व वाहने व यंत्रसामुग्री नेहमी सुस्थितीत ठेवणे.
2. नियंत्रण कक्षाशी सतत संपर्कात राहणे.
3. सर्व वाहन चालकांचे भ्रमणध्वनी अद्यावत ठेवणे
4. स्थानिक खाजगी मशीनरीज, वाहने, स्कुलबस इ. मालकांच्या सतत संपर्कात राहुन त्यांचे भ्रमणध्वणी अद्यावत ठेवणे.
5. पर्यायी अग्निशमन व्यवस्थेची प्रत्येक महिण्यात किमान एक वेळा चाचणी घेणे.
6. पर्यायी खाजगी वाहन चालक/ऑपरेटर यांची सुची तयार करणे.
7. विभागात कार्यरत सर्व कर्मचाऱ्यांचे नाव व पत्यासह माहिती अद्यावत ठेवणे

आपत्ती दरम्यान:-

1. नियंत्रण कक्षाकडून मदतीसाठी सुचना/आदेश प्राप्त झाल्यावर लगेच घटनास्थळी आवश्यकती वाहने/मशीनरीज मदतीसाठी पाठविणे.
2. घटनास्थळी इतर विभागांचे मदतीसाठी वाहने / मशिनरीज ची आवश्यकता असल्याचे आढळून आल्यास त्यांना ती तात्काळ उपलब्ध करून देणे.
3. गरज भासल्यास घटनास्थळी खाजगी वाहने / मशिनरीज मदतीसाठी बोलावणे
4. सर्व प्रथम जखमी, बाधित नागरिकांना उपलब्ध वाहनांच्या आधारे इस्पितळात पोहोचविणे.
5. नागरिकांना सुरक्षित स्थळी पोहोचविण्यास प्राधान्य देणे.
6. परिस्थिती आटोक्या बाहेर / हाताबाहेर जात आहेअसे वाटल्यास तात्काळ नियंत्रण कक्षास कळवून मदतीसाठी जादा वाहने, यंत्रसामुग्री व मनुष्यबळ इ. ची मागणी करणे
7. केलेल्या कार्यवाहीची माहिती तात्काळ वरिष्ठांना देणे व इतर शासकिय विभागांच्या मदतीची आवश्यकता आहे असे वाटल्यास त्यांना त्यांचे स्तरावर पर्यत्न करणेस विनंती करणे.
8. घटनास्थळी घडत असलेल्या घडामोडींची वेळोवेळी माहिती वरिष्ठांकडे सादर करणे

आपत्ती नंतर

1. घटना स्थळावरील बचाव /मदतकार्य पूर्ण झाले आहे याची खात्री झाल्यावर इतर विभागांचे कामात सहकार्य करणे
2. सर्व वाहने / मशीनरीज पुर्वीच्या नियोजित ठिकाणी पाठवीणे.
3. मा. वरिष्ठांचे आदेशांची प्रतिकक्षा करणे व अधिनस्त सर्वांना पुढील आदेशांची प्रतिकक्षा करण्याचे कळवून नेहमी सतर्क व संपर्कात राहण्याचे कळविणे.
4. केलेल्या कार्यवाहीचा सविस्तर वृत्तांत तयार करून मा. वरिष्ठांना सादर करणे.
5. प्रत्यक्ष बचाव कार्या दरम्यान आढळून आलेल्या त्रुटींचा आढावा घेवून यापुढे त्या त्रुटी राहणार नाहीत याची दक्षता घेणे.

खाजगी यंत्रसामग्रीधारक मालकांची यादी

अ.क्र	खाजगी वाहन प्रकार	मालकाचे नाव	मोबाईल क्र.	शेरा
1	स्कूल बस	1. श्री मुजीब खान 2. श्री पवार 3. श्री आबेद खान 4. श्री मुंढे 5. श्री इस्माईल 6. श्री निजाम 7. श्री दत्त अर्थ मुव्हर्स	9422188113, 9028444435 9421761066 8421214448 9922831733 9225750744 9422874080 9881148756	साधारत: 80 बसेसची व्यवस्था करू शकतील.
2	क्रेन	1. चौधरी क्रेन सर्व्हिस, आसना ब्रिज जवळ नांदेड (10 क्रेन). 2. सोखी क्रेन सर्व्हिस, एल. आय. सी. ऑफिसच्या मागे, नांदेड	9823172502, 9404893948 9373337979, 9423136364	साधारत: 12 ते 15 क्रेनची व्यवस्था करू शकतील.
3	पोकलेन मशीन	1. महाजन अर्थमुव्हर्स, बाफना ब्रिज जवळ, हिंगोली रोड, नांदेड 2. चेतक अर्थमुव्हर्स 3. रवि ट्रेडर्स 4. बळीराजा अर्थ मुव्हर्स	9404201111, 9422413487 9822756283 9422871813, 9923081313 9763126681, 8806087791	साधारत: 20 ते 25 मशीनची व्यवस्था करू शकतील.

पर्यायी अग्निशमन व्यवस्था

- जेटींग मशीन क्र.एमएच-26-बी-4118 -
- श्री देविदास वाघमारे -9860082614
जेटींग मशीन क्र.एमएच-26-एन-7253 -
श्री गौतम गोडबोले- 9975327366
- 10000 लिटर वॉटर टँकर एमएचक्यु- 2856
श्री संभाजी ठाकुर 9623469984 / 94231409444

प्रकरण-7

परिशिष्ट

1. नांदेड जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण (जिल्हाधिकारी कार्यालय)

अ.क्र.	हुद्दा	नांव व पदनाम	दूरध्वनी क्रमांक
1.	पदसिध्द अध्यक्ष	जिल्हाधिकारी	02462-237101
2.	पदसिध्द सह अध्यक्ष	जिल्हा परिषद अध्यक्ष	02462 -234268
3.	सदस्य	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, नांदेड	02462 -234207
4.	सदस्य	जिल्हा पोलीस अधिक्षक	02462 -232961 234503
5.	सदस्य	जिल्हा शल्य चिकित्सक	02462 -234750
6.	सदस्य	कार्यकारी अभियंता सा.बां.विभाग	02462 -253711
7.	सदस्य	कार्यकारी अभियंता पाटबंधारे विभाग	02462-260871
8.	मुख्य कार्यकारी अधिकारी	निवासी उपजिल्हाधिकारी	02462- 235077

2. महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन समिती :

नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका नांदेड अंतर्गत साल सन 2020 साठी मा. आयुक्त यांच्या अध्यक्षतेखाली खालील शहरी आपत्ती व्यवस्थापन समिती गठीत करण्यात आली.

अ.क्र.	पद	पदनाम
1.	मा. आयुक्त	अध्यक्ष
2.	उपायुक्त (विकास)	सदस्य
3.	उपायुक्त (महसुल)	सदस्य
4.	उपायुक्त (प्रशासन)	सदस्य
5.	उपायुक्त (आरोग्य)	सदस्य
6.	मुख्य लेखा परिक्षक	सदस्य
7.	सहाय्यक संचालक नगर रचना	सदस्य
8.	शहर अभियंता	सदस्य
9.	कार्यकारी अभियंता (पाणी पुरवठा)	सदस्य
10.	कार्यकारी अभियंता (मलनिसारण)	सदस्य
11.	कार्यकारी अभियंता (बांधकाम)	सदस्य
12.	मुख्य लेखाधिकारी	सदस्य
13.	अंतर्गत लेखा परिक्षक	सदस्य
14.	नगर सचिव	सदस्य
15.	शिक्षणाधिकारी	सदस्य
16.	मुख्य वैद्यकीय अधिकारी	सदस्य
17.	सहाय्यक आयुक्त (स्वच्छता)	सदस्य
18.	सहाय्यक आयुक्त, क्षेत्रीय कार्यालय क्र. 1 ते 6	सदस्य
19.	सहाय्यक आयुक्त (NULM)	सदस्य
20.	उप अभियंता (विद्युत)	सदस्य
21.	उप अभियंता (यांत्रिकी)	सदस्य
22.	अग्निशमन अधिकारी	सदस्य
23.	प्रादेशीक आपत्ती व्यवस्थापन अधिकारी	सदस्य सचिव

3. मंत्रालय व इतर प्रमुख नियंत्रण कक्षातील दूरध्वणी क्रमांक.

अ. क्र.	कार्यालय	एस.टी.डी. कोड	दूरध्वणी क्रमांक
1.	मंत्रालय, मुंबई मदत व पुर्नवसन विभाग	022	22040800, 22027990 22023039 (फॅक्स) , 22855920
2.	आयूक्त कार्यालय, औरंगाबाद	0240	2353562, 2331294, 2334501, 2334502, 2334503, 2343164 2331083(फॅक्स)
3.	केंद्रीय जलायोग कार्यालय, पूर्णा सबडिव्हिजन, नांदेड	02462	02462-262566
4.	भारतीय हवामान खाते, मुंबई	022	22027990
5.	पुणे वेदशाळा हवामान खाते	020	25535211
6	NDRF Cantrol Room, PUNE	02114	247000, 247008
7	CRPF मुदखेड जि.नांदेड.	02462	275400
8	SDRF नागपुर	-	7507740400

4. जिल्हयातील प्रमुख अधिकारी (जिल्हाधिकारी, जिल्हापरिषद व पोलीस कार्यालय)
जिल्हाधिकारी कार्यालय, नांदेड

अ. क्रं.	अधिकार्याचे नांव	पद	कार्यालय (STD-02462)	निवास/ भ्रमणध्वनी
1.	डॉ. विपीन इटनकर	मा.जिल्हाधिकारी	237101	253001 7060731408
2.	श्री खुशालसिंह रा. परदेशी	प्र.अप्पर जिल्हाधिकारी	235303	253830 9822426849
3.	श्री सचिन खल्लाळ	निवासी जिल्हा अधिकारी	248418 235077	9619822866
4.	श्रीमती देवकुळे	उप जिल्हाधिकारी(सामान्य)	240303,	250999 9422961090
5.	श्री लतीफ पठाण	उप विभागीय अधिकारी	230966	7422069786
6.	श्री सारंग चव्हाण	प्र.तहसीलदार, नांदेड	236769	9822232545
7	श्री चव्हाण	जिल्हा प्रशासन अ.नांदेड	249233	-

जिल्हा पोलीस अधिक्षक कार्यालय					
1.	श्री मनोज लोहिया	विशेष पोलीस महानिरीक्षक,नांदेड प.	02462	251316 251253	9820717799
2.	श्री विजयकुमार मगर	पोलीस अधिक्षक	02462	234504	7774077100 9689609999
3.	श्री दत्तराम राठोड	अति.पोलिस अधिक्षक	02462		9403686342 8329793912
4.	श्री अभिजित फसके	पोलिस उप अधिक्षक (नांदेड शहर)	02462	236550	7387546840
5.	श्री धनंजय पाटील	पोलिस उप अधिक्षक (नांदेड ग्रामीण)	02462	240350	7719077935
6.	श्री देशमुख बाळासाहेब.	पोलिस उप अधिक्षक	02462	272303	9923280299

जिल्हापरीषद अधिकारी, नांदेड					
1.	श्री शरद कुलकर्णी	प्र.मुख्य कार्यकारी अधिकारी	02462	234207	8329053875
2.	श्री शरद कुलकर्णी	अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी	02462	248291	8888400647 8329053875

5. जिल्हापरीषद नांदेड पदाधिकारी

जिल्हापरीषद नांदेड पदाधिकारी					
1.	श्रीमती मंगाराणी सुरेश अंबुलगेकर	जिल्हा परीषद अध्यक्ष	02462 234268		9923290909 9420333666
2.	श्रीमती पदमा नरसारेड्डी सतपलवार	जिल्हा परीषद उपाध्यक्ष	02462	230100	

6. नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका सन्मानीय पदाधिकारी

जिल्हापरीषद नांदेड पदाधिकारी					
1.	श्रीमती धबाले दिक्षा कपिल	महापौर	02462 220235		9881887200
2.	श्री देशमुख सतीष पुंडलीकराव	उप महापौर	02462 230723		9823191069

7. महानगरपालिका सन्मानीय सदस्यांची यादी.

अ. क्र.	प्रभाग/ जागा क्र.	प्रभागाचे नांव	निर्वाचीत सदस्यांचे नांव	पत्ता	भ्रमणध्वनी क्रमांक
01	01-अ	तरोडा खु	राऊत दिपक नरहरी	सुमेधनगर तरोडा खु. नांदेड	9823479969
02	01-ब	तरोडा खु	पाटील सुनंदा सुभाष	7, संकल्प फ्लॉट, पवननगर भावसारचौक तरोडा खु. नांदेड	9665899469 9422186871
03	01-क	तरोडा खु	कल्याणकर ज्योती किशन	मुळगांव तरोडा बु. नांदेड	9049919000
04	01-ड	तरोडा खु	कल्याणकर बालाजी देवीदास	तरोडा खु. नांदेड	8975757000 9850975641
05	02-अ	तरोडा बु	कदम ज्योती मनिष	20, महसुलनगर तरोडा बु.	9689193464
06	02-ब	तरोडा बु	तुप्पेकर संगीता सखाराम	कल्याणनगर तरोडा बु. नांदेड	9028064827
07	02-क	तरोडा बु	मुळे कवीता संतोष	595-अ कल्याणनगर तरोडा बु	9763288877
08	02-ड	तरोडा बु	देशमुख सतीष पुंडलीकराव	तरोडा बु. जुनेगांव	9823191069
09	03-अ	सांगवी	पवळे उमेश देवराव	देवराव पवळे मार्ग पांडूरंगनगर नांदेड	9960226362
10	03-ब	सांगवी	पूरी कौशल्या शंकर	विमानतळ जवळ 444, सांगवी नांदेड	9422170424
11	03-क	सांगवी	कोकाटे करुणा भीमराव	सांगवी बु. नांदेड	9767619332
12	03-ड	सांगवी	गाडीवाले संदिपसिंघ शंकरसिंघ	बडपुरा, भगतसिंघ रोड नांदेड	9890000344
13	04-अ	हनुमानगढ	वाघमारे दयानंद नामदेव	1.16.100, बुध्दविहारजवळ वैशाखीनगर नांदेड	9921299913
14	04-ब	हनुमानगढ	बिरकले सरिता बालाजीराव	शिवम, प्लॉट क्र.9, भुविकास बँक, आनंदनगर नांदेड	7507843043
15	04-क	हनुमानगढ	स्वामी शैलजा किशोर	ए-51, शोभानगर तरोडा बु. नांदेड	8378003555 9422871435
16	04-ड	हनुमानगढ	चव्हाण आनंद शंकरराव	92, सदगुरु शोभानगर रोड, आनंदनगर नांदेड	9422171577
17	05-अ	भाग्यनगर	पिंपळे महेंद्र हिरामन	हर्षनगर, बौध्द विहार जवळ नांदेड	9960785080
18	05-ब	भाग्यनगर	पावडे जयश्री निलेश	38, भाग्यनगर नांदेड	9423136177
19	05-क	भाग्यनगर	नेरलकर अपर्णा ऋषीकेश	यशोदिप, कैलासनगर, नांदेड	9822192530
20	05-ड	भाग्यनगर	खान फारुख अली इलीयाज खॉ	पीर बु-हाणनगर, गल्ली नं.18 नांदेड	9823882221
21	06-अ	गणेशनगर	भवरे शिलाबाई किशोर	शिलाबाई किशोर भवरे कैलासनगर नांदेड हाऊस नंबर 7-8-90	9422188554
22	06-ब	गणेशनगर	यन्नम राजेश लक्ष्मीनारायण	लेबर कालनी नांदेड	9764554999
23	06-क	गणेशनगर	देशमुख वैशाली मिल्हींद	1.7.541, रामचंद्रनगर चा भाग पावडेवाडी रोड नांदेड	8007775555 8007555555
24	06-ड	गणेशनगर	कनकदंडे महेश मारोतराव	कल्पवृक्ष पाटनूरकरनगर नांदेड	9422170155
25	07-अ	श्रावस्तीनगर	रायबोले ज्योती सुभाष	जयभीमनगर नांदेड	9420541010
26	07-ब	श्रावस्तीनगर	चव्हाण उमेशसिंघ अशोकसिंघ	रोड नं. 35, महावीर सोसायटी नांदेड	9011001009
27	07-क	श्रावस्तीनगर	पाटील संगीता विठ्ठल	हाऊसिंग सोसायटी शिवाजीनगर	9422170767
28	07-ड	श्रावस्तीनगर	खान अब्दुल अलीम खान अब्दुल जलील खान	हा.नं. 57 ब्लॉक नं. 22 लेबर कालनी, नांदेड	9763590323
29	08-अ	शिवाजीनगर	सोनाळे दुष्यंत गणेशराज	शिवाजीनगर नांदेड	9850194834
30	08-ब	शिवाजीनगर	येवनकर मोहिनी विजय	घर क्रं. 1.2.130 शिवाजीनगर नांदेड	9404069609
31	08-क	शिवाजीनगर	खान सलीमा बेगम नुरुल्ला खान	नयी आबादी, शिवाजीनगर नांदेड	9960477678
32	08-ड	शिवाजीनगर	गड्डम नागनाथ दत्तात्रय	1.12.159 गोक्लनगर. शिवाजीनगर नांदेड	9049031951
33	09-अ	नवा मोंढा	पवळे पुजा बालाजी	देवराव पवळे माग, बापुनिवास पांडूरंगनगर नांदेड	9923951713
34	09-ब	नवा मोंढा	स्वामी किशोर मल्लीकार्जुन	ए, 51ए, पोलीस हाऊसिंग सोसायटी शोभानगर नांदेड	8378003555 9422871435
35	09-क	नवा मोंढा	गाडीवाले मनमितकौर नरेंद्रसिंघ	मेन रोड, विष्णुनगर नांदेड	9422871981
36	09-ड	नवा मोंढा	तिडके प्रशांत विठ्ठल	गुरुकृपा निवास, रुपा गेस्ट हाऊस वसंतनगर नांदेड	9960784631

37	10-अ	दत्तनगर	गजभारे बापूराव नागोराव	कृष्णाई निवास, हिंगोली गेट नांदेड	9422187404
38	10-ब	दत्तनगर	शहाणे अल्का जगदीश	शहाणे ज्वेलर्स, दत्तनगर नांदेड	9421757594
39	10-क	दत्तनगर	पवार जयश्री परमेश्वर	घर नं. 10.1.377/8 पद्मजासिटी, फल्तेजंगपुर नांदेड	9421785555
40	10-ड	दत्तनगर	गाडीवाले विरेंद्रसिंघ जगतसिंघ	विष्णुनगर मेन रोड नांदेड	9422170171 9011000919
41	11-अ	हैदरबाग	सय्यद शेर अली अ. महेबुब अली	घर क्रं. 9.6.577, उमर कॉलनी, देगलुरनाका नांदेड	8888892061 9272168711
42	11-ब	हैदरबाग	आसिया बेगम अ. हबीब	9.5.196, तुराबनगर, देगलुरनाका नांदेड	9595555550
43	11-क	हैदरबाग	रझीया बेगम बाबु खान	9.6.734 देवीनगर देगलुर नाका नांदेड	9822445432
44	11-ड	हैदरबाग	खान म. मसुद अहेमद खान उस्मान खान	9.6.434, रहेमतनगर, देगलुर नाका नांदेड	9420415786
45	12-अ	उमर कॉलनी	अब्दुल सत्तार अ. गफुर	9.4.1097 बिलालनगर नांदेड	9422174451 9422174451
46	12-ब	उमर कॉलनी	शमीम बेगम शेख जावीद	हिलालनगर, टायर बोर्ड देगलुर नाका नांदेड	9763079207
47	12-क	उमर कॉलनी	अरशीन कौसर मोहम्मद हबीब	9.5.193, उमर कॉलनी देगलुर नाका नांदेड	9421812345
48	12-ड	उमर कॉलनी	अ. रशिद अ. गणी	उमर कॉलनीचा भाग देगलुर नाका नांदेड	9881778104
49	13-अ	चौफाळा / मदिनानगर	-	शांतीनगर, इतवारा नांदेड	-
50	13-ब	चौफाळा / मदिनानगर	कुरेशी रीहाना बेगम चाँद पाशा	घर क्रं. 9.4.1162, मदिनानगर देगलुर नाका नांदेड	8007000440
51	13-क	चौफाळा / मदिनानगर	अब्दुल शमीम अब्दुल्ला साब	मदिनानगर देगलुर नाका, इकरा शाळे जवळ नांदेड	9011157111
52	13-ड	चौफाळा / मदिनानगर	-	8.1.98, मंडाई नांदेड	-
53	14-अ	होळी	अ. लतीफ अ. मजीद	9.1.151 गणीमपरा, दारुल उलुम करबला रोड इतवारा नांदेड	9405824343
54	14-ब	होळी	शबाना बेगम मो. नासेर	मोहल्ला सय्यदान, होळी नांदेड	8446561110
55	14-क	होळी	फरहत सुलताना खुर्शीद अन्वर	6.1.239 कुंभार टेकडी होळी नांदेड	9028151810
56	14-ड	होळी	कोकूलवार नागेश गोविंद	गोविंद कोकूलवार, गिता निवास नांदेड	942251444
57	15-अ	इतवारा	कापुरे गितांजली रामदास	एनडी-151 चा भाग सिडको विल हडको वाघाळा नांदेड	8390111747
58	15-ब	इतवारा	अ. हफीज अ. करीम	7.1.155, मन्यार गल्ली बारा इमाम	9970796111
59	15-क	इतवारा	आयेशा बेगम शे. असलम	6.4.56, मन्यार गल्ली चौक, नांदेड	9922186407
60	15-ड	इतवारा	फारुख हुसेन कासीम पिरान	रजानगर, इतवारा केला मार्केट नांदेड	9890012253
61	16-अ	गाडीपुरा	रावत दिपकसिंग काशिनाथसिंग	यश अपार्टमेंट शास्त्री मार्केट एम.जी रोड नांदेड	9422189200
62	16-ब	गाडीपुरा	सोडी गुरुप्रितकौर दिलीपसिंघ	3.3.732, नगिनाघाट गुरुव्दारा महाविर चौक नांदेड	9923631313
63	16-क	गाडीपुरा	खालसा प्रकाशकौर सुरजितसिंघ	3.3.544 कनय्या कम्पाऊंड, यात्री निवास नांदेड	9960709077
64	16-ड	गाडीपुरा	रावत भानुसिंग गयादिनसिंग	4.5.71 शास्त्री मार्केट, गाडीपुरा नांदेड	8007000480
65	17-अ	गुरुव्दारा	तेहरा अमितसिंग गोपालसिंग	प्लॉट नं. 174, बोरबन फॅक्ट्री एरीया तेहरा निवास	9881797779
66	17-ब	गुरुव्दारा	मुथा कांताबाई प्रकाशचंद	मुथा निवास, मेन रोड वजिराबाद नांदेड	9822606782
67	17-क	गुरुव्दारा	यादव प्रभा इश्वरलाल	घर क्रं. 2.10.175 वजीराबाद ऑपे. एस.पी. ऑफिस नांदेड	9420055000
68	17-ड	गुरुव्दारा	नवाब गुरमितसिंघ ब-यामसिंघ	घर नं.3.3.95, चिखलवाडी गुरुव्दारा गेट नं. 2	9422131313
69	18-अ	खडकपुरा / देगांवचाळ	धबाले दिक्षा कपिल	घर नं. 2.3.238 गंगाचाल मिल एरिया नांदेड	9881887200

70	18-ब	खडकपुरा / देगांवचाळ	शोएब आफाख स. मजहर हुसेन	घर नं. 2.7.11, खडकपुरा नांदेड	7020332867 9595588893
71	18-क	खडकपुरा / देगांवचाळ	गोडबोले ज्योत्सना राजू	एनटीसी मिल एरया देगावचाळ नांदेड	9970793939
72	18-ड	खडकपुरा / देगांवचाळ	अ. फयीम अ. मुनीर	खडकपुरा नांदेड	9860720144
73	19-अ	वसरणी / कौठा	गायकवाड चित्रा सिध्दार्थ	एनडी 41 बीएच नं. 11.2.665 नंदीग्राम बुध्द विहार	9657251502
74	19-ब	वसरणी / कौठा	मोरे दिपाली संतोष	मु. वसरणी पो. सिडको ता.जि.नांदेड	9823124512
75	19-क	वसरणी / कौठा	गोरे शांता संभाजी	293 अंबिका निवास, जुना कौठा नांदेड	9923330000
76	19-ड	वसरणी / कौठा	काळे राजू गोविंदराव	52 कौठा (जुना) ता.जि. नांदेड	
77	20-अ	सिडको / वाघाळा	गूपिले बेबी जनार्दन	घर नं. 220/1286 बी सेक्टर ओमसाई निवास	
78	20-ब	सिडको / वाघाळा	जाधव श्रीनिवास नारायणराव	होऊस नं. 1.5.110 हाय कॉलनी, लेबर कालनी नांदेड	9420005000
79	20-क	सिडको / वाघाळा	देशमुख मंगला गजानन	एनडी 1 शिवाजी नगर घर नं. 7/14 सिडको नीवन नांदेड	9766211430
80	20-ड	सिडको / वाघाळा	घोगरे इंदुबाई शिवाजी	19-34 वाघाळा नांदेड ता.जि.नांदेड	9158290009 9404882347
81	20-इ	सिडको / वाघाळा	पाटील विनय विश्वांबर	आशीर्वाद, प्लॉट नं. 91 कल्याणनगर सिडको नांदेड	9823011144 9423511144

12. महत्वाचे नियंत्रण कक्षाचे दुरध्वणी. (कोड-02462)

अक्र	कार्यालय	नियंत्रण कक्षाचे दुरध्वणी क्रमांक	प्रमुख अधिकारी	मांबाईल क्रमांक
1	जिल्हाधिकारी कार्यालय नांदेड	235077	डॉ. विपीन इटनकर	235077 मो.7060731408
2	पोलिस अधिक्षक कार्यालय नांदेड	234503 234504	श्री विजयकुमार मगर	234503 234504 7774077100
3	महानगरपालिका, नांदेड	234461	डॉ. सुनिल लहाने	9764127477
4	जिल्हा परिषद नांदेड	234207	श्री शरद कुलकर्णी	8329053875
5	जिल्हा शल्यचिकित्सक, नांदेड	235711 234750	श्री भोसीकर निळकंठ	9890130465
6	1.उपवन संरक्षक, नांदेड 2.सहा.वनसंरक्षक, रोहयो/वन्यजीव(सा.वणीकरण)	246556	श्री अशिष ठाकरे, श्री मंकावाड (का.235562)	9405189629 (का.235562) टोल फि.155314
7	नांदेड पाटबंधारे विभाग द.नांदेड	260871	श्री पत्तेवाड सर	9923409498
8	उर्ध्व पैनगंगा प्रकल्प, विभाग नांदेड - 1 चैतन्यनगर	260820	श्री कुरुंदकर साहेब	9423441246
9	उर्ध्व पैनगंगा प्रकल्प, विभाग नांदेड - 6 चैतन्यनगर	261447	श्री कुरुंदकर साहेब मो.9423441246	श्री हुंडेकर, O.S.- 9049850566
10	उर्ध्व पैनगंगा प्रकल्प, विभाग नांदेड -8 चैतन्यनगर	260401	श्री शेख एस. एम.	मो.942324544
11	विष्णुपरी सिंचन भवन पूर नियंत्रण कक्ष,नांदेड	263870 263871	श्री आर. एच. भरड	9730816448 9730816416
12	जिल्हा माहिती अधिकारी, नांदेड	250137	श्री मीरा ढास	9702972151
13	राज्य परिवहन महामंडळ,नांदेड	260175,260621	श्री कत्रे हि.एस.	8275038417
14	जिल्हा समादेशक होमगार्ड	234261	श्री चिखलीकर	9822458411
15	विद्युत वितरण कंपनी नांदेड	287285,2869 04	श्री वाहने	7875764555
16	सार्वजनिक बांधकाम विभाग, नांदेड	253711	श्री जी.ए.राजपुत 897505285	श्री पालेपवाड मो.9421870740
17	कृषि विभाग जिल्हा परिषद, नांदेड	234767	श्री नांदरे साहेब	8408933779
18	जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी, नांदेड	284252 228900,259900	श्री आर बी. चलवदे	7588009838
19	आर.टी.ओ.कार्यालय, नांदेड	259200	विनोद सगरे	8605837070
20	अग्निशमन विभाग,मनपा नांदेड	252555	श्री रईस पाशा	9011000992
21	NDRF Cantrol Room, PUNE	02114	-	247000
22	नांदेड विमानतळ	02462	-	222800, 222799

9. आंध्रप्रदेशातील धरणांचे नियंत्रण कक्षाचे दूरधवणी.

अ. क्रं.	कार्यालयाचे नांव	कोड	कार्यालय
1.	जिल्हाधिकारी, निजामाबाद collector_nzbd@telangana.gov.in	08462	231026 निवास 231002 श्री श्रीधर-9491036912
2.	जिल्हाधिकारी, हैद्राबाद	040	23202833
3.	मूख्य अभियंता, हैद्राबाद (श्रीराम सागर प्रकल्प)	040	21610625, 24610515
4.	कार्यकारी अभियंता, हैद्राबाद (श्रीराम सागर प्रकल्प)	040	23326439
5.	श्रीरामसागर नियंत्रण कक्ष	08463	246131, 246151
6.	कार्यकारी अभियंता, श्रीरामसागर प्रकल्प आंध्रप्रदेश	08463	246146, 246127
7.	निजामसागर नियंत्रण कक्ष	08463	246146, 246127
8.	कार्यकारी अभियंता, पोचमपाड प्रकल्प	040	23326439 ज्यु.इंजि.मो.9948779282

9. भूकंप संबंधी माहितीसाठी दूरधवणी क्रमांक.

अ.क्र	कार्यालय	कोड	दूरधवणी	प्रमुख अधिकारी
1.	भूकंपमापक केंद्र, लातूर	02382	221490	
2.	स्वामी रामानंद तीर्थ विद्यापीठ, नांदेड,	02462 02462	225369 229242	प्रा. कृष्णा सर, मो. दिपक पानसकर मो.9422188767 dbpanaskara@yahoo.com टि. विजयकुमार मो.8087912034 Mail-vijay.srtmu@gmail.com
3.	एन जी आर आय, हैद्राबाद (National Geophysical Research Institute)	040	23434664 23434792 23434651 (फॅक्स)	डॉ. श्री नागेश (Scientist) मो.क्रं. 09440289075 Email: srinagesh@ngri.res.in
4.	आय आय आय टि हैद्राबाद(International Institute of Information Technology)	040	66531000	श्री प्रदिप कुमार फॅक्स : 66531413/23001413 मो.क्रं.7588423860 मो.क्रं. 09391131199 ramancharla@iiit.ac.in
5.	सायस कॉलेज नांदेड	02462	250465 251648	डॉ. प्रदिप वेस्नेकर मो.9421972240 फॅक्स 250465
6.	एम.जी.एम. कॉलेज, नांदेड			डॉ. श्रीनिवास औंधकर, संचालक, Astrology & Space Technology मो.9422171256

10. महानगरपालिकेच्या अधिका-यांची यादी.

अ. क्र.	अधिकार्याचे नाव	पदनाम	कार्यालय	मोबाईल नंबर
1	डॉ. सुनिल लहाने	आयुक्त	का.234405 नि.256405	9764127477 फॅ-232071
2	श्री शुभम क्यातमवार	उप आयुक्त (महसुल)	-	9511894512
3	श्री सुधीर इंगोले	उप आयुक्त (प्रशासन)	का.235710	9011001017
4	श्री विलास भोसीकर	उप आयुक्त (विकास)	-	9011000935
5	श्री अजितपालसिंघ संधु	उप आयुक्त (आरोग्य)	-	9011000965
6	श्रीमती शोभा वाघजी मुंडे	मुख्य लेखापरिक्षक	-	7028886374
7	श्री मनोज गर्जे	सहाय्यक संचालक (नगररचना)	-	7038274934
8	श्री गिरीष कदम	शहर अभियंता/का.अ. (सा.बां.वि)	-	9011000923
9	श्री माधव बाश्टी	का. अभियंता, बिएसयुपी/PMAY	-	9011000942
10	श्री अंधारे सुग्रीव	कार्यकारी अभियंता,(पा.पु/साबांवि)	-	9011000941
11	श्री सुनिल देशमुख	कार्यकारी अभियंता, (यांत्रिकी/विद्युत)	-	9011000960
12	श्रीमती अश्विनी नराजे	मुख्य लेखाधिकारी	--	8530862112
13	श्रीमती गिता ठाकरे	सहाय्यक आयुक्त,		9420239444
14	कु. श्रध्दा बबन उदावंत	सहाय्यक आयुक्त,(साबांवि/जनसं)		7030409752
15	श्री अजितपालसिंघ संधु	नगर सचिव / विधी अधिकारी/	-	9011000965
16	श्री डी.आर.बनसोडे	शिक्षणाधिकारी	-	9960889508 9404773669
17	डॉ. मिर्झा फरहतुल्ला बेग	आपत्ती व्यवस्थापन अधिकारी तथा उद्यान अधिक्षक	-	9011000950
18	श्री कलीम परवेज	का. अभि./ मल.नि./स्व.म.	-	9011000943
19	डॉ. सुरेशसिंह बिसेन	मुख्य वैद्यकिय अधिकारी	-	9011027192
20	श्री गुलाम सादेख	सहा.आयुक्त, स्वच्छता/ विशेष का.अधि.,स्वच्छ महा.अभि.कक्ष	-	9011000997
21	सौ. सविता खरपे (हारकर)	सहाय्यक आयुक्त (आस्था.)	-	7558216505
22	श्री संजय जाधव	सहा.आयुक्त, (पा.पु)	-	9011000939
23	श्री सदाशिव पतंगे	सिस्टम मॅनेजर	-	9011000977
24	श्री रमेश चौरे	स्टेडिअम व्यवस्थापक	-	9011000994
25	श्री अविनाश अटकोरे	सहा.आयुक्त(अतिक्रमन)		9011000940
26	श्री जगदिश कुलकर्णी	सहा.आयुक्त, सु.ज. व श.रो.यो.	-	9011001018
27	श्री संभाजी कास्टेवाड	सहाय्यक आयुक्त (कोंडवाडा)		9421757463
28	श्री रितेश रामदास बैरागी	सहा.आयुक्त क्षे.का. 1 तरोडा (प्रभाग क्र.1,2,3.तरोडा खु.बु.,सांगवी, मालटेकडी, हनुमानगड)	250723	8087489715
29	श्री डॉ. मिर्झा फरहतउल्ला बेग	सहा.आयुक्त क्षे.का.2- अशोकनगर (प्रभाग क्र.4,5,9,10. भाग्यनगर, नवामोंढा, दत्तनगर)	-	9011000950
30	श्री राजेश चव्हाण	सहा.आयुक्त क्षे.का.3 शिवाजीनगर (प्रभाग क्र.6,7,8 गणेशनगर, श्रावस्तीनगर, शिवाजीनगर)	238721	9595333181

31	श्री प्रकाश गच्चे	सहा.आयुक्त क्षे.का.4 वजिराबाद (प्रभाग क्र.15,16,17,18.गाडीपुरा, गुरुव्दारावजिराबाद,खडकपुरा,देगावचाळ)	-	8888801960
32	डॉ. मो.रईसोद्दीन	सहा.आयुक्त क्षे.का. 5 इतवारा (प्रभाग क्र.11,12,13,14. हैदरबाग, उमरकॉलणी, चौफाळा, मदिनानगर)	249608 230724	8888892063
33	श्री रावण सोनसळे	सहाय्यक आयुक्त, क्षे.का.क्र. 6 सिडको (प्रभाग क्र.19,20. सिडको, हडको, वाघाळा, कौठा, असरजन, असदवन, फत्तेजंगपुर, रहीमपुर)	226195, 225600	75075008888
34	डॉ. मो.रईसोद्दीन	पशु शल्य चिकीत्सक	229444	8888892063
33	श्री विलास पांचाळ मटपल्लेवार	भांडार अधीक्षक		9011000984
34	श्री सतिश ढवळे	उपअभियंता (विद्युत)	-	9011000949
35	श्री दिलीप आरसुडे	उप अभियंता (यांत्रिकी)	-	9011027186
36	श्री मनोहर दंडे	उप अभियंता (सा.बा.)	-	9011000954
37	श्री दिलीप टाकळीकर	उप अभियंता (स्व.महा.अभियान)	-	9011000995
38	श्री कुमार कुलकर्णी	प्र.सहा.आयुक्त (साबावि)		9011132444
39	श्री गौतम कवडे	प्र.सहाय्यक आयुक्त	-	9011000981
40	श्री कार्ले	ग्रंथपाल	230112, 284116,	8888847123
41	श्री अशोक सुर्यवंशी	प्रकल्प संचालक, सु.ज. व श.रो.यो.	--	7350011340
42	श्री रईस पाशा	अग्निशमन अधिकारी,	252555, 253101	9011000992
43	श्री शिवाजी बाबरे	उप अभियंता (सा.बा.)	-	9011000955
44	श्री अरुण शिंदे	उप अभियंता (सा.बा.)	-	7350011352
45	श्री ए.बी.कुलकर्णी	उप अभियंता(पा.पु.व मल)		9011000945
46	श्री रफतउल्ला खान	उप अभि.(पा.पु.व मल)	-	9011000959
47	श्री नंदकीशोर बोधनकर	उपअभि.(पा.पु.मल)		9011000956
48	श्री संघरत्न सोनसळे	उप अभि.(पा.पु.व मल)	-	9561887281
49	श्री दिलीप आरसुडे	उप अभि.(यांत्रिकी)	-	9011027186
50	श्री के.टी. शास्त्री	कार्य. अभियंता (पा.पु.मल)	-	9011027188
51	श्री र.मा. टाकळीकर	शाखा अभियंता (पा.पु.मल)	-	8888847095
52	श्री एम.पी. देशपांडे	शाखा अभियंता (पा.पु.मल)	-	9011000919
53	सौ. कानिंदे सुजाता शेषराव	उप. अभियंता, नगर रचना		7620980535
54	श्री झाकडे एस.एन.	सहाय्यक विधी अधिकारी	--	8888847137
55	श्री व्यंकटेश गोकुळे	क.अभियंता(कं) पंपींग मशिनरी	-	7385972954
56	कु. सुप्रिया मुलंगे	कनिष्ठ अभियंता,साबावि झोन 1	-	9422189568
57	श्री रविंद्र सरपाते	कनिष्ठ अभियंता,साबावि झोन 2	-	8055803984
58	श्री शेख जैनाद्दीन	कनिष्ठ अभियंता, साबावि झोन 4	-	9881524914
59	श्री किरण सुर्यवंशी	कनिष्ठ अभियंता, साबावि झोन 6	-	9545475777
60	सौ. जायभाये शिवकन्या	कनिष्ठ अभियंता,	-	7709512603
61	श्री गाडेगावकर	क.अभियंता(कं),पा.पु.मल झोन 1	-	8378984212

62	श्री स्वामी उत्तम	क.अभियंता(कं) पा.पु.मल झोन 2	-	8855857914
63	श्री संदिप पाटील	क.अभियंता(कं) पा.पु.मल झोन 4	-	9561414555
64	श्री जकीउल्लाखान	क.अभियंता(कं) पा.पु.मल झोन 6	-	9011911166
65	श्री साहेबराव जाधव	शिफ्ट इंजिनियर, जलशुध्दीकरण	-	7350011341
66	श्री सय्यद युनुस मैन्जोदिन	क.अभियंता	-	8329524663
67	श्री सुभाष तोपलवार	प्र. विद्युत निरीक्षक, झोन 1	-	8007221683
68	श्री रत्नाकर जोशी	प्र. विद्युत निरीक्षक, झोन 2,3	-	9921008619
69	श्री मोहन मेकलवार	प्र. विद्युत निरीक्षक, झोन 4	-	9096466413
70	श्री हनमंत गवळे	प्र. विद्युत निरीक्षक, झोन 5	-	8421891191
71	श्री विजय झडते	प्र. विद्युत निरीक्षक, झोन 6	-	7447781122
72	श्री हाफजउल्लाखान	क. अभियंता, नगर रचना	-	8421243481
73	श्री विजय कुलकर्णी	इ. निरीक्षक, नगररचना	-	9011000922
74	श्री जसपालसिंग तबेलेवाले	इ. निरीक्षक, नगररचना	-	83008847698
75	श्री रचपालसिंग शाहू	इ. निरीक्षक, नगररचना	-	8888801996
76	श्री रणजित जांधळे	इ. निरीक्षक, नगररचना	-	8308847694
77	श्री दंडेवाड	इ. निरीक्षक, नगररचना	-	9923360326
78	श्री गणेश शिंगे	स्वच्छता निरीक्षक	-	8888847131
79	श्री आनंद गायकवाड	स्वच्छता निरीक्षक	प्र.क्र.1 झो.1	9011027194
80	श्री व्ही.बी. कल्याणकर	स्वच्छता निरीक्षक	प्र.क्र.2 झो.1	9011000969
81	श्री विजय वाघमारे	स्वच्छता निरीक्षक	प्र.क्र.4 झो.2	9011027263
82	श्री नईम शेख	स्वच्छता निरीक्षक	प्र.क्र.5 झो.2	9822202081
83	श्री गणेश मुदीराज	स्वच्छता निरीक्षक	प्र.क्र.9 झो.2	9860017467
84	श्री रतनकुमार रोडे	स्वच्छता निरीक्षक	प्रक्र10 झो.2	8888801917
85	श्री एस.पी पाशमाड	स्वच्छता निरीक्षक	प्र.क्र.6 झो.3	9011000974
86	प्रियंका एंगडे	स्वच्छता निरीक्षक		8308847692
87	श्री बालाजी देसाई	स्वच्छता निरीक्षक		8308847691
88	श्री सय्यद जाफर	स्वच्छता निरीक्षक	प्रक्र11 झो.5	8380046631
89	श्री समी एम.ए.	स्वच्छता निरीक्षक	प्रक्र12 झो.5	9011000978
90	श्री दयानंद कवले	स्वच्छता निरीक्षक	प्रक्र13 झो.5	9011000975
91	श्री यशवंत ढगे	स्वच्छता निरीक्षक	प्रक्र14 झो.5	9011000968
92	श्री गोविंद थेटे	स्वच्छता निरीक्षक	प्रक्र15 झो.4	9011000972
93	श्री संजय जगतकर	स्वच्छता निरीक्षक		8380046629
94	श्री वसीम तडवी	स्वच्छता निरीक्षक		8888847122
95	श्री अतीक अन्सारी	स्वच्छता निरीक्षक		9011000973
96	श्री किशन वाघमारे	स्वच्छता निरीक्षक	प्रक्र- झो.6	8888801992
97	श्री रुपेश सरोदे	स्वच्छता निरीक्षक	प्रक्र18 झो.4	9823666374
98	श्री सतिष मुक्कापल्ले	स्वच्छता निरीक्षक	प्र.क्र.2 झो.1	7774977737
99	श्री शेख नईम शे. गफुर	स्वच्छता निरीक्षक	प्र.क्र.5 झो.2	9822202081
100	श्री जिलानी पाशा	स्वच्छता निरीक्षक	प्र.क्र.7 झो.3	9011000971
101	श्री किशन तारु	स्वच्छता निरीक्षक	प्र.क्र.8 झो.3	9970262853
102	श्री मोहन लांडगे	स्वच्छता निरीक्षक	प्रक्र16 झो.4	9370373846
103	श्री हाज खमर	स्वच्छता निरीक्षक	प्रक्र17 झो.4	8485866963

11. अत्यावश्यक सेवाची माहीती.

1. पोलिस स्टेशन व महत्वाचे पोलिस अधिकारी यादी.

अ. क्र	पोस्टे/ कार्यालयाचे नांव	कार्यालय दुरध्वनी 02462	अधिकाऱ्यांचे नांव	मोबाईल नंबर
1.	नांदेड शहर विभाग(dy.sp)	236550	श्री फसके साहेब	7387546840
2.	पोलिस उप अधिक्षक (नांदेड ग्रामीण)	240350	श्री धनंजय पाटील	7719077935
3.	वजीराबाद पोलीस स्टेशन	236500	श्री संदिप शिवले	9821692261
4.	शिवाजीनगर पोलीस स्टेशन	256520	श्री अनंता नरुटे	9823802677
5	भाग्यनगर पोलीस स्टेशन	261364	श्री अभिमन्यु सोळंके	9422242568
6	इतवारा पोलीस स्टेशन	236210/6510	श्री नरवाडे	9561045306
7	विमानतळ पोलिस स्टे.	221100	श्री ननवरे संजय	8805186113
8	सिडको,ग्रामीण पो.स्टे.	225373	श्री संदिप कच्छवे	9011320100
9	नियंत्रण कक्ष, पोलिस अधिक्षक कार्यालय, नांदेड	234720	नियंत्रण कक्ष कर्मचारी	234720
10	वाहतुक शाखा (शहर)	242486	पोनि- कदम व्हि.ए.	7083552233

2. मनपा प्रथमोपचार दल-

अ.क्र.	अधिकारी/ कर्मचा-याचे नाव	पद	मोबईल क्र.
1	डॉ. हनमंत रिठे / डॉ. कुंटरकर बालाप्रसाद	वैद्यकीय अधिकारी	9011027239 9011027193
2	श्री बाळकृष्ण चव्हाण	रुग्णवाहीका चालक	9921008622
3	श्री साईनाथ बांदेवाड	रुग्णवाहीका चालक	8378984188
4	श्री भारत बोडके	रुग्णवाहीका चालक	8888121542

3. रुग्णवाहीकांची यादी. मनपा व इतर रुग्णवाहिका :

(अम्बुलन्स सेवा- 102, अपातकालीन सेवा. टोल फ्रि-108)

अ. क्र.	रुग्णवाहिका चालकाचे नाव	रुग्णवाहीका थांबण्याचा पत्ता	फोन नं.
1.	श्री बाळकृष्ण चव्हाण	शिवाजीनगर दवाखाना, मनपा नांदेड	9921008622
2.	श्री साईनाथ बांदेवाड	शिवाजीनगर दवाखाना, मनपा नांदेड	8378984188
3.	श्री मुखेद अब्दुल	हैदरबाग पाणी टाकी नांदेड	808785950
4	श्री एजाज शेख	हैदरबाग पाणी टाकी नांदेड	7249842499
5	श्री राजु कल्याणकर	शिवाजीनगर नांदेड	9823851790
6	श्री गवते जानेश्वर	शिवाजीनगर नांदेड	9970210763
7	श्री रवि जाधव	शिवाजीनगर नांदेड	9850131314, 9763775535
8	श्री गजानन शिंदे	शिवाजीनगर नांदेड	9822615759
9	श्री कल्याण शिंदे	शिवाजीनगर नांदेड	9604849390
10	श्रीपत कांबळे	अश्विनी हॉस्पिटल नांदेड	9049888887
11	श्री राजेश माने	डॉ. वासरे, नांदेड	9922764718
12	श्री अनिल गुळवे	क्रियेडीव्ह सरकारी दवाखान्याजवळ, नांदेड	9665501391
13	श्री नागोराव गुंडले	यशोसाई हॉस्पिटल नांदेड	9822521946
14	श्री कपाळे	अपेक्षा हॉस्पिटल, नांदेड	9767605887
15	श्री वाघमारे	आधार हॉस्पिटल, नांदेड	9527126997
16	श्री अनिल सुर्यवशी	भगवती हॉस्पिटल, नांदेड	9767859374
17	श्री शिवराज भोजराज	गोकुळनगर, नांदेड	9403003935

5. **मनपा अग्निशमन दलाची यादी. (फोन नं.-02462-252555, टोल फ्री-101)**

अ.क्र.	नांव	पद	दूरध्वनी क्रमांक
1.	श्री शेख रईस	फायर ऑफिसर	9422873382 9011000992
2.	श्री दासरे केरोजी सिताराम	लिडिंग फायरमन	8888971300
3.	श्री एल.डी.घोरपडे	फायरमन	8421226700
4.	श्री आर.एम.गायकवाड	फायरमन	8421481345
5.	श्री एस.के.साळवे	फायरमन	738768694
6.	श्री निलेश निवृत्ती कांबळे	फायरमन	9579614699
7.	श्री एन.जी. माशनवार	दूरध्वणी चालक	8149747498
8.	श्री ज्ञानेश्वर सुर्यवंशी	फायरमन	7798077311
9.	श्री नरवाडे साहेबराव	सहा. फायरमन	8888271288
10.	श्री दिलीप दगडु खेडकर	वाहन चालक	8208711264
11.	श्री सुरेश तोटावार	वाहन चालक	9420848571
12.	श्री शंकर रानबा टारपे	वाहन चालक	9923677759
13.	श्री प्रकाश ताटे	पु.म./सहा .वाहन चालक	9850719987
14.	श्री विक्की ठाकूर	पु.म./सहा .फायरमन	9049778768
15.	श्री मो. साजिद अब्दुल खमर	पु.म./सहा .फायरमन	9823033230
16.	श्री सुरेश पंडित	पु.म./सहा .फायरमन	7385115462
17.	श्री विक्रम पंडीत	पु.म./सहा .फायरमन	9284339884

MIDC कार्यालयाचे अग्निशमन दल :- 02462-222101, 221101

अ.क्र.	नांव	पद	दूरध्वनी क्रमांक
1	मांगलकर ए.सी.	अग्निशमन केंद्र अधिकारी MIDC अग्निशमन दल	9421345236 8108077791

12. महापालिका डॉक्टरांची यादी.

नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका डॉक्टरांची लिस्ट :

अ.क्र.	डॉक्टरांचे नाव	तज्ञ सेवा	मोबाईल क्र.	फोन नं.
1	डॉ. शोभा तोष्णीवाल शिवाजीनगर,मातृसेवाकेंद्र	स्त्रीरोग तज्ञ	9325621838	
2	डॉ. प्रतिमा कदम, पोर्णिमा नगर दवाखाना	कान, नाक, घसा	9011027238	234834
3	डॉ. सचिन सिंघल, सांगवी दवाखाना	रेडीओलॉजिस्ट	7276991949	
4	डॉ. श्रुती कोटलवार, तरोडा दवाखाना	स्त्रीरोग तज्ञ	9075950166	
5	डॉ. अमीना रहेमान, खडकपुरा दवाखाना	स्त्रीरोग तज्ञ	942318988	
6	डॉ. सोनल ठाकुर, तरोडा दवाखाना	स्त्रीरोग तज्ञ	9923964100	
7	डॉ. अब्दुल राफे, हैदरबाग मातृसेवा केंद्र	जनरल फिजीशियन	9552587336	
8	डॉ. विनोद चव्हाण, सिडको दवाखाना	त्वचारोग तज्ञ	9011027245	
9	डॉ. रीझवान अहमद, करबला दवाखाना	जनरल	9552587340	
10	डॉ. माधुरी माग्गीरवार, अरबगल्ली दवाखाना	स्त्रीरोग तज्ञ	9011027237 986048006	
11	डॉ. कुंटुरकर बालाप्रसाद, नविन कौठा दवाखाना	बी.ए.एम.एस. फिजिशियन	9860810473	
12	डॉ. हनुमंत रीठे, डॉ. कल्याण पवार, जंगमववाडी दवाखाना	जनरल फिजिशियन बालरोग तज्ञ	996425494 8275136094	--
13	डॉ रितेश बिसेन, श्रावस्तीनगर दवाखाना	बालरोग तज्ञ	9850433391	--
14	डॉ. गजानन मुलगीरवार, विनायक नगर दवाखाना	बालरोग तज्ञ	9423440879	--

13. नांदेड शहरातील विविध खाजगी डॉक्टरांची यादी.
ऑर्थोपेडीक्स डॉक्टरांची यादी :

अ. क्र	डॉक्टरचे नाव	दवाखान्याचे नाव व पत्ता	प्रसुती खाटा	इतर खाटा	एकुण खाटे	फोन नंबर
1	डॉ.प्रकाश मोहनलाल भंडारी	भंडारी हॉस्पिटल डॉ.लेन	0	4	4	9823070091, 234733
2	डॉ.कैलाश उत्तमचंद पाटणी	पारस नर्सिंग होम डॉ.लेन	0	10	10	232177
3	डॉ.सुरेश टी.खुरसाळे	खुरसाळे हॉस्पिटल बडपूरा	5	13	18	232933 , 9422186496
4	डॉ.राजेन्द्र नागनाथराव तुंगनेवार	तुंगनेवार हॉस्पिटल सोमेश कॉलनी	4	16	20	238816 , 233232 , 9422170014
5	डॉ.सुरेश टी.खुरसाळे	रयत रुग्णालय सामेश कॉलनी	20	10	30	232933
6	डॉ.चव्हाण बाबु धानु	चव्हाण नर्सिंग होम हिगोली गेट		15	15	
7	डॉ.बंडेवार विजयकुमार शिवराम	साई अर्थोपेडीक हॉस्पिटल बोरबन		10	10	9823036768
8	डॉ. प्रकाश उध्दवराव चव्हाण	श्रीनिवास नर्सिंग होम हिं गोलीगेट		20	20	286809 , 284337 , 7038636888
9	डॉ. मनिष कत्रुवार	कत्रुवार हॉस्पिटल डॉ.लेन			0	9860720900
10	डॉ. विजयकुमार मुरलीधर चिचाणी	विजय हॉस्पिटल बोरबन		30	30	234291 , 9422414471
11	डॉ. अजय माधवराव बोजलवार	बोजलवार हॉस्पिटल,कैलासनगर		8	8	251717 , 250071
12	डॉ.गंगाधर पांचाळ	समर्थ आर्थोपेडीक, हिं गोलीगेट			0	9970054405
13	डॉ. दत्तात्रय एन.काळे	तुकामाई हॉस्पिटल, डॉ.लेन	10	20	30	9823081940 , 230940
14	डॉ. इरवंत पल्लेवाड	पल्लेवाड हॉस्पिटल, वाडीयार परिसर, शिवाजीनगर		15	15	
15	डॉ. मनिष शामराव नळदकर	नळदकर आर्थोपेडीक व डेंटल हॉस्पिटल, वजिराबाद		5	5	237560
16	डॉ. अशय धनाजीराव देशमुख	देशमुख जॉईंट रिप्लेसमेंट ट्रामा ऍन्ड रीहॅबीलेशन सेंटरसिटी, बसस्टॅडपुढे, डॉ.लेन		15	15	9320212301
17	डॉ. शंभुप्रसाद विजय केंद्रे	मोरया अॅक्सीटेंट स्पार्इन, श्रीनगर		6	6	9766750491
18	डॉ. स्वप्नील चक्रावार	चिंतामणी सुपर स्पेशालीटी हॉ.आयुर्वेदीक दवाखाना नांदेड		30	30	965771381

19	डॉ. देवेन्द्र एल. पालीवाल, डॉ. उमेश देशपांडे	यशोसाई अर्थोपेडीक हॉस्पिटल नविन कौठा		50	50	9890202828, 9823125401
20	डॉ. श्वेता प्रविन मोरे, डॉ. प्रविन मोरे	सहयाद्री क्रीटीकल केअर एन्ड मॅटर्निटी हॉस्पिटल, शिवाजीनगर	10	15	25	9545356633, 234222, 235222
21	डॉ. रमेश काशीनाथ वटमे	आरुष आर्थोपेडीक हॉस्पिटल, बोरबन वजिराबाद		10	10	9623922222
22	डॉ. रमेश काशीनाथ वटमे	तरोडा हॉस्पिटल, तरोडा नाका		8	8	9623922222
23	डॉ. महेश तुप्तेवार	तुप्तेवार हॉस्पिटल वाडीयार, शिवाजीनगर	5	5	10	9657577172
24	डॉ. प्रविण प्रल्हाद गोदवार	गादेवार हॉस्पिटल शिवाजीनगर	5	8	13	9850411231

बालरोग हॉस्पिटल

अ. क्र.	डॉक्टरचे नाव	दवाखान्याचे नाव व पत्ता	प्रसुती खाटा	इतर खाटा	एकुण खाटे	फोन नंबर
1	डॉ.आनंद अमृतराव देशपांडे	गोदा नर्सिंग होम म.अली रोड	8	2	10	9096802135
2	डॉ.अजित माधवराव गोपछडे	अमृतपथ बाल रुग्णालय डॉ.लेन	15	35	50	9423136842
3	डॉ.किशन नागनाथ बन्नाळीकर	बन्नाळीकर हॉस्पिटल डॉ.लेन	0	35	35	235733
4	डॉ.पी.डी.देशमूख	देशमूख हॉस्पिटल ईतवारा	2	8	10	9823153701
5	डॉ.जितेंद्र सुरेश हुंडीवाल	श्रीनाथ हॉस्पिटल वर्कशॉप	3	3	6	263300, 9011808977
6	डॉ.एन.भास्कर रामलू	भास्कर हॉस्पिटल गोवर्धन घाट	0	12	12	241154
7	डॉ.बालाप्रसाद सदाशिव धोंडगे	विवेकानंद बालरुग्णालय डॉ.लेन		18	18	9822864070
8	डॉ.लक्ष्मीकांत मथुरादास बजाज	बजाज हॉस्पिटल वजिराबाद		5	5	9921818188
9	डॉ.चोंडे सदाशिव सोनाजी	योगेश्वरी बालरुग्णालय शिवाजीनगर		20	20	9422170851
10	डॉ.पठान फेरोज अख्तर	मुजीब हॉस्पिटल सराफा		13	13	230141
11	डॉ.संदीप शांतीलाल सोनी	जिवनज्योत बालरुग्णालय कलामंदिर		8	8	234488
12	डॉ.केसराळे संतोष श्यामनगर	केसराळे बालरुग्णालय आयुर्वेदिक यशवंत नगर	5	10	15	9823230048, 8275510878
13	डॉ.बेंद्रीकर सुहास शिवराज	अष्टविनायक बालरुग्णालय आयुर्वेदिक हॉस्पिटल समोर		10	10	9423931474
14	डॉ.अशोक रावसाहेब मोरे	साई बाबा रुग्णालय चिखलवाडी कॉर्नर		15	15	232775
15	डॉ.वडजकर रक्मीनीकांत विश्वनाथ	विश्वप्रयाग हॉस्पिटल डॉ.लेन निवबॉर्न केअर		40	40	9422171037, 238004

16	डॉ.खान अनवर उल्लह	मासूम चिल्ड्रन हॉस्पिटल फुलेमार्केट		4	4	
17	डॉ.गच्चे दिपक संभाजीरावे	बालाजी बाल रुग्णालय कामाक्षी कॉम्प्लेक्स तरोडा नाका		15	15	9860070288
18	डॉ.गोविंद नागनाथराव येरावार	श्री निवास बाल रुग्णालय तरोडा नाका		15	15	9860170189 , 268808
19	डॉ.प्रशांत चंद्रकांत जाधव	सहयाद्री बाल रुग्णालय हिंगोली गेट		8	8	
20	डॉ.पंकज सत्यानारायण राठी	निरामय पेडाट्रिक क्रिटीकल केअर अॅण्ड स्परस्पेशलिटी हॉस्पिटल शिवाजी नगर		45	45	9010405263 ,240075
21	डॉ.फैरोज पठाण	द नांदेड चिल्ड्रेन हॉस्पिटल भक्ती बिल्डींग रेल्वे स्टेशन जवळ		25	25	9922802820
22	डॉ.संदीप पाटील बोखारे	केअर अॅण्डव्हांस निओनेटल केअर समाट नगर साठे चौक		65	65	7507777228
23	डॉ.शिवकूमर नारलावार	सि विनायक बाल रुग्णालय मेन रोड शिवाजी नगर		8	8	251112
24	डॉ.रुपेश पुंडलिक देशमूख	सेवा बाल रुग्णालय शिवाजीनगर		24	24	239199 , 9890904666
25	डॉ.श्रीराम गोविंदराव श्रीरामे	अंक्रू मॅक्स क्रिटीकेअर नवजात व बालरुग्णालय बोरबन		25	25	9325698915
26	डॉ.अजितसिंघ शरदसिंघ बैस	हायटेक अॅडव्हांस न्यु बॉर्न केअर सेंटर शॉप न.14 ते 21 दूसरा मजला सन्मान प्रेस्टीज स्टेशन रोड		30	30	242420
27	डॉ.शेख मोहम्मद साकेब	सेवा बालरुग्णालय देगलूर नाका		10	10	9923475063
28	डॉ.आशिष अग्रवाल	ईश्वर हॉस्पिटल कैलाश नगर		10	10	9423752289
29	डॉ.रमेश लिंगबाजी रेंगे डॉ.सविता रेंगे	रेंगे चाईल्ड हॉस्पिटल शिवाजी नगर		35	35	247042
30	डॉ.रूपाली निवृत्ती कल्याण	मथुराई बालरुग्णालय व प्रसुतीगृह सोमेश कॉलनी	10	15	25	9890165504 , 9766915816
32	डॉ.नवनाथ रावसाहेब जाधव	केअर मॅक्स मल्टिस्पेशलिटी अॅण्ड क्रिटीकल केअर हिंगोली गेट	10	40	50	7972172371
33	डॉ.खुरेशी मोहम्मद अख्तर	यशफीन चिल्ड्रेन हॉस्पिटल देगलूर नाका		5	5	
34	डॉ.गुमटे ईश्वर नारायण	वरद बाल रुग्णालय तरोडा नाका		8	8	9763606444

अतिदक्षता हॉस्पिटल

अ. क्र	डॉक्टरचे नाव	दवाखान्याचे नाव व पत्ता	प्रसुती खाटा	इतर खाटा	एकुण खाटे	फोन नंबर
1	डॉ.एस.बी.मोरे	धनवतंरी हॉस्पिटल डॉ.लेन	0	12	12	232388
2	डॉ.किशोर रमाकांत पबितवार	अश्विनी हॉस्पिटल शिवाजीनगर	0	45	45	235611
3	डॉ.व्यंकटेश रुक्माजी काबडे	आस्था हॉस्पिटल महावीर सोसाटी	0	25	25	7350333960
4	डॉ.व्यंकटेश रुक्माजी काबडे	आर.के.एम.हॉस्पिटल महावीर सोसायटी	0	5	5	235174
5	डॉ.शिरीष सखाराम अर्धापूरकर	अर्धापूरकर हॉस्पिटल चिखलवाडी	0	15	15	9823244396
6	डॉ.मृत्युंजय एम.महिंद्रीकर	महिंद्रीकर चेरु हॉस्पिटल डॉलेन		22	22	9890199495
7	डॉ.अरुण गुरुबसप्पा कट्टे	लोटस हॉस्पिटल डॉ.लेन		50	50	246677 , 9673423553
8	डॉ.गायकवाड शेषराव अमानराव	गोदावरी इन्सटीट्यूट अॅण्ड क्रिटीकल केअर मेडीसीन हिंगोली गेटजवळ	16	14	30	242545
9	डॉ.संजय साहेबराव कदम	आधार हॉस्पिटल शिवाजी नगर	10	60	70	9823088039
10	डॉ.त्रयंबक विठलराव दापकेकर	ग्लोबल सूपर स्पेशालिटी प्राचेत व विठाई हॉस्पिटल व्हिआयपी रोड		104	104	237560 , 252551 , 253677
11	डॉ.अतुल किशनलाला काबरा	विठाई हॉस्पिटल डॉ.लेन	5	51	56	9823125494 ,236004
12	डॉ.महादजी प्रल्हादराव बागल	काकांडीकर हॉस्पिटल उत्तरावर कॉम्प्लेक्स देगलूर नाका	6	18	24	7588526605
13	डॉ.सूनिल सदाशिवराव हाके	हाके हॉस्पिटल वजिराबाद प्रभात टॉकीज जवळ		4	4	9823028660 , 248660
14	डॉ.उमेश जनार्दन कोळेकर	आशा हॉस्पिटल परीमल नगर काबरा नगर	10	40	50	254540 , 9272504540
15	डॉ.सचिन तुकाराम सरोदे	व्हिजन हॉस्पिटल वाडीया शिवाजी नगर	3	17	20	9423138147
16	डॉ.सतीश ज.स्वामी	सिटी हॉस्पिटल शिवाजी नगर	10	20	30	233355, 9823385538
17	डॉ.भुरके बळीराम विश्वनाथ	श्री क्रिटीकल केअर अॅण्ड मल्टीस्पेशालिटी साठे चौक		50	50	9881120873

18	डॉ.शुभांगी संजय पतंगे	अपेक्शा मल्टीस्पेशलिटी अॅण्ड क्रिटीकल केअर सेंटर रेल्वे स्टेशन रोड	5	45	50	233577 , 233007
19	डॉ.अनंत सुर्यवंशी डॉ.विनायक कूलदीप	फिनीक्स मल्टीस्पेशलिटी अॅण्ड क्रिटीकल केअर सेंटर गोकूळ नगर	5	45	50	244577 , 244599
20	डॉ.अंकूश विठलराव देवसरकर	भगवती मल्टीस्पेशलिटी वाडीया परीसर शिवाजी नगर		50	50	9765895333, 241333
21	डॉ.नितीन सूभाषचंद्र सोनी	रुग्णसेवा मल्टीस्पेशलिटी हॉस्पिटल चैतन्य नगर	5	25	30	779878658
22	डॉ.स्वप्नील आढाव, डॉ.संकेत आढाव	आढाव हॉस्पिटल डॉ.लेन	10	35	45	247799, 247766 , 247755 , 7888247799
23	डॉ.ऋतुराज जाधव	यशोसाई हॉस्पिटल कौठा		100	100	202001 , 9075014610
24	डॉ.आशा पांडूरंग विभुतवार	स्वामी विवेकानंद हॉस्पिटल अण्णाभाऊ साठे चौक	10	40	50	
25	डॉ.साईबाबा माधवराव अंकूशकर	अष्टविनायक हॉस्पिटल डॉ.लेन	4	26	30	
26	डॉ.विवेक विश्वनाथ शेठे	यशश्री हॉस्पिटल डॉ.लेन		50	50	
27	डॉ.निलेश जयराम बास्टेवाड	रेणूकाई क्रिटीकल केअर हॉस्पिटल महाराणा प्रताप चौक	10	35	45	9730712666
28	डॉ.श्रीवल्लभ माधवराव कार्लेकर	अभ्युदय लाईफ केअर अॅण्ड सुपरस्पेशलिटी अण्णाभाऊ साठे चौक		50	50	9769363158
29	डॉ.श्याम गोविंदराव डवणे	नवोदय क्रिटीकल केअर हॉस्पिटल तरोडा नाका		20	20	9284549663
30	डॉ.माया रामनाथ लेंडे	नांदेड क्रिटीकल केअर हॉस्पिटल तरोडा नाका	5	35	40	9665590290
31	डॉ.नितीन लक्ष्मणराव पाईकराव	डेल्टा मल्टीस्पेशलिटी हॉस्पिटल सम्राट नगर साठे चौक	10	20	30	9224460211
32	डॉ.काबडे अजित व्यंकटेश	नारायण इन्स्टीट्यूट ऑफ सुपरस्पेशलिटी काबडे हॉस्पिटल शिवाजी नगर		50	50	7730097222
33	डॉ.संतोष रामराव जाधव	संजीवनी हॉस्पिटल वजीराबाद		50	50	242525, 9890619657

जनरल फिजीशियन हॉस्पिटल

अ. क्र	डॉक्टरचे नाव	दवाखान्याचे नाव व पत्ता	प्रसुती खाटा	इतर खाटा	एकुण खाटे	फोन नंबर
1	डॉ.गजेंद्र संतूकराव देशपांडे	व्यंकटाद्री हॉस्पिटल हडाको	0	5	5	228328
2	डॉ.अरुण दिगंबर मान्नीकर	मान्नीकर हॉस्पिटल चिखलवाडी	7	9	16	9422172022
3	डॉ.प्रकाश मोहनलाल भंडारी	भंडारी हॉस्पिटल डा.लेन	0	4	4	9823070091 , 234733
4	डॉ.एस.बी.मोरे	धनवंतरी हॉस्पिटल डॉ.लेन	0	12	12	232388
5	डॉ.बन अच्युत प्रसाद	प्रसाद हॉस्पिटल गोवर्धन घाट रोड	0	5	5	231833
6	डॉ.गिरीष अंबादास देशमुख	कहाळेकर हॉस्पिटल चिखलवाडी	0	3	3	237473 , 9422874335
7	डॉ.ब्रिजमोहन हरीराम भट्ट	भट्ट हॉस्पिटल सोमेश कॉलनी	1	4	5	9823244266 , 9421292739
8	डॉ.अनिल आर.तोष्णीवाल	तोष्णीवाल हॉस्पिटल डॉ.लेन	10	5	15	241198 , 9860192109
9	डॉ.अरुण बापूराव जाधव	जाधव हॉस्पिटल कैलाश नगर	4	0	4	251692
10	डॉ.किशोर रमाकांत पबितवार	अश्विनी हॉस्पिटल शिवाजी नगर	0	45	45	235611
11	डॉ.व्यंकटेश काबडे	आस्था हॉस्पिटल महावीर सोसायटी	0	25	25	7350333960
12	डॉ.गोविंद नरसिंग भट्ट	राधे गोविंद हॉस्पिटल शिवाजी नगर	0	5	5	9823197799
13	डॉ.व्यंकटेश रूक्माजी काबडे	आर.के.एम.हॉस्पिटल महावीर सोसायटी	0	5	5	235174
14	डॉ.नय्यर सूलताना	कादरी नर्सिंग होम ईतवारा	5	4	9	9422188182 , 245682
15	डॉ.शिरीष सखाराम अर्धापूरकर	अर्धापूरकर हॉस्पिटल चिखलवाडी	0	15	15	9823244396
16	डॉ.साहेबराव बाबाराव मोरे	मोरे हॉस्पिटल चिखलवाडी		5	5	232388 , 8888999147
17	डॉ.मृत्युंजय एम.महिंद्रीकर	महिंद्रीकर चेरु हॉस्पिटल डॉ.लेन		22	22	9890199495
18	डॉ.मोहिते मंजाजीराव विठ्ठलराव	मोहिते हॉस्पिटल डॉ.लेन		5	5	
19	डॉ.मनोज बाबूलाल कसलीवाल	महावीर सोसायटी व्हि.आय.पी. रोड		4	4	
20	डॉ.गणेश आर.वट्टमवार	जिवनलेखा हॉस्पिटल डॉ.लेन		4	4	9822549991 , 241800

21	डॉ.बाबुराव किशनराव करडीले	करडीले नर्सिंग होम गोवर्धन घाट		10	10	
22	डॉ.इसुकापल्ली सुभ्रमनियम शर्मा	शर्मा हॉस्पिटल हिं गोली गेट		5	5	285047
23	डॉ.गायकवाड शेषराव अमानराव	गोदावरी इन्स्टीट्यूट अॅण्ड क्रिटीकल केअर मेडीसीन हिं गोली गेट जवळ	16	14	30	242545
24	डॉ.संतोष रामराव जाधव	संजीवनी हॉस्पिटल वजिराबाद		50	50	
25	डॉ.दिपक नारायण गोरे	गोरे हॉस्पिटल बसस्टॅण्ड उडानपूल		5	5	9423657099
26	डॉ.सुनिल सदाशिवराव हाके	हाके हॉस्पिटल वजिराबाद प्रभात टांकीजजवळ		4	4	9823028660 , 248660
27	डॉ.प्रमोद विरभद्र धोंडे	धोंडे न्यूरोकेअर अॅण्ड रिसर्च सेंटर मॅटर्निटी होम शिवाजी नगर	4	12	16	
28	डॉ.राम धोंडीबा मदने	श्रीकृष्णा हॉस्पिटल तरोडा नाका		15	15	
29	डॉ.भुरके बळीराम विश्वनाथ	श्री क्रिटीकल केअर अॅण्ड मल्टीस्पेशलिटी अण्णा भाऊ साठे चौक		50	50	
30	डॉ.फारुख बशीर घंची	युनिव्हर्सल हॉस्पिटल शहिद टिपुसुलतान रोड बरकत कॉम्प्लेक्स		10	10	8983033348
31	डॉ.अब्दुल रफीक अब्दुल रज्जाक	पल्स हॉस्पिटल सहयोग नगर		10	10	261616 , 9970572746
32	डॉ.नितीन सूभाषचद्र सोनी	रुग्णसेवा मल्टीस्पेशलिटी हॉस्पिटल चैतन्य यनगर	5	25	30	
33	डॉ.सोहेल अंजूम म.सत्तार	गेटवेल हॉस्पिटल टिपू सूलतान रोड बिल्डींग घांची देगलूर नाका		10	10	9689220905
34	डॉ.सतीश आर.मामीडवार	मामीडवार हॉस्पिटल वजिराबाद		5	5	9422871271
35	डॉ.पुरुषोत्तम राधाकीशन दाड	श्री द्वारका हॉस्पिटल बोरबन		25	25	
36	डॉ.महेश अंबादास देशमूख	सुश्रुषा कहाळेकर हॉस्पिटल गुरुद्वारा		3	3	
37	डॉ.राजेश हरीप्रसाद तोष्णीवाल	जिवंतीका हॉस्पिटल मगनपूरा	8	2	10	9890975035
38	डॉ.काबदे अजित व्यंकटेश	नारायण इन्स्टीट्यूट ऑफ सूपरस्पेशलिटी काबदे हॉस्पिटल शिवाजी नगर		50	50	7730097222

14. नांदेड शहरातील शासकिय रुग्णालय :-

अ. क्र.	कार्यालयाचे नांव	कार्यालय (02462)	अधिकाऱ्यांचे नांव	मोबाईल नंबर
1.	डॉ. शंकरराव चव्हाण शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय, विष्णुपुरी, नांदेड	229277 Fax-229275	डॉ.काननबाला येळीकर	9823270103 Email id- gmcnanded@ rediffmail.com
2.	गुरु गोविंदसिंघजी स्मारक रुग्णालय, नांदेड.	234750 235711	डॉ. भोसीकर निळकंठ	9890130465 Email id- cs_nanded@ rediffmail.com
3	आयुर्वेदिक रुग्णालय नांदेड	232867	डॉ. यशवंत पाटील	9422171172

15. रक्तपेढी.

अ. क्र.	डॉक्टरांचे नाव	ब्लड बँक	पत्ता	फोन नं.
1.	डॉ. नोमुलवार मो. 83800758117	इंडीयन रेडक्रॉस सो., पारसी अंजूमन ब्लड बँक	तरोडेकर मार्केट वजीराबाद नांदेड	236699
2.	डॉ. तोंडे- मो.9637222953	गोळवलकर ब्लड बँक, बंदाघाट	पी.एन. कॉलेज रोड बंदाघाट नांदेड	243300
3.	डॉ. प्रसाद मो.9145432525	गुरु गोविंदसिंघजी रुग्णालय नांदेड	म.न.पा. मुख्य कार्यालयासमोर	235711
4.	डॉ. विवेक वल्गर 8983679247	अर्पण ब्लड बँक	वाडीयार फॅक्ट्री नांदेड	241587, 245555
5.	डॉ. प्रसाद	गुरु गोविंदसिंघजी ब्लड बँक, नांदेड	आयुर्वेदिक कॉलेज समोर, नांदेड	233332
6	जिवन आधार ब्लड बँक	जिवन आधार ब्लड बँक	आयुर्वेदिक कॉलेज समोर, नांदेड	234044, 234045
7	हुजुर साहेब ब्लड बँक	हुजुर साहेब ब्लड बँक	संतकृपा मार्केट, गुरु गोविंदसिंग रोड, नांदेड	248888, 239999
8	डॉ. शंकरराव चव्हाण शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय,	डॉ. शंकरराव चव्हाण शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय,	विष्णुपुरी, नांदेड	235711 234702
9	नांदेड ब्लड बँक	आधार हॉस्पिटल समोर	शिवाजीनगरनांदेड	230810

16. जिवरक्षक दल.

1. गोदावरी सेवाभावी संस्था, नांदेड :

अ.क्र.	नांव	पदनाम	भ्रमणधवनी क्रं.
1.	श्री सय्यद नूर स.एकबाल	अध्यक्ष	9890750339
2.	श्री शेख अखील शेख रजाक	-	9766155801
3.	श्री सय्यद मुश्ताक स.नुर	-	9975809933
4.	श्री स. अशपाक स.नूर	-	9049883683

2. महागोदावरी जिवरक्षक दल व सेवा भावी संस्था, नांदेड :

अ.क्र.	नांव	पदनाम	भ्रमणधवनी क्रं.
1.	श्री शेख उमर	अध्यक्ष	
2.	श्री शेख रशीद शेख बशीर	उपाध्यक्ष	8975728414
3.	श्री सय्यद नुर सय्यद इकबाल	सचिव	9890750339

3. गंगापुत्र मच्छीमार सहकारी संस्था म. नांदेड :

अ.क्र.	नांव	पदनाम	भ्रमणधवनी क्रं.
1.	श्री सतिश नंदाने	अध्यक्ष	9325360555
2.	श्री राजु सोनाजीराव लहाने	सचिव	9767546494

4. गंगापुत्र जिवरक्षक दल गाडीपुरा, भोईगल्ली, नांदेड :

अ.क्र.	नांव	पदनाम	भ्रमणधवनी क्रं.
1.	श्री सुभाष नागोजी कुकडे	अध्यक्ष	9423438012
2.	श्री दशरथ संतराम कुकडे	सचिव	7741920501

17. नांदेड विमानतळाची माहिती.

अधिकार्याचे नाव व पद	मोबाईल क्र.	कार्यालय दुरध्वनी
श्री राजेश जिवन, एअरपोर्ट संचालक	9980914260	02462-223402 फॅक्स- 223403
श्री अमरदिपसिंग तेहरा टर्मिनल मॅनेजर / मुख्य सुरक्षा अधिकारी	9021842928	02462-221182
श्री सुरेश कर्ता, फायर ऑफिसर	8767130305	02462-223302
एटीसीओ रुम, एएआय.	-	02462-223404

18. नांदेड रेल्वे व बसस्थानक दुरध्वनी क्रमांक

पदनाम व अधिकार्यांचे नांव	दुरध्वनी क्रमांक	
	भ्रमणध्वनी	कार्यालय
श्री टी. राभा विभागीय रेल्वे व्यवस्थापक	9730471000	260333
श्री.राजेश शिंदे जनसंपर्क अधिकारी	9096071936	223910
श्री कालीचरण स्टेशन मॅनेजर	9730471914	231903
रेल्वे नियंत्रण कक्ष	9730471955	-
रेल्वे आरक्षण	--	135 / 233002
रेल्वे चौकशी	--	131 / 139
नांदेड बसस्थानक चौकशी क्रमांक	आगार प्रमुख- व्यवहारे साहेब 02462 234626	234466 234626

19. सर्प मित्र म.न.पा, नांदेड क्षेत्रीय कार्यालया अंतर्गत यादी :

अ. क्र.	सर्प मित्राचे नांव	पत्ता	भ्रमणध्वनी क्रमांक
1.	श्री प्रल्हाद शिंदे	पूर्णारोड, साईबाबा नगर, नांदेड	9823166261
2.	श्री भागवत चंद्रशेखर	काबरा नगर, नांदेड	9421766021
3.	श्री शंकर डोकुलवार	तेहरानगर, नांदेड	9970262206
4.	श्री संजय आडगुलवार	दत्तनगर, नांदेड	9763123485
5.	श्री राजुसिंह परमार	जुना कौठा, नांदेड	8605597678
6.	श्री दिगंबर उदगीरे	असर्जन, नांदेड	9767214389
7.	श्री गजूसिंह ठाकूर	जूना कौठा, नांदेड	8087408746
8.	श्री प्रसाद शिंदे	पूर्णा रोड, नांदेड	9011307854
9.	श्री विनोद कुट्टे	काळेश्वर, विष्णुपुरी, नांदेड	9921319526
10.	श्री मारोती गंगे	-	9922723984
11.	श्री आकाश	कौठा, नांदेड	9405383143

20. एन.सी.सी. महाविद्यालयाची यादी :

अ. क्र.	महाविद्यालयाचे नांव व पत्ता	एन.सी.सी.चे प्रभारी प्राध्यापक	कार्यालय	भ्रमणध्वनी क्रमांक
1.	नेताजी सुभाषचंद्र बोस महाविद्यालय	श्री शिवदत्त विभुते	242017	9422877000
2.	यशवंत महाविद्यालय, नांदेड	डॉ. एस.एस. सानवने डॉ. शिवराज बोकारे	254487	-
3.	पिपल्स महाविद्यालय, नांदेड	डॉ. अशोक सिध्देवार	253511, 251891	9403067492
4.	सायन्स महाविद्यालय, नांदेड	डॉ. प्रदिप वैस्नेकर डॉ. डी.डी. पवार	250465 9890699055	9421972240/ 7588423860
5.	संत गाडगे महाराज महाविद्यालय, लोहा	श्री बालाजीसिंग ठाकूर	242787	9325220661
6.	श्री शिवाजी महाविद्यालय कंधार	श्री सावंत	02466 223446	9420073159
7.	लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालय, धर्माबाद	श्री कॅप्टन अब्दूल माजीद	244108	9860860456
8.	बळीराम पाटील महाविद्यालय, किनवट	काङ्गी सय्यद शिजाऊद्दीन	02469 222040	976721219
9.	देगलूर महाविद्यालय, देगलूर.	श्री सिकंदर देसाई	02463 255074	9420847786
10.	वसंतराव नाईक वसरणी	श्री कानडे नागनाथ		9422719372

21. स्वयंसेवी संस्थांची यादी :

अ.क्र.	संस्थेचे नांव	संपर्क व्यक्ती	फोन क्र.	मोबाईल क्र.
1.	रेडक्रॉस सोसायटी, वजीराबाद	श्री किरण चिद्रावार	8380075819	9823131401
		डॉ. डी.बी. देशमुख	236699	9850947545
		अशोक कलंत्री		9226799785
2.	लायन्स क्लब	श्री नयनजित रामगडीया	--	9325612016
		श्री लक्ष्मण सिंगेवार	237857	9325621050
		श्री सुनिल भारतीया	--	9923045415
		श्री अब्दूल रुफ	--	9422170400
		शंकर चौधरी	237857	
3.	रोटरी क्लब	श्री उमेश सारस्वत	--	9422186198
		श्री किशोर पावडे	--	9422189089
		डॉ. दिवेंद्रसिंग पालीवाल	--	9823125401
4.	लायनेस क्लब	सौ.कल्पना कासलीवाल	--	9423693637
		सौ.सुनिता कौडगे	--	--
5.	लायन्स क्लब मिड टाउन, नांदेड	श्री रवी कासलीवाल	--	9422170753
		नरेश ओरा	--	9422171680
6.	गुरुद्वारा बोर्ड	स.गुरुविंदरसिंघ वाधवा अधिक्षक गुरुद्वारा बोर्ड, नांदेड.	241266	9607401313
		थानसिंघ बुगई, सहाय्यक अधिक्षक	--	9860090335

22. शासकीय विश्राम गृह :

विश्राम गृह	दुरध्वणी क्र.	संपर्क व्यक्ती व्यक्ती
सार्वजनिक बांधकाम विभाग जुने	253500	-
व्हीआयपी नवीन (देवगिरी)	252473	शेख अमीर, मो. 9860212271
अजिंठा/एलोरा	254150	9764917017- इंजिनियर
पाटबंधारे विभाग (तपोवन)	253107	-
विष्णुपूरी प्रकल्प (असर्जन)	229285	-
विश्राम गृह (सिंचन)	253107	श्री भानेगावकर, शाखा अभियंता मो. 9422188551
विश्राम गृह (कडा)	252473	-

23. गॅस एजन्सी.

अ.क्र	एजन्सीचे नांव	कार्यालय	दुरध्वनी
1.	रेणुका देवी गॅस एजन्सी	आनंद नगर,नांदेड	287372 9623224365
2.	महावीर गॅस एजन्सी	वजीराबाद	236888, 233233
3.	सावली गॅस एजन्सी	शिवाजी नगर,नांदेड	238200, 251158
4.	शितला गॅस एजन्सी	गोवर्धन घाट रोड,	9422172282
5.	उज्जल गॅस एजन्सी	नवीन मोंढा	287400.287401
6.	अस्मिता गॅस एजन्सी	शिवाजीनगर	9422765298
7.	शमा इंडियन गॅस	स्टेडियम	245549,245569

24. मंगल कार्यालये.

अ.क्र.	नांव	दुरध्वनी/मोबाईल
1.	रेड्डी गार्डन ऍन्ड फंक्शन हॉल, मालेगावरोड, तरोडा खु.	9422870814
2.	दुर्वाकुर फंक्शन हॉल, मालेगावरोड, तरोडा खु.	9422871816
3.	स्वयंवर मंगल कार्यालय राधीकनगर, तरोडा खु.नांदेड	9422136774
4.	राज मंगल कार्यालय, वेदांत नगर नांदेड	9561970096
5.	सौभद्र मंगल कार्यालय,संभाजीनगर तरोडा बु.नांदेड	9422141665
6.	श्री कृष्ण मंगल कार्यालय, किशननगर तरोडा बु.,नांदेड	9422173665
7.	मारवाडी धर्मशाळा वजीराबाद,नांदेड	-
8.	शुभम हॉल पुर्णा रोड,नांदेड	-
9.	स्वयंवर इन सिडको नविन,नांदेड	-
10.	साई हॉल सिडको बसस्टॉप जवळ नविन,नांदेड	-
11.	माहेश्वरी मंगल कार्यालय, कौठा	8806137756
12.	आर्यवैश्य समाज मंगल कार्यालय सिडको मोंढा	9850986133
13.	दत्तकृपा मंगल कार्यालय, हडको	8975828379
14.	ओम गार्डन, नविन कौठा, नांदेड	9890893847
15.	डिलक्स फंक्शन हॉल, देगलुर नाका, नांदेड	-
16.	हैदर गार्डन, देगलुर नाका, नांदेड	-
17.	आयशा फंक्शन हॉल	9960425466
18.	आमेर फंक्शन हॉल	9270608040
19.	गोल्डन फंक्शन हॉल देगलुर नाका, नांदेड	9422188577
20.	रॉयल गार्डन	9096559991
21.	न्यु फेमस फंक्शन हॉल	7276140999

साधन सामग्रीची यादी.

25. अग्निशमन विभागातील साधन सामग्रीची यादी.

अ.क्र.	साहित्याचे नाव	विवरण	एकुण
1.	व्हेईकलस् / वाहन	वॉटर टेंडर- एमएम26एच-7763, एमएम26एच-7765, एमएम26एच-6828, एमएम26एच-8926(मीनी वॉटर मिस्ट)	04
		रेस्क्यु टेंडर- एमएम26एच-7764	01
		वॉटर/रेस्क्यु टेंडर- एमएम26एडी-3492 (देवदुत)	01
		फायर बुलेट- एमएम26एच-466, एमएम26एच-467	02
2.	पब्लीकअनाऊन्समेंट	मेगाफोन	02
3.	PPE's	लाईफ जॅकेटस्	10
		लाईफ बाय	10
		डायविंग सुट	-
		बी.ए. सेट(श्वसन यंत्र)	02
		जंपींग नेट	01
4.	फायर फ्लायटींग इन्क्युपमेंटस्	फोम कमपुंड (20 लिटर जेरी कॅनस)	700ली.
6.	लायटींग सिस्टम	पोर्टेबल एमरजन्सी लाईटींग सिस्टम एम आय टी 4500 जनरल	04
7.	स्पेशल पर्पज इन्क्युपमेंट ऍन्ड रेस्क्यु रीलेटेड इन्क्युपमेंट	बोल्ट कटर	01
		चैन शॉ कटर	02
		मेटल कटर	01
		Gas Cutter	01
		लिफ्टींग पुली मशिन	03
8	लॅडर	एक्सटेंशन लॅडर	01
		हुक लॅडर	-
9	इतर साहित्य	टेन्ट 80 केजीएस	01
10		स्ट्रॅचर फोल्डींग (एँल्युमिनीयम)	05
11		रेडीयम जॅकेट	-
12		वायररोप 10 एमएम (दोन्ही टोकास राऊंड टेप)	01
13		वायररोप 8 एमएम (दोन्ही टोकास राऊंड टेप)	01
14		फायरमन एक्स विथ इन्सुलेटेड हँडल	02
15		पि.व्ही.सी. हँडग्लोज	10
16		सेफटी गॉगल	-
17		फायबर बोटी इंजिनसह	01
18		रबरी बोटी इंजिनसह	-
19		रेस्क्यु रोप 8,10,12,14 एम.एम. मीटर	220मी
20		फ्लोटिंग वॉटर पंप	01
22		नायलोन रोप (रेस्क्यु)	30kg
23		बॉब रोप 12 mm	200 मी.
24	Fast Act 2 Kg	6 नग	
25	पोर्टेबल पंप एम एफ पी 275 डी (डिझेल)	01	
26	लायटींग सिस्टम	पोर्टेबल एमरजन्सी लाईटींग सिस्टम मॉडेल mit 4500	05

26. यांत्रिकी विभागाकडे उपलब्ध साधन सामग्री.

अ. क्र.	वाहनाचा क्रमांक	वाहनाचा प्रकार	वापर	वाहन चालकाचे नाव	कार्यरत ठिकाण	मोबाईल क्र.
1.	MH-26-R-559	निस्सान सन्नी कार	मा. आयुक्त	श्री नंदकुमार लंगडे	मुख्य इमारत	9921008621
2.	MH-26-R-0570	टोएटा कार	मा. विरोधिपक्ष नेता	श्री गणेश बोधले	मुख्य इमारत	9552587331
3.	MH-26-J-1111	मारुती बलेनो कार	मा. उपआयुक्त (महसुल)	श्री शेख सलीम	मुख्य इमारत	9860225377
4.	MH-26-Q-7000	अॅसेंट कार	मा. स.स.न.र.	श्री कैलास पावडे	मुख्य इमारत	9850778704
5.	MH-26-Q-5000	अॅसेंट कार	मा.नगररचना	श्री संजय ढेंगळे	मुख्य इमारत	9922979000
6.	MH-26-R-1177	अॅसेंट कार	मा.का.अ.बांधकाम वि.	श्री प्रभाकर शिंदे	मुख्य इमारत	9011027250
7.	MH-26-R-9009	अॅसेंट कार	सहा.अस्थापना	श्री राजेश अमृतवार	मुख्य इमारत	8888865985
8.	MH-26-E-1556	महिंद्रा & महिंद्रा जिप	पोलीस पथक	श्री आंबिया खान	मुख्य इमारत	9823822902
9.	MH-26-E-1557	महिंद्रा & महिंद्रा जिप	स्वच्छता वि.	श्री कैलास कांबळे श्री नसिम खान	मुख्य इमारत मुख्य इमारत	9860225377 --
10.	MH-26-5555	कमांडर जिप	पाणी पुरवठा	श्री कंदी	काब्रानगर	9028063787
11.	MH-26-B-4504	टाटा टेम्पो	पाणी पुरवठा विभाग	श्री सादीक अली	काब्रानगर	9028063787
12.	MH-26-H-7350	लिलॅंड टिप्पर	मनपा जेसिबी सोबत	श्री संभा ठाकुर	काब्रानगर	9623469984
13.	MH-26-B-4508	टाटा वॉटर टॅंकर	पाणीपुरवठा विभाग	श्री राजु लोकडे (प्रभारी)	वर्कशॉप पाण्याची टाकी	9325263392
14.	MH-26-E-3103	ट्रॅक्टर	पाणी पुरवठा विभाग	श्री नवनाथ पावडे	काब्रानगरटा की	8180077666
15.	MH-26-E-3107	ट्रॅक्टर	पाणी पुरवठा विभाग	श्री स. अर्शद स. बाबु	गांधीपुतळा पाण्याची टाकी	8888589091
16.	MH-26-E-3104	ट्रॅक्टर	पाणी पुरवठा विभाग	श्री फारुख अली	गांधीपुतळा पाण्याची टाकी	7028102897
17.	MH-26-B-4506	टाटा वॉटर टॅंकर	पाणीपुरवठा विभाग	श्री भारत बोडके श्री रामेश्वर वाघमारे	गांधीपुतळा पाण्याची टाकी	8888121542 7709285545

18.	MH-26-B-4503	टाटा टेम्पो टॅकर	पाणी पुरवठा विभाग	श्री महेबुब	गांधीपुतळा पाण्याची टाकी	968906323 1
19.	MH-26-E-3105	ट्रॅक्टर	स्वच्छता विभाग	श्री दिपक सुर्यवंशी	फवारणी मशिन	9623168700
20.	MH-26-E-3106	ट्रॅक्टर	स्वच्छता विभाग	श्री रत्नाकर	फवारणी मशिन	7028345259
21.	MH-26-E-3108	ट्रॅक्टर	स्वच्छता विभाग	श्री राजेश गजभारे	फवारणी मशिन	9673465628
22.	MH-26-H-7360	लिफ्ट टिप्पर	बांधकाम विभाग	श्री राजेश बेलसलवार	स्टेडीयम	9922653610
23.	MH-26-E-1796	ट्रॅक्टर	उद्यान	श्री नामदेव यल्लारे (प्रभारी) श्री मिलींद इंगोले	उद्यान विभाग	9623655277 9823678402
24	MH-26-B-4880	हॅड्रॉलीक लॅडर	विद्युत विभाग	श्री बालाजी लोणकर	मुख्य इमारत	965766568
25	MH-26-R-172	जेसिबी मशिन	स्वच्छता विभाग	श्री मालु कांबळे	आपत्कालीन. वि	9552529742
26	MH-26-BC-7720	जेसिबी मशिन	स्वच्छता विभाग	श्री शिवाजी केंद्रे	आपत्कालीन. वि	9552529743
27	MH-26-AD-1473	सक्शन मशिन	मलनिसा:रण विभाग	श्री जावेद	स्वीमींगपुल	9761902316
28	MH- AD-1368	सक्शन मशिन	मलनिसा:रण विभाग	श्री सुभाष शेळके	स्टेडीयम ड्रेनेज विभाग	9600536015
29	MH- AD-2024	जेटिंग मशिन	मलनिसा:रण विभाग	श्री पंडीत निवडुगे	स्टेडीयम ड्रेनेज विभाग	9923676659
30	MH-26-BE-5502	छोटे जेटिंग	मलनिसा:रण विभाग	श्री संतोष गजभारे	ड्रेनेज विभाग	8668987254
31	MH-26-BE-5503	छोटे जेटिंग	मलनिसा:रण विभाग	श्री अल्ताफ	ड्रेनेज विभाग	8999753419
32	MH-AD-1360	सक्शन मशिन	मलनिसा:रण विभाग	श्री मोहन गजभारे(प्रभारी)	रेल्वे स्टेशन	8698190575
33	MH-26-8159	सक्शन मशिन	मलनिसा:रण विभाग	श्री नागोराव हनमंते	सिडको	8860116849
34	MH-26-H-7320	सक्शन मशिन	मलनिसा:रण विभाग	श्री रामेश्वर वाघमारे	क्षेत्रियकार्याक्र .3	9011263690
35	MH-26-H-7253	जेटिंग मशिन	मलनिसा:रण विभाग	श्री राजु कांबळे	काबरानगर	8657840945
36	MH- AD-1361	जेटिंग मशिन	मलनिसा:रण विभाग	श्री किशन चिभडे	स्टेडीयम ड्रेनेज विभाग	8308030931
37	MH-26-BE-5504	छोटे जेटिंग	मलनिसा:रण विभाग	श्री श्रीनिवास वडजे	रेल्वेशस्टेन	9552299091
38	MH-26-BE-5571	छोटे जेटिंग	मलनिसा:रण विभाग	श्री सचिन इंगोले	ड्रेनेज विभाग	7262889801

39	MH-26-N-1753	फोर्स अम्बुलन्स	शिवाजीनगर दवाखाना	श्री अशोक देखमुख श्री साईनाथ बादेवाड	शिवाजीनगर दवाखाना	9921704001 9075905527
40	MH-26-N-8935	वॅक्सीन व्हॅन	जंगमवाडी दवाखान	श्री संजय शिंदे	जंगमवाडी दवाखान	9764301277
41	MH-26-N-1754	फोर्स अम्बुलन्स	हैदरबाग दवाखाना	श्री एजाज अहेमद	हैदरबाग दवाखाना	9975054799
42	MH-26-N-1755	स्वर्गरथ	आपत्कालीन विभाग	श्री साहेबराव मोरे	मुख्य इमारत	9011027195
43	MH-26-B-4505	टाटा टेम्पो	अतिक्रमण पथक.वि	श्री सुदाम गजभारे	मुख्य इमारत	9860245781
44	MH-26-H-7763	फायर टेंडर	अग्निशमन विभाग	श्री शंकर टारपे श्री दिलीप खेडकर श्री तोटावार, श्री प्रकाश ताटे (प्रभारी)	स्टेडीयम	9850778704
45	MH-26-H-7764	रेस्क्यु टेंडर				8055230492
46	MH-26-H-7765	फायर टेंडर				8180887014
47	MH-26-H-6828	फायर टेंडर				
48	MH-26-N-8926	फायर टेंडर				
49	MH-26-R-466	फायर बुलेट				
50	MH-26-R-467	फायर बुलेट				
51	MH-26-BC-5722	अग्निशमन अधिकारी				
52	MH-26-E-445	महिंद्रा & महिंद्रा जिप				
53	MH-26-AD-3492	फायरटॅन्डर				
54	MH-26-BL-3799	अॅक्टीवा		श्री भिवा एडके	नगररचना	9970980237
55	TDRR	रोड रोलर	स्टेडीयम विभाग	बंद	बंदे	
56	MH-26-Q-2856	ट्रक टॅकर	काब्रानगर	बंद	बंद	
57	MH-26-N-8933	डिसाल्टींग मशिन	एसटिपी देगलुरनाका	बंद	बंद	

27. वर्तमानपत्र संपर्क क्रमांक:

अ. क्र.	वृत्तपत्राचे नाव	पत्रकाराचे नाव	मोबाईल	कार्यालय दुरध्वनी
1.	दै. लोकसत्ता / दै.पुठारी	श्री संजीव कुलकर्णी	9823125343	
2.	दै. महाराष्ट्र टाईम्स	श्री गणेश कस्तुरे	9049818180	
3.	दै. लोकमत, शिवाजीनगर नांदेड	श्री अनुराग पोवळे	9922402437	
4.	दै. सकाळ, व्हि.आय.पी. रोड, नांदेड	श्री अभय कुळकजाईकर	9822148400	
5.	दै. एकमत	श्री चारुदत्त चौधरी श्री सुनिल पारडे	8805989333 9960144665	250022
6.	दै. लोकमत समाचार हिंदी शिवाजीनगर नांदेड	श्री पन्नालाल शर्माजी	9763702546	
7.	दै. सामना, शिवाजीनगर नांदेड	श्री विजय जोशी श्री अनिकेत कुलकर्णी श्री दिपक	9923001823 7798626982 7875558575	
8.	दै. दिव्यमराठी	श्री एकबोटे	7020385811	
9	दै. देशोन्नती	श्री अनिल कसबे श्री संभाजी कास्टेवाड	9822593934 8857989944	
10	दै. प्रजावाणी	श्री गोवर्धन बियानी श्री गोविंद करवा श्री विश्वनाथ देशमुख	9823125556 9822272600 9422170828	
11	दै. गोदातीर	श्री पंढरीनाथ बोकारे	9823260073	255777
12	दै. सत्यप्रभा	श्री गोपाळ देशपांडे	9422870300	248570
13	दै. समिक्षा	श्री रुपेश पाडमुख श्री दिपकर बाबस्कर	9860205360 9175730561	
14	दै. पुण्यनगरी	श्री कृष्णा उमरीकर श्री कालीदास जाहगीरदार	9552515782 9922936751	
15	दै. नांदेड एकजुट	श्री धोंडोपंत विष्णुपुरीकर	9422117811	7057970811
16	दै. श्रमिक एकजुट	श्री कृष्णा शेवडीकर	9422172027	
17	दै. लोकपत्र	श्री प्रशांत गवळी	8600381005	265561

मिडीया / न्युज चॅनेलस् संपर्क क्रमांक

अ. क्र.	न्युज चॅनेलस्	वार्ताहार	मोबाईल
1.	एम.सी. एन (हिंदी) नांदेड एम.सी. एन (उर्दु) नांदेड	श्री अंकुश सोनसळे 1.श्री हैदर अली. 2.श्री झिया वाहिद 3.श्री जमिरखान	7588067993 9325612307 9325612307 9326620222
2.	एम.सी. एन(मराठी)नांदेड	श्री मुजीब	9823298235
3.	जय महाराष्ट्र न्युज	श्री प्रविण खंदारे	7768883030 9168916890
4.	साम टिव्ही	श्री संतोश जोशी	9552764042
5.	गर्जा महाराष्ट्र	श्री कमलाकर पाटील	9970135007
6.	ए बी पी माझा, शिवाजीपुतळा नांदेड	श्री योगेश लाटकर	8378997777
7.	आकाशवाणी नांदेड.	259570- श्री अनुराग पवळे	9922402437

भूकंप दरम्यान...

✓ काय करावे

- स्वतः शांत रहा.
- तात्काळ घरातील सुरक्षित मजबुत व उंच टेबल, खुर्ची, कॉट, बीम खाली आसरा घ्या.
- तुम्ही घराबाहेर असाल तर पटकन मोकळ्या जागेत जा.
- चालू वाहन थांबवा.

✗ काय करू नये

- घाई गडबड किंवा गोधळ करू नका.
- भिंत व विजेच्या ताराजवळ जाऊ नका.
- उंच, जुन्या, सलग इमारती जवळ जाऊ नका. तसेच आसरा घेवू नका.
- अफवा वर विश्वास ठेवू नका.

धक्का बसताना

भूकंपाच्यावेळी घ्यावयाची काळजी

उंच, मजबुत व सुरक्षित

टेबल, खुर्ची, कॉट किंवा बिम

इ. खाली आश्रय घ्या

प्रादेशिक आपत्ती व्यवस्थापन केंद्र, नांदेड तर्फे जनहितार्थ प्रकाशित

नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका, नांदेड

आगीपासून बचाव

करण्यासाठी घ्यावयाची काळजी.

- गॅस रेग्युलेटर स्वयंपाकानंतर तात्काळ बंद करा.
- एकच प्लगबर् विजेचे अनेक कनेक्शन ठेवू नका. घरातील जुनी विजेची उपकरणे दुरुस्त करून घ्यावीत. जुन्या तूटलेल्या तारा बदलून घ्याव्यात.
- आग विझवण्याकरिता ए.बी.सी. टाईप फायर एक्स्टिंग्युशर, माती, वाळूने भरलेली बादली, घोंगडी या सर्व वस्तू उपलब्ध करून अपात्कालीन काळात लवकर सापडतील अशा ठिकाणी ठेवाव्यात.
- हिटर, ज्वलनशील गॅस इत्यादीपासून कपडे, पडदे व लाकडी वस्तू दूर ठेवा.
- स्वतःच्या कपड्यांना आग लागल्यास जमिनीवर लोडून आग विझविण्याचा प्रयत्न करावा, पळू नये. आग लागलेल्या ठिकाणी उभे न राहता गुडघ्यांच्या मदतीने सुटकेच्या दरवाज्यातून सुरक्षित स्थळी सरकण्याचा / जाण्याचा प्रयत्न करावा.
- तोडावर ओला रुमाल / कपडा ठेवून धुरापासून दूर राहण्याचा प्रयत्न करावा.

प्रादेशिक आपत्ती व्यवस्थापन केंद्र

नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका, नांदेड

वीज पडताना

घ्यावयाची काळजी.

घरात असताना

दरवाजे खिळक्या बंद करा.

बाहेर डोकावून पाहू नका.

इलेक्ट्रॉनिक वस्तू बंद करून ठेवा.
(मोबाईल/टीव्ही/कॉम्प्युटर इ.)

घराबाहेर असताना

मोठे झाड, धातूचा खांब किंवा विजेची तार यांच्या खाली थांबू नका.

धातूच्या वस्तूपासून दूर रहा.

प्रादेशिक आपत्ती व्यवस्थापन केंद्र

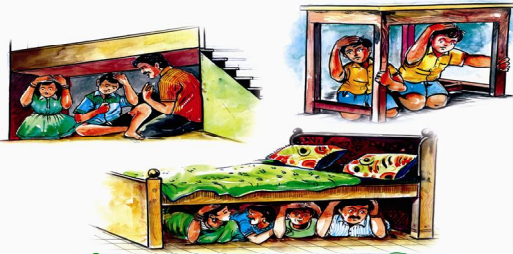
नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका, नांदेड

भूकंप

धक्का बसताना

भूकंपाच्या वेळी घ्यावयाची काळजी.

उंच, मजबुत व सुरक्षित

टेबल, खुर्ची, कॉट किंवा बिम इ. खाली आश्रय घ्या.

प्रादेशिक आपत्ती व्यवस्थापन केंद्र

नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका, नांदेड

पूर परिस्थितीत

घ्यावयाची काळजी.

रोजच्या वापरातील वस्तूंचा वापर करून
जिवीत हानी टाळू शकता.

प्रादेशिक आपत्ती व्यवस्थापन केंद्र

नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका, नांदेड

नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका, नांदेड आपत्ती व्यवस्थापन केंद्र

मदत व पुनर्वसन
विभाग महाराष्ट्र शासन

दुरध्वनी क्र.- 02462 234461, 230721 फॅक्स .02462- 232071 Website: nwcmc.gov.in Email- info@nwcmc.gov.in

पुर परिस्थितीत काय करावे ? काय करू नये ?	नांदेड शहरातील नियंत्रण कक्ष	दुरध्वनी क्रमांक (02462)
<p>काय करावे-</p> <ul style="list-style-type: none"> * सर्व विद्युत आणि इंधन उपकरणे बंद करा आणि मुख्य सेवा प्रवाह त्वरीत बंद करा. * पुर परिस्थितीत आपत्कालीन किट नेहमी आपल्या जवळ ठेवा- जसे एक लहान रेडिओ, बॅटरी-टॉर्च, पाणी, खाण्याचे सुकके पदार्थ, मेणबत्ती इ. जवळ बाळगा आणि आपण जेथे जात असाल तेथे आपल्या मित्रांना आणि कुटुंबांना सोबत घेवून जाण्याचा प्रयत्न करा. * पुराच्या पाण्याशी संपर्क टाळावा- ते कदाचित मल,तेल, रासायनिक किंवा अन्य द्रव्य मिसळून दुषित झाले असेल. * जर आपणास संध पाण्यामधुन चालावयाचे असल्यास खांब किंवा काठीचा वापर करावा. खोल पाण्यात किंवा खडयामध्ये पाऊल तर टाकत नाही ना याची खात्री करून घेणे. * पाण्यामधुन चालताना वीज प्रवाहापासुन दूर रहावे. वीज प्रवास सुरु असल्यास महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी(महावितरण)यांना त्वरीत कळवावे. * पुरा दरम्यान उकळलेले, क्लोरीनयुक्त पाणी प्यावे. <p>काय करू नये-</p> <ul style="list-style-type: none"> * जलद गतीने वाहणा-या पाण्यामधुन चालू नये. जलद गतीने वाहनारे पाणी तुम्हाला ओढून नेऊ शकते. * जलद गतीने वाहणा-या पाण्यातून पोहू नये- पाण्यामधील काही वस्तुंशी आदळू शकता. * पुर क्षेत्रामधुन वाहन चालवू नये. * घराचे छत ओले असल्यास छताचे दिवे, पंखा चालू करू नये, गळत असलेल्या छताच्या भागापासुन दुर राहावे. * पुरामुळे पाण्याने ओली झालेली विद्युत उपकरणे जसे टी.व्ही, पंखे इत्यादींचा वापर तपासणी केल्याशिवाय करू नये. कारण विजेचा धक्का लागण्याची शक्यता असते. * व्हॅक्युम क्लीनरने संध पाणी काढण्याचा प्रयत्न करू नये. * तुम्हाला धोका वाटत असेल अशा खोलीमध्ये जाऊ नये. * पुरा दरम्यान पाणी-अन्नपदार्थ जे दुषित झाले असतील त्यांना खाऊ-पिऊ नये. अफवाह वर ध्यान देऊ नये आणि घाबरू नये. 	मनपा मुख्य कार्यालय नियंत्रण कक्ष	234461 / 230721
	मनपा मुख्य अग्निशमन केंद्र	252555 मो.9011000992 टोल फ्री- 101
	जिल्हाधिकारी कार्यालय नियंत्रण कक्ष	235077
	पोलिस अधिक्षक कार्यालय नियंत्रण कक्ष	234720
	रुग्णवाहीका सेवा / प्रथमोपचार दल	टोल फ्री- 108 मो.
	ध्वनी प्रदुषण नियंत्रण कक्ष	18002334949
	विद्युत वितरण कंपनी (नांदेड महावितरण नियंत्रण कक्ष)	286904
	मनपा क्षेत्रिय कार्यालय क्र. 1, तरोडा	297421
	मनपा क्षेत्रिय कार्यालय क्र. 2, अशोकनगर	297380
	मनपा क्षेत्रिय कार्यालय क्र. 3, शिवाजीनगर	297422
	मनपा क्षेत्रिय कार्यालय क्र. 4, वजिराबाद	297389
	मनपा क्षेत्रिय कार्यालय क्र. 5, इतवारा	297401
	मनपा क्षेत्रिय कार्यालय क्र. 6, सिडको	225600
मनपा स्वर्गरथ (शववाहीका)	9823333695 9011027195	
मनपा स्वच्छता विषयक तक्रारी	262626	

अतिवृष्टी झाल्यास नागरीकांनी घाबरून न जाता वरील सुचनांचे पालन करावे, अफवाह वर विश्वास ठेऊ नका व महापालिकेस सहकार्य करावे असे आवाहन करण्यात येत आहे.

महापौर

उपमहापौर

महापालिका आयुक्त

विजा चमकत असतांना किंवा वादळी परिस्थिती निर्माण झाल्यास काय करावे ? व काय करू नये ? या बाबत सुचना :

- 1.विद्युत सुवाहक असणा-या वस्तुपासून दुर राहावे. यात आगीचे स्थान, वाहनाचे रेडीएटर्स, स्टोव्ह, धातुंचे पाइप, धातुंचे वाश बेसिन, मोबाईल फोन इत्यादी.
- 2.विजा चमकत असतांना विद्युत प्लगमध्ये कोणत्याही ईलेक्ट्रीक वस्तुंची जोडणी देण्यात येवू नये. उदा हेयर ड्रॉयर, विद्युत टुथब्रश, विद्युत रेझर. जर का विज आपल्या घरावर कोसळली तर त्यातील प्रभार प्लगच्या माध्यातून विद्युत प्लगमध्ये येवू शकते.
- 3.विजा चमकत असतांना मोबाईल, इंटरनेट जोडणी असलेले संगणक, टिव्ही, दुरध्वनी यांचा वापर करू नये, विज यामुळे आकर्षित होवू शकते.
- 4.चारचाकी वाहन हे विजेपासून सुरक्षित ठेवणारे साधन आहे. विजा कडाडत असतांना त्यातून बाहेर येवू नये.
- 5.धातुंच्या वस्तु विजा चमकत असतांना त्या घेवून बाहेर जावू नये. उदा.छत्री, धातुंची भांडी इत्यादी.
- 6.पाण्यात असल्यास त्वरीत बाहेर यावे. यात जर का होडी किंवा नाव असल्यास त्यातून लवकर बाहेर पडावे.
- 7.विजा चमकत असतांना जर आपण बाहेर आहात तर त्वरीत सुरक्षित आसरा घ्यावा. ईमारत सुरक्षित आसरा ठरते. जर ईमारत उपलब्ध नसल्यास गुफा, कपार हे सुरक्षित ठिकाण ठरतात.
- 8.सुरक्षित आश्रय उपलब्ध झालेच नाही तर उंचीच्या वस्तुंखाली आश्रय घेवू नका. जर ओसाड ठिकाणी झाड आहे तर त्यापासून सुरक्षित अंतर ठेवून जमीनीला टेकुन बसा. उंच झाड विजापाताला आकर्षित करतात.
- 9.विजा चमकत असतांना विद्युत प्रभार जाणविल्यास अंगावरील केस उभे राहतात किंवा त्वचेला मुंग्या/ झिणझिण्या आल्यासारखे वाटते. तेव्हा समजून घ्यावे की, विज आपल्यावर पडणार आहे अश्यावेळी त्वरीत आपल्याला जमीनीवर बसलेल्या मुद्रेत जावे.

काय करावे व काय करू नये

उष्णतेच्या लाटेमूळे शारीरिक ताण पडून मृत्यू होण्याची शक्यता आहे. उष्णतेच्या लाटेमूळे होणारे गंभीर परिणाम टाळण्यासाठी खालील उपाययोजना करण्यात यावी.

1. उष्णतेच्या लाटेची माहिती देण्याकरीता रेडीओ, टि.व्ही. सोशल मिडीया व स्थानिक वृत्तपत्रे प्रसारमाध्यामांचा वापर करण्यात यावा.
2. जिल्हा नियंत्रण कक्ष/महानगरपालिका नियंत्रण कक्ष/विभागीय स्तरावरील नियंत्रण कक्ष व स्थानिक संस्था आणि आरोग्य विभाग यांनी एकत्रित कार्य करावे.
3. सर्व संबंधीत विभाग, स्थानिक पुढारी व सामाजिक संस्था यांनी सदर कार्यात सामील व्हावे.

काय करावे

1. तहान लागलेली नसली तरीसूद्धा जास्तीत जास्त पाणी पिण्यात यावे.
2. हलकी, पातळ व सच्छिद्र सूती कपडे वापरावेत.
3. बाहेर जातांना गॉगल्स, छत्री /टोपी , बूट व चपलाचा वापर करण्यात यावा.
4. प्रवास करताना पाण्याची बाटली सोबत घ्यावी.
5. उन्हात काम करीत असलेल्या व्यक्तींनी डोक्यावर टोपी किंवा छत्रीचा वापर करण्यात यावा तसेच ओल्या कपड्यांनी डोके, मान व चेहरा झाकण्यावा यावा.
6. शरीरातील पाण्याचा प्रमाण कमी होत असल्यास ओआरएस, घरी बनविण्यात आलेली लस्सी, तोरणी, लिंबू पाणी, ताक इत्यादींचा नियमित वापर करण्यात यावा.
7. अशक्तपणा, स्थूलपणा, डोकेदूखी, सतत येणारा घाम इत्यादी उन्हाचा झटका बसण्याची चिन्हे ओळखावित व चक्कर येत असल्यास तात्काळ डॉक्टरांचा सल्ला घेण्यात यावा.
8. गुरांना छावणीत ठेवण्यात यावे. तसेच त्यांना पुरेसे पिण्याचे पाणी द्यावे.
9. घरे थंड ठेवण्यासाठी पडदे, शटर व सनशेडचा वापर करण्यात यावा. रात्री खिडक्या उघड्या ठेवण्यात याव्यात.
10. पंखे, ओले कपडे यांचा वापर करण्यात यावा. तसेच थंड पाण्याने वेळोवेळी स्नान करण्यात यावे.
11. कामाच्या ठिकाणी जवळच थंड पिण्याच्या पाण्याची व्यवस्था करण्यात यावी.
12. सूर्य प्रकाशाचा थेट संबंध टाळण्यासाठी कामगारांना सुचित करण्यात यावे.
13. पहाटेच्या वेळी जास्तीत जास्त कामाचा निपटारा करण्यात यावा.
14. बाहेर कामकाज करीत असताना मध्ये मध्ये ब्रेक घेऊन नियमित आराम करण्यात यावा.
15. गरोदर कामगार व आजारी कामगारांची अधिकची काळजी घेण्यात यावी.
16. रस्ताच्या कडेला उन्हापासून संरक्षणाकरीता शेड उभारावेत.
17. जागोजागी पाणपोईची सुविधा करण्यात यावी.

काय करू नये

1. लहान मुले किंवा पाळीव प्राण्यांना बंद असलेल्या व पार्क केलेल्या वाहनात ठेऊ नये.
2. दुपारी 12.00 ते 3.30 या कालावधीत उन्हात बाहेर जाणे टाळावे.
3. गडत, घट व जाड कपडे घालण्याचे टाळावे.
4. बाहेर तापमान अधिक असल्यास शारीरिक व श्रमाची कामे टाळावीत, दुपारी 12.00 ते 3.30 या कालावधीत बाहेर काम करणे टाळावे.
5. उन्हाच्या कालावधीत स्वयंपाक करण्याचे टाळण्यात यावे. तसेच मोकळ्या हवेसाठी स्वयंपाक घराची दारे व खिडक्या उघडी ठेवण्यात यावी.

फटाके उडवताना घ्यावयाची काळजी

- * शक्यतो कॉटनचे कपडे वापरा. सिंथेटिक , पॉलीस्टर कपडे ज्वलनशील आहेत. ते लवकर पेट घेऊन अंगाला चिकटतात. त्यातून पेट घेतलेली व्यक्ती अधिक भाजण्याची शक्यता असते.
- * खुल्या जागेतच व स्वतःपासून सुरक्षित अंतर ठेवून फटाके उडवा.
- * लहान मुलांना एकटे फटाके उडवू देऊ नका. त्यांच्यासोबत जबाबादार व्यक्ती ठेवा.
- * रॉकेट, सूतळीबॉम्ब सारखे फटाके इतरांना क्षति पोहचवू शकतात. त्याकरिता असे फटाके शक्यतो उडवू नका.
- * घरामध्ये, रुग्णालय परिसर, कान किंवा वाहनाजवळ फटाके उडवू नका.
- * फटाक्यापासून इतरांना त्रास होणार नाही, याची काळजी घ्या. कमीत कमी आवाजाचे फटाके उडवा.
- * फटाके उडवताना आगपेटी, लायटर, दिवा अशा साधनांचा उपयोग करू नये. लांब उदबल्ली, सुरसुरी किंवा ज्वलनशील काडी अशा साधनांचा वापर करा.
- * संभाव्य दुर्घटना टाळण्यासाठी एका कोप-यात बादली भरून पाणी ठेवा.
- * दिवाळीकरिता केलेली सजावट उडवलेले फटाके आणि अन्य वस्तूमुळे विद्रुप दिसते. त्याकरिता होणारा कचरा एकत्र गोळा करून घरातील कचराकुंडीत (डस्टबीन) साठवून मनपाची घंटागाडी किंवा स्वच्छता विभागाच्या वाहनाला द्या.
- * फटाके उडवताना एखादी व्यक्ती भाजली तर भाजलेल्या जागेवर थंड पाणी टाकावे. तसेच फटाक्यामुळे डोळ्याची जळजळ किंवा आग होत असेल तर डोळे थंड आणि स्वच्छ पाण्याने धुवावे.
- * फटाक्याने ध्वनी आणि वायूचे प्रदुषण होते. त्यातून होणारी पर्यावरणाची हानी व होणारा कचरा लक्षात घेऊन शक्यतो फटाके उडवणे टाळावे किंवा कमीत कमी फटाके उडवावे.
- * सुंदर परिसर ठेवून पर्यावरण रक्षणासाठी आपले योगदान द्या.

अधिक मदतीसाठी खालील ठिकाणी संपर्क साधा

मनपा रुग्णवाहीका-	108
अग्निशमन विभाग-	101 किंवा (02462) 252555
मनपा आपत्ती नियंत्रण कक्ष-	(02462) 234461

पुरापासुन बचाव करण्यासाठी उपाय

काय करावे.

1. जर आपले घर पुर प्रभावित क्षेत्रात असेल तर सिमेंट वगैरेने ते अगोदर मजबुत करणे.
2. घरातील सर्व सदस्यांना जवळील आरोग्य केंद्र व निवारा केंद्राचा पत्ता माहीत असणे आवश्यक आहे.
3. जेवनाचे पदार्थ झाकून ठेवावेत व हलके जेवन करावे.
4. आपत्कालीन किट नेहमी आपल्या जवळ ठेवा- एक लहान रेडिओ, बॅटरी-टॉर्च, पाणी, खाण्याचे सुकके पदार्थ, मेणबत्ती, काडेपेटी इ.
5. पाळीव प्राणी व महत्वाची सामान उंच ठिकाणी हलविण्यात यावेत.
6. वॉटरपुप पॉलीथीन बॅग नेहमी सोबत ठेवा- ज्यात गरम कपडे, औषधी, अति महत्वाचे सामान-कागदपत्रे, छत्री, साखर, मीठ, इत्यादी.
7. पुराचे पाणी घरात घुसल्याने विद्युत व्यवस्थेमुळे, गॅसमुळे नुकसान होऊ नये यासाठी विद्युतव्यवस्था व गॅस बंद करून टाकावेत.
8. पुरा दरम्यान उकळलेले, क्लोरीनयुक्त पाणी प्यावे.
9. पुरा दरम्यान जर एखादी नदी-नाला पार करणे आवश्यक असल्यास पाण्याची खोली घेण्यासाठी लाकडाचा उपयोग करून त्याच्या मदतीने अंदाज घ्यावा.
10. स्थानिक प्रशासनाकडून पुरासंबंधी माहिती मिळताचा आपल्या शेजाऱ्यांनासुद्धा या कळवून लगेच सुरक्षित स्थळी आपत्कालीन कीट व महत्वाच्या सामान, बॅग घेऊन सुरक्षित स्थळी पोहचावे व या ठिकाणा बाबत आपल्या नातेवाईकांना-मित्र मंडळींना कल्पना द्यावी.

काय करू नये.

1. लहान मुलांना पुराच्या पाण्याजवळ वा पाण्यात खेळू देऊ नये.
2. इलेक्ट्रीक वस्तुंचा उपयोग तो पर्यंत करू नये जो पर्यंत त्या वस्तु तपासल्या जात नाहीत. इलेक्ट्रीक वस्तुमध्ये पाणी जाऊन त्यामुळे विजेचा धक्का लागण्याची शक्यता असते.
3. ज्या ठिकाणच्या पाण्याच्या पातळीचा अंदाज माहीत नाही अशा नदी-नाल्यांना पार करण्याचा प्रयत्न करू नये.
4. पुरा दरम्यान पाणी-अन्नपदार्थ जे दुषित झाले असतील त्यांना खाऊ-पिऊ नये. अफवाह वर ध्यान देऊ नये आणि घाबरू नये.

Green Corridor S.O.P.

1. Green Corridor बाबत माहिती मिळताच तात्काळ Z.O. यांची बैठक बोलावणे.

2. Z.O., M.O.H., अग्निशमन अधिकारी, कार्यकारी अभियंता (बांधकाम) यांच्या नावे आदेश निर्गमित करणे.

आदेशात खालील बाबींचा उल्लेख करणे.

3) Z.O. यांनी त्यांच्या अंतर्गत असणारे सर्व स्वच्छता निरीक्षक व त्यांना सहाय्यक प्रत्येकी 05 सफाई कर्मचारी यांची खालील Green Corridor मार्गावर नियुक्ती करणे.

Green Corridor मार्ग शासकीय रुग्णालय, विष्णुपुरी ते विमानतळ, नांदेड.

सविस्तर मार्गाचे नाव	क्षेत्रिय कार्यालय	शेरा
1. विष्णुपुरी ग्रामीण Polytechnic College ते गुट्टेमामा चौक	Zone 6 सिडको	Z.O. यांनी त्यांच्या अंतर्गत असणारे सर्व स्वच्छता निरीक्षक व त्यांना सहाय्यक प्रत्येकी 05 सफाई कर्मचारी यांची Green Corridor मार्गावर नियुक्ती करणे
2. गुट्टे मामा चौक ते गोवर्धन घाट पुल		
3. ओम गार्डन ते गोवर्धन घाट पुल		
1. गोवर्धन घाट पुल ते तिरंगा चौक	Zone 4 वजिराबाद	
2. तिरंगा चौक ते मुथा चौक		
3. मुथा चौक ते डॉ.कदम हॉस्पिटल		
4. डॉ.कदम हॉस्पिटल ते कलामंदिर चौक		
5. कला मंदिर चौक ते बसस्टॅंड ऑटो थांबा.		
1. शिवाजी नगर ते फुले मार्केट	Zone 2 व 3 शिवाजीनगर / अशोकनगर	
2. फुले मार्केट ते शासकीय विश्रामगृह		
3. शासकीय विश्रामगृह ते श्रीनगर		
4. श्रीनगर ते राज कॉर्नर		
1. राज कॉर्नर ते शिवमंदिर	Zone 1 तरोडा	
2. शिव मंदिर ते कामगार चौक		
3. कामगार चौक ते विमानतळ		

1. Green Corridor बाबत माहिती समजताच RDC, डीन वैद्यकीय महाविद्यालय यांच्याशी संपर्क साधून वेळेची माहिती घेणे व किती Round होणार हे जाणून घेणे.

2. सर्व S.I. यांनी त्यांच्या सहाय्यक 05 सफाई कामगारांच्या मदतीने मार्गावर कोणत्याही प्रकारचे मोकाट जनावर येणार नाही याची दक्षता घ्यावी.

3. शक्यतोवर S.I. व त्यांचे सफाई कर्मचारी हे स्वच्छतेचे निळे टी शर्ट परीधान कलेले व ओळखपत्रासह असल्यास महापालिकेची एक वेगळी ओळख दिसून येईल.

4. कार्यकारी अभियंता (बांधकाम), मनपा नांदेड यांनी **Green Corridor** मार्गावरील खड्डे तात्काळ घ्यावेत.
5. अग्निशमन अधिकारी यांनी एक अग्निशमन वाहन, बुलेट इत्यादीसह वैद्यकीय महाविद्यालयात तात्काळ उपस्थित राहावे.
6. मुख्य वैद्यकीय अधिकारी, मनपा नांदेड यांनी वैद्यकीय महाविद्यालय किंवा **Green Corridor** चे सहाय्यक डॉक्टर्स यांच्याशी सातत्याने संपर्कात राहून यासंबंधी अद्यावत माहिती मनपा नोडल अधिकारी व संबंधित अधिकारी यांना देण्यात यावी.
7. महापालिका समन्वय अधिकारी / नोडल अधिकारी यांनीही **RDC**, डीन, पोलीस यंत्रणा यांच्याशी संपर्कात राहून सर्व क्षेत्रिय अधिकारी, स्वच्छता निरीक्षक यांना आवश्यक सूचना **Whatsapp** च्या विभागप्रमुख ग्रुपच्या माध्यमातून किंवा मोबाईलव्दारे तात्काळ देत राहणे.
8. समन्वय अधिकारी / नोडल अधिकारी यांनी आपत्ती व्यवस्थापन अधिकारी सहाय्यक आयुक्त (स्वच्छता), अतिक्रमन पथक प्रमुख आवश्यकतेनुसार इतर अधिकारी यांच्या मदतीने प्रत्यक्ष मार्गाची सातत्याने टेहळणी करावी.
9. वैद्यकीय महाविद्यालय, विष्णुपुरी ते विमानतळ असा प्रवास (**Ambulance** व इतर ताफयाचा) पूर्ण झाल्यानंतर समन्वय अधिकारी/ नोडल अधिकारी यांनी डीन/ समन्वयक डॉक्टर्स यांच्याशी चर्चा करून सर्व कर्मचा-यांना जाण्याविषयी आदेशीत करावे.
10. अतिक्रमन पथकाने **G.C.** मार्गातील हातगाडे व वाहने काढून टाकावेत.
11. कोंडवाडा प्रमुख यांनी त्यांच्या कर्मचा-यांच्या सहाय्याने मार्गावर सातत्याने गस्त घालावी.

घाबरु नका... पण जागरुक रहा !

नोव्हेल कोरोना विषाणूने होणाऱ्या कोविड-१९ या आजाराची महत्वाची लक्षणे :

ताप

कोरडा खोकला

श्वास घ्यायला त्रास होणे

➤ कोरोना विषाणू बाधित व्यक्तीच्या संपर्कात आला असल्याचा संशय असेल तर खालील गोष्टींचा अवलंब करावा :

1 पुढील १४ दिवसांसाठी सर्व लोकांशी संपर्क टाळा व वेगळ्या खोलीत रहा.

2 शिंकताना व खोकताना नाकावर व तोंडावर रुमाल धरा.

3 वारंवार आपले हात साबण व पाणी वापरून स्वच्छ धुवा.

4 ज्या व्यक्तींमध्ये ताप, कोरडा खोकला व श्वास घेण्यास त्रास यांसारखी लक्षणे दिसत असतील त्यांच्या पासून किमान ३ फूट दूर रहा.

➤ आपणास वरील लक्षणे दिसून आली तर त्वरित खालील क्रमांकावर संपर्क साधा :

राज्यस्तरीय नियंत्रण कक्ष क्र. : ०२०-२६१२ ७३९४

टोल फ्री क्र. : १०४

राष्ट्रीय कॉल सेंटर क्र. : +९१-११-२३९७ ८०४६

कोरोना विषाणू संसर्गाबाबत सर्वसामान्य नागरीकांना माहिती व मदतीसाठी नियंत्रण कक्ष आणि नोडल अधिकारी यांची नियुक्ती -

- राज्यस्तरीय नियंत्रण कक्षाचा क्रमांक 020 - 26127394 व राष्ट्रीय कॉल सेंटर क्र. 91-11-239 78046 असा आहे.
- नियंत्रण कक्ष, सिव्हील हॉस्पिटल नांदेड- 02462-249279 * नियंत्रण कक्ष, जिल्हाधिकारी कार्यालय नांदेड- 02462-235077
- Incident Commander म्हणून नांदेडचे जिल्हा शल्य चिकीत्सक श्री एन. आय. भोसीकर मो. 9890130465
- नोडल अधिकारी मनपा नांदेडचे आरोग्य अधिकारी श्री सुरेशसिंह बिसेनमो. 9011027192
- Zone 1 Taroda- 8888801952 * Zone 2 Ashoknagar- 9011000950
- Zone 3 Shivajinagar-959533181 * Zone 4 Vazirabad- 8888801960
- Zone 5 Itwara- 8888801963 * Zone 6 Cidco- 8888801961

नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका, नांदेड
प्रादेशिक आपत्ती व्यवस्थापन केंद्र

मदत व पुनर्वसन
विभाग महाराष्ट्र शासन

दुरध्वनी क्र.- 02462 234461, 230721 फॅक्स .02462- 232071 Website: nwcmc.gov.in Email- info@nwcmc.gov.in

कोरोना विषाणू संसर्ग- काय करावे ? काय करू नये ?	नांदेड शहरातील नियंत्रण कक्ष	दुरध्वनी क्रमांक (02462)
<p>काय करावे-</p> <ul style="list-style-type: none"> * शिकताना व खोकताना आपल्या नाकावर व तोंडावर रुमाल धरा. * ज्या व्यक्तीमध्ये ताप, कोरडा खोकला व श्वास घेण्यास त्रास यांसारखी लक्षणे दिसत असतील तर त्यांचेशी नजीकचा संपर्क टाळा. * वारंवार हॅन्ड वॉश वा साबण पाणी वापरून आपले हात स्वच्छ धुवा. * मांस आणि अंडी पुर्णपणे शिजवून व उकडून घ्या. * सदर आजाराच्या लक्षणावरून शंका आल्यास वेळ न दवडता सरकारी रुग्णालयात जाऊन कोरोना विषाणुच्या निदानाची तपासणी करून घ्या. * सदर साथरोग काळात शासनाच्या आदेशांचे काटेकोर पालन करा व विनाकारण गर्दी टाळून सोशल डिस्टंस ठेवणे आवश्यक आहे. * आवश्यकता असल्यास मास्कचा वापर करा. <p>काय करू नये-</p> <ul style="list-style-type: none"> * जंगली अथवा पाळीव प्राण्यांशी निकट संपर्क टाळा. * अशा वेळी काळजी करून नका पण सावध राहा. अफवाहवर विश्वास ठेऊ नका, घाबरू नका, शासनाचे आदेश तोडू नका, गर्दी टाळा सुरक्षित राहा. * ताप, कोरडा खोकला व श्वास घेण्यास त्रास यांसारखी लक्षणे दिसत असतील तर निष्काळजीपणा करून नये त्वरीत शासकीय रुग्णालयाशी संपर्क करा. अशा वेळी अशास्त्रीय उपचार, भोंदु डॉक्टरांचे उपचार घेऊ नका. * चेह-यावर हात लावण्यापुर्वी हात स्वच्छ धुण्याचे विसरू नका. 	मनपा मुख्य कार्यालय नियंत्रण कक्ष	234461 / 230721
	जिल्हाधिकारी कार्यालय नियंत्रण कक्ष	235077
	पोलिस अधिक्षक कार्यालय नियंत्रण कक्ष	234720
	सिव्हील हॉस्पिट नांदेड नियंत्रण कक्ष	249279 9890130465
	मनपा नोडल अधिकारी/ आरोग्य अ.	9011027192
	Incident Commander / जिल्हा शल्य चिकीत्सक, नांदेड	9890130465
	रुग्णवाहीका सेवा	टोल फ्री- 108
	कोरोनाबाबत टोल फ्री क्र.	104
	मनपा क्षेत्रिय कार्यालय क्र. 1, तरोडा	8888801952
	मनपा क्षेत्रिय कार्यालय क्र. 2, अशोकनगर	9011000950
	मनपा क्षेत्रिय कार्यालय क्र. 3, शिवाजीनगर	959533181
	मनपा क्षेत्रिय कार्यालय क्र. 4, वजिराबाद	8888801960
	मनपा क्षेत्रिय कार्यालय क्र. 5, इतवारा	8888801963
	मनपा क्षेत्रिय कार्यालय क्र. 6, सिडको	8888801961
	मनपा कोरडे राशन समन्वय अधिकारी, क्षे.क्र. 01 ते 03	9011000994
	मनपा कोरडे राशन समन्वय अधिकारी, क्षे.क्र. 04 ते 06	9011000977
	मनपा स्वर्गरथ चालक (शववाहीका)	9823333695 9011027195
	मनपा स्वच्छता तक्रारी	262626
राष्ट्रीय कॉल सेंटर	91-11-239 78046	
राज्यस्तरीय नियंत्रण कक्ष	020-26127394	

नागरीकांनी घाबरून न जाता वरील सुचनांचे पालन करावे, अफवाह वर विश्वास ठेऊ नये व महापालिकेस सहकार्य करावे असे आवाहन करण्यात येत आहे.

महापौर

उपमहापौर

महापालिका आयुक्त

25. List of Websites

- 1) www.idrn.gov.in India disaster Resource Network.5
- 2) www.ndmindia.nic Natural Disaster management India. Provides current news of Food, Drought and Cyclones, Weather Links from NIC and weather conditions/temperatures on Indian Ocean.
- 3) www.nicee.org The National Information Center of Earthquake Engineering.
- 4) www.imd.ernet.in Indian Meteorological Department.
- 5) www.asc-india.org Amateur Seismic Centre.
- 6) <http://ioc.unesco.org/itsu> IOC/ UNESCO Internatioal Coordination group for the Tsunami Warning System in the Pacific (ICG/ITSU) Paris, France.
- 7) <http://www.tsunami.org> Pacific Tsunami Museum site. Includes answers to frequently asked questions, links and information related to Pacific Ocean tsunamis.
- 8) <http://www.csre.ittb.ac.in/rn/resume/landslide/IsI.htm> Landslide Infomation System Center of Studies in Resource Enginnering, IIT, Mumbai
- 9) <http://landslides.usgs.gov> USGS National landslide Hazards Program.
- 10) www.cwc.nic.in Central Water Commission of India
- 11) <http://www.envfor.nic.in> Ministry of Enviornment and Forests
- 12) <http://www.iifm.org/databank/index/html> Forest Information Service a compreshensive Internet information bank on forest and related resources in Inida and around the world, prepared by Indian Institute of Forest Management, Bhopal.
- 13) www.ipaindia.org Loss Prevention Association of India Ltd. (LPA) is engaged in promoting safety and loss control through education, training and consultancy.
- 14) www.yashada.org Yashwantrao Chavan Academy of Development Administration.
- 15) www.dmibpl.org Disaster Management Institute.
- 16) <http://www.nidm.net> National Institute of Disaster Management.
- 17) <http://dst.gov.in> Department of Science and Technology.
- 18) <http://www.icar.org.in> Indian Council for Agriculture and Reserch.
- 19) <http://www.iirs-nrsa.org> Indian Institute of Remote Sensing.
- 20) <http://www.bis.org.in> Bureau of Indian Standards.
- 21) <http://www.gsi.gov.in> Geological Survey of India.
- 22) <http://gov.ua.nic.in/dmmc> Disaster Mitigation and Management Center.
- 23) <http://ncdcnagpur.nic.in> National Civil Defence College.

8.1. URBAN LOCAL BODY

	Phase	Activities
I	Preparedness Phase	<ul style="list-style-type: none"> i) Setting up of EOC and CCR with Ham Radio or other relevant technology ii) Issue directions to repair/restore/maintain roads, drains, trees (prune), etc. iii) Prepare city Disaster Management Plan, with ward level DM actions iv) Define triggers for issuing of alerts and warnings – rainfall / special event, etc. v) Update data on flooding spots and landslide prone area vi) Conduct coordination meetings with MTNL/BSNL, Mobile companies, NGO's etc. vii) Undertake TNA & capacity building measures for staff & personnel viii) Conduct Mock Drills ix) Maintain stock of potable water, food packets, insecticide, etc.
II	Early Warning Phase	<ul style="list-style-type: none"> i) Communicate with EOC for issuing alerts to the Crisis Control Room ii) Mobilize staff and reserve equipment for field deployment iii) Maintain inventory of refuge areas and temporary shelters iv) Send out alerts and warnings to Citizens (refer detailed chart) v) Prepare passes/ stickers for vehicles and personnel on duty vi) Monitor flood and landslide prone areas using sensors/ consolidating citizen response/ crowd-sourcing/ physical inspection
III	Response Phase	<ul style="list-style-type: none"> i) Activate emergency alarms and systems ii) Issue public information and advisories iii) Transport/shift/ evacuate stranded/affected persons and deploy Rescue teams iv) Ensure connectivity, clear uprooted trees, dispose of corpses v) Organize temporary shelters with food and water supply vi) Issue passes/identification stickers for vehicles and personnel on duty vii) Coordinate the activities of NGOs and other private entities engaged in relief work viii) Coordinate with CCR and if required with other agencies like for school children, transport, traffic, dewatering pump operators, stand-by boats, etc. ix) Coordinate the activities of NGOs and other private entities engaged in relief work
IV	Relief Phase	<ul style="list-style-type: none"> i) Setup Relief Camps and temporary rescue zones ii) Provide relief material including food, water and other consumables iii) Co-ordinate relief material from various relief supplies iv) Disseminate information for public on relevant platforms/ media
V	Restoration Stage	<ul style="list-style-type: none"> i) Implement Rehabilitation of affected with minimum basic services ii) Restore emergency equipments and stocks iii) Closure of relief camps with handover of land and equipment iv) Disseminate information for public on relevant platforms/ media

अणुक्रमणिका

प्रकरण क्र	प्रकरणाचे नाव / विवरण	पृष्ठ क्रमांक
1	प्रस्तावणा	
	पार्श्वभूमी, उद्देश, महत्व	1-2
	नांदेड शहरासंबंधी माहिती	3-7
2	नांदेड शहराचा आपत्ती इतिहास व जोखीम मुल्यांकन	
	नैसर्गिक आपत्तीचा इतिहास- भुकंप, पुर, आग	8-10
	मानव निर्मित आपत्तीचा इतिहास दंगे, रोड अपघात	11
3	संभाव्य आपत्तीचे पुर्वअनुमान, विश्लेषण व जोखीम मुल्यांकन	
	नैसर्गिक आपत्तीचे जोखिम मुल्यांकन..	12
	नांदेड शहरातील पुर प्रभावित क्षेत्र व अस्थायी निवारा केंद्र...	13-18
	मानवनिर्मित आपत्तीचे जोखिम मुल्यांकन	19-20
	नांदेड शहरातील भुकंप मापक यंत्राची माहिती	21
4	सज्जता व प्रतिबंधन योजना	
	सज्जता काय आहे ? प्रतिबंधन काय आहे ?	22
	नांदेड शहर आपत्ती व्यवस्थापन समिती	23
	आपत्ती व्यवस्थापन समितीचे मुलभुत कार्य	23-26
	आपत्तीस अनुसरुन सज्जता व प्रतिबंधन उपाययोजना	27-28
	भुकंपा संबंधी अधिक माहिती	29-38
	इन्सीडेंट कमांड सिस्टीम	39-50
5	पुर्नस्थापना व पुर्नबांधणी आराखडा (रिकव्हरी प्लान)	
	जीवितहानी व मालमत्तेच्या नुकसानी संदर्भात यादी तयार करणे	51
	शासण स्तरावरील निवारण कार्य	51
	घरांची पुर्नबांधणी	51
	लष्काराची मदत	52
	आपत्तीग्रस्त क्षेत्रात आरोग्य सेवा चालु करणे	52
	प्राथमीक सुविधा पुरवणे	52
	विशेष मदतकार्य	52
6	विविध विभागांची प्रमाणित कार्यपध्दती. (Standard Operating Procedure)	
	अग्निशमन व आग्निबाणी सेवा	53
	पोलिस विभाग	54-55
	आरोग्य विभाग	56-57
	स्वच्छता विभाग	58-60
	पाणी पुरवठा विभाग	60-63
	विद्युत पुरवठा विभाग	63-65
	सार्वजणिक बांधकाम विभाग	65-66
	दुरसंचार विभाग	66-70
	यांत्रिकी व परिवहन विभाग	71-72

7	परिशिष्ट	
	1. नांदेड जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण	73
	2. महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन समिती	74
	3. मंत्रालय व इतर प्रमुख विभागातील नियंत्रण कक्ष	75
	4. जिल्हयातील प्रमुख अधिकारी	76-77
	5. जि.प. व महापालिका स.मा. पदाधिकारी	78-80
	6. महत्वाचे नियंत्रण कक्षाचे दुरध्वणी	81
	7. आंध्रप्रदेश धरणाचे नियंत्रण कक्षाचे दुरध्वणी	82
	8. भुकंप संबंधी माहितीसाठी दुरध्वणी	82
	9. महापालिका अधिका-यांची यादी	83-85
	10. नांदेड शहर पोलिस स्टेशन यादी-दुरध्वणी	86
	11. रुग्णवाहीकांची यादी व प्रथमोपचार दल	87
	12. अग्निशमन दलाची यादी	88
	13. नांदेड शहरातील विविध डॉक्टरांची यादी	89-96
	14. शहरातील शासकिय रुग्णालय	97
	15. रक्तपेढ्या	97
	16. जिवरक्षक दलांची यादी	98
	17.&18. नांदेड विमानतळ, रेल्वे, बस स्थानकांची माहिती	99
	19. सर्प मित्रांची माहिती	100
	20. एन.सी. सी. महाविद्यालये माहिती	100
	21. स्वयंसेवी संस्थांची यादी	101
	22. शासकिय विश्रामगृहांची माहिती	101
	23.&24. गॅस एजन्सीज् , मंगलकार्यालये इ.	102
	25. अग्निशमन दलाकडील साहित्य सामग्रीची यादी	103
	26. यांत्रिकी विभागाकडील साहित्य सामग्रीची यादी	104-106
	27. वर्तमानपत्र / न्युज चॅनेलस् दुरध्वणी	107-108
	इतर (पुर, भुकंप, उष्माघात, आग, वीज, फटाके उडवताना काय काळजी घ्यावी ?, Green corridor SOP, कोरोना विषाणु संसर्ग दरम्यान काय करावे ?, इ. माहिती)	108-118
	28. आपत्ती व्यवस्थापन अनुषंगीक संकेतस्थळांची माहिती व इतर	119-120

नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका, नांदेड

आपत्ती व्यवस्थापन विभाग

आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा- 2020

प्रस्तुति

आपत्ती व्यवस्थापन विभाग,
नांदेड वाघाळा शहर महानगरपालिका, नांदेड